

H L A S Y

nad rukopisem "Českého snáře"

Požádal jsem čtenáře "Českého snáře", aby mi svůj úsudek napsali. Těm, kteří to nějakou formou udělali, děkuji. Někteří mi řekli svůj názor osobně, neměli však potřebu, chuť nebo čas psát. Tento svazek dopisů, kritik a ohlasů je určen pro účastníky této náhradní literární diskuse.

L. V.

V Praze 1. května 1980

Milý Ludvíku,

Před několika hodinami jsem dočetl Tvůj Český snář a hned jsem se šel projít, abych se z něho trochu dostal. Seděl jsem nad ním tři dny. Žil jsem jím, smál se nad ním, truchlil, žasl a uvažoval sám nad sebou i nad světem. Je nesmírně sugestivní, místy otřesný a všude zajímavý, a jak jsem u Tebe zvyklý, nic není napsáno neúčastně, neosobně, popisně. Svět viděný Tvýma očima nemá nikde šedou, lhostejnost budící plochu. Nejvíc mě ale - ve srovnání s Tvými předešlými věcmi, včetně fejetonů ovšem - překvapilo, že jsi zvládl svým "vylehčeným" stylem nejen polohu vzdoru a nejen stesku, ale i "pekla", dramatu, velké niterné bolesti. Přiznám se, že to mě "vzalo" nejvíc. A summa summarum je to kniha, v které je náš nynější život zhuštěn a zahuštěn "jak v konzervě", takže člověk si četbu musí dávkovat, aby ji byl s to vychutnat se všemi vůněmi, které má napovrch i vespod. Nevím, jestli to byl záměr /stavebný/, ale rukopis má i zřetelný

rytmus napětí: zprvu vypadá jen jako úsměvná zpráva o chmurné skutečnosti, pointy jednotlivých denních zápisů, bystré dialogy a spousta jedovatých i milých vtipností člověka jaksi "fejetonově" naladí do příjemné četby. Úvahové pasáže /kolem Tvého fejetonu k Peckovým 50. narozeninám/ zvrátí rytmus do jiné polohy, hlubší. Člověk si uvědomuje, jak z Tvého nápadu /métoda upřímnosti: psát "román" jako deník/ se vylupuje nejen Tvůj složitý, vzdorný, urputný, těžký charakter "krásného blázna", ale zároveň doba "vymknutá z kloubů", nutící žít a živořit každého pod nějakým tlakem ďábelské mašinérie násilí a /viz Kundera/ umlčení. Ukazuje se tu názorně, že osobitost a zajímavost Tvého postoje k režimu a k situaci je dána právě Tvou potřebou žít "z dobrých věcí", ne z nenávisti, ale taky z neschopnosti žít ve lži, zbaběle. To dává všem Tvým činům i úvahám vnitřně neobyčejně napjaté, dialekticky rozporuplné bohatství. Je to postoj člověka věčně se tázajícího, nehotového, neuzavřeného, hledajícího sama sebe, tj. pravdu, v níž chce žít. Pouhá negace vypadá sice radikálněji, ale je jednoduchá až k nezajímavosti, protože člověka vyprazdňuje, zjednostrahuje.

Důsledná intelektuální negace vede i k jakémusi svého druhu vandalismu, tj. k ničení hodnot, jež mi nevyhovují, či aspoň k jejich odmítání. Ano, Tvůj spis je "ťaky o toleranci", a to ho pozdvihuje nad obvyklé politické invektivy i nad stesky a bolestínské stížnosti na náš osud. Je naplněn "celým životem" člověka, který nežije jenom politikou a jen veřejným zápasem, ale mnohostranně a taky chvílemi bezstarostně, ale je doživotně proklet svou skutečnou trýzní: neschopností zapomenout na své vpojení do hluboké a bohaté kulturní tradice národa, která ho zavazuje. Ale jak víme, ani schopnost tolerance není dána člověku jako dar, i ona je výsledkem neustálého úsilí, a proto je Tvá kniha též výrazem velké - ne jen vnější - statečnosti.

Pak jsou tu pasáže znovu jaksi "odlehčující" text, kdy se člověk doslova chňachňá /to slovo neexistuje, ale jiné se sém nehodí, používám Tvých formulací/ nad Tvými nádherně rozkošnými portréty /V. Černý, K. Kosík, skvělý M. Machovec aj./, nad kresbou poměrů a vztahů mezi jednotlivými "disidenty" /viz svatba D. Horákové/, toho složitého přediva mezi lidmi tak roztodivných mi-

nulých osudů a názorových východisek a nyní-
nějších společných obranných postojů, pod
nimiž se sváří tolik pochopitelných i záhad-
ných ctižádostí, potřeb, snah a zpuťalství.
Stranou stojící čtenář spatří tuto "disident-
skou společnost", o níž má nutně zkreslené
představy z té i oné strany, jako volný sou-
bor osobností, z nichž každá má vlastní o-
sud, názor, temperament, povahu, vidí, že
mezi nimi jsou jako v každé svobodné společ-
nosti /myslím nesevřené regulemi sekty/
drobné závisti, nepřízně, relikty starých
vin, že se umějí mezi sebou nezřízeně bavít,
přátelit, pomáhat si, ale taky si házet
klacky pod nohy, urážet se, pošťívat, že me-
zi nimi vznikají krizové situace a složitost-
ti atd., ale že to vůbec není spiklenecká
sběř, ani na barikádách sošně stojící zou-
falci třímající zakrvavený prapor svobody.
Myslím, že leckomu z postranních, kteří prá-
vě touží po idolech, tohle pošramotí před-
stavy, ale to je dobře. Rozumný člověk jen
uvítá takový obraz nezastírající lidské
vlastnosti těch "na okraj společnosti zahna-
ných" individuí bez jakéhokoliv politického
vlivů...

A pak se pomalu vlíná do textu onen no-

vý tón: vztah k Heleně, jeho postupné zpevnování a růst k velkému citu, drastické ukončení, či lépe věčné ohrožení odjezdem Heleny ven. Pasáže po jejím odjezdu mají u Tebe novou kvalitu a jimi se otevírá ^{nový} ~~otevře~~ bezelstně zase jinou svou stránkou světa, kterou jsi dosud nikdy neukázal. Vnější aspekt věci - že tím dráždíš dobré, pohodlné dušičky, především ženské - je vedlejší. Dáváš se všanc daleko víc právě tím, že na sebe prozradíš svůj horoucí cit, svou bezmoc, zoufalství, smutek. Pak ovšem nasazuješ znovu "nadhledový" tón, abys svůj stav překonal, ale všechno další je tímhle zážitkem poznamenáno, ztrácíš jaksi jistotu, jsi vyvrácen a hledáš znovu své těžiště - což se Ti ovšem podaří, jak jinak. Musím říct, že tenhle zážitek je jako by sis ho dobře vymyslel, abys měl v knížce to, co do ní patří, tak dokonale ji korunuje, završuje. Starý Mukařovský by měl radost, neboť tím mu potvrzuješ jeho jednu tézi /ostatně nejen jeho/, že autor, zvláště ovšem romantický /a to Ty jsi/, stylizuje už svůj život tak, aby měl materiál pro literaturu - viz Mácha, Neruda, Puškin, Lermontov, Byron,

Jak vidíš, považuju Tvou knížku za velkou prózu, myslím, že tematizuješ náš dnešní český osud tak jako nikdo dosud. Chápu ji ve všech rovinách, především její snahu "velikým objetím... držet všecko, co kdy bylo moje", úsilí "uvést se do rovnováhy" tím, že nic nesmlčíš na sebe ani na jiné, ale především na sebe. Musel jsem při četbě myslet na Rousseauovo Vyznání, jímž tahle tradice v evropské literatuře začala. Tam šlo ovšem o vzpomínky, což je poněkud rozdílné, ale podstata je stejná, důležitá je metoda: nesmlčovat, povědět i to, co tzv. slušná společnost nechce slyšet, rozbíjet iluze o sobě i době. Ano, přiznání je jistě Tvá katarze, chceš dojít do konce sebe sama a vyrovnat se tak - i s bohem, což chápu ovšem v nenáboženském smyslu. Také Rousseau byl osamocen ve svém vzdoru vůči civilizaci /i v úzkosti před ní/, byl podivínský patron, který se zne-
svářil s kdekým, ale to všechno riskoval, protože byl přesvědčen, že jen život žitý v souladu s vlastním charakterem a s vlastní představou hodnot mu dá mravní jistotu, bezpečí a vnitřní klid. Dělal nepochopitelné věci a přiznal se k nim, a nejen k nim,

i k nejtajnějším pokleskům a nejutajovanějším myšlenkám. Nemusel to dělat. Udělal to přesně s tímž záměrem, jaký si formuluješ i Ty: zachovat si svou integritu, svou nedotčenou duši. A vykreslil ovšem zároveň tehdejší dobu s jejími předsudky, když cválala sebejistě k "lepší budoucnosti", aniž si kladla zpochybňující otázky. A stejně tak i Ty "přes sebe" vypovídáš o dnešku, ne o jeho jevovém, povrchním zdání, ale o čemsi hlubinnějším a důležitějším, řekl bych o tom, co je třeba předejmut.

Každý, kdo je jen trochu schopen včíst se a vmyslit do Tvého života a snů roku 1979, jak jsi je zapsal, musí mít úctu k tíze, kterou uneseš, a k schopnosti ani ji necítit /alespoň navenek/ jako nějaké omezení, trýzeň, zófalství apod. Dospěl jsi k svobodě ^djenání i psaní, vyvzdoroval sis ji na sobě, společnosti i lidech kolem sebe. Ale stejně jako vylehčený styl připadá jen nezasvěcenému jako psaní bez obtíží, rychle a "jakoby nic", zatímco je to výsledek dlouhého, mučivého zápasu o každé slovo, výraz a klenutost věty, tak taky Tvá životní a umělecká svoboda je pro mne právě tak nelehká. Je to jistě stálé úsilí

překonávat svá vnitřní zhroucení, věčně hledat jistotu a sebedůvěru a mravní osobní jednotu. Vidět v tom, že jednáš ve vztahu ke svým jednajícím osobám /tedy přátelům/ stejně svobodně a tedy bezohledně jako ve vztahu k sobě, nějakou pózu, /"sebelítost" - p.P./ či exhibicionismus, je naproste nepochopení věci. Ale s takovým nepochopením jistě počítáš. První ohlasy "postižených" už se dostavily, jak píšeš v "dodatcích". Myslím, že u některých to byla jen první reakce na něco naprosto nezvyklého /K.K., P.K. a doufejme, že i Helena/ a že dojdou postupně ke klidnějšímu názoru, totiž že jejich "portrét" není objektivní fotografie vhodná do občanské legitimace. Jsou to všechno jakési slovesné karikatury, to, čemu Rusové říkají "družeskij šarž", čili přátelské přehánění, nadsázka. Zachycuješ své postavy s některými nadsazenými rysy, které jsou pro ně ovšem příznačné, a vynecháváš pochopitelně spoustu jiných, protože je pro daný umělecký účín nepotřebuješ. Nikdo nebude přece Machovce, Kosíka, Císařovského, Josefa aj. soudit jenom z toho, co o nich píšeš, každý ví, že jejich osobnost je založena taky na nějaké tvorbě hodnot, které je konstituují.

kresba jejich lidské podoby z nečekané strany odhalí v těchto svým způsobem velkých či statečných či čestných lidech i skryté vlastnosti a přiblíží nám je, učiní nám je pochopitelnými, sblíží nás s nimi. Ne-
popírám, že tam jsou postavy, které budou mít svým způsobem právo se na Tebe naštvat /p.P. a ovšem pak i Petr, někde Kantůrková, v osobním rozhovoru Tě můžu na detaily upozornit/, ale to si musíš unést. Ostatně čas... čas mnohé smaže, srovná a usmíří...

Jiná otázka je, zda bude čtenář, neznalý "disidentského prostředí" /u nás i venku/ vnímat všechno tak intenzívně jako třebaš já. To ovšem dost dobře nedokážu posoudit, jsem příliš "v tom", ale myslím, že i když mu leccos unikne, zůstane dost toho, co ho strhne. Sám ostatně nerozšifruju postavy, které jsi zašifroval záměrně /Muž-spisovatel, písarka, knihvazačka/, a přesto mě zajímaly jako jeden ze symptomů této doby a společnosti. Máš schopnost na malé ploše úsporně zachytit lidský typ a jeho společenskou výraznost.

Milý Ludvíku, dals mi tou knížkou zážitek, jaký jsem už po léta nepoznal a po ja-

kém jsem prahnul. Tak starý chlap, jako jsem já, se už těžko vnitřně "pohne". Ale cítím, žeš něco ve mně dal do pohybu nebo žeš snad ve mně podepřel něco, co se ve mně hroutilo. Nepochybuju, že Tvá knížka bude událostí, nejenom svou "senzačností" /už jsou kolem ní dohady právě z tohohle důvodu/, ale svou podstatou, svou hodnotou. Je prostě krásně napsána, má nádhernou češtinu a stránky k sežrání, člověk v ní najde jako v každé velké literatuře vedle sebe nejrozmanitější polohy, od obrovské legrace až k nejtěžšímu zářmutku. Jsem přesvědčen, že Tvůj text je nesmírný výkon, jak by řekl Šalda, "šťastný vrh", a že Ti ovšem vynese jak chválu, tak hanu, jak obdiv, tak kletby, jak lásku, tak nenávist. Ale rozhodně nebude přijat neslaně nemastně, bez zájmu a jako jedna z mnoha knih této doby. Neboť on nad nimi ční vysoko, převysoko.

Rukopis je u mne, sděl mi nějak, jak Ti ho můžu předat. Nejraději bych ovšem byl, kdyby sis pro něj přišel ke mně, abychom ještě mohli pohovořit o detailech, o kterých se mi nechce psát.

Moc Tě zdravím

Milan

Sergej Machonin

Praha, 2. května 1980

Milý Ludvíku,

dals mi přečíst svou knížku, ale, jak jsem zjistil dodatečně, v duchu metody, kterou jsi ji napsal, šoupls mi mezi dveřmi na odchodu do rukou ještě něco. Smál ses a ještě jsi cosi volal po schodech, ve-sele, jako bys na mě vyzrál a chechtal se tomu. A já teď, tím pádem, najednou zjišťuju, sotva jsem začal své exposé, že všechno, co jsem právě napsal po větě "dals mi přečíst svou knížku", což je reál, už možná reál není. Že se to snad stalo, ale možná taky nestalo. Teď, když jsem ráno vstal, den po Prvním máji, a trochu mě bolí hlava, protože jsem pil včera u dvou starých lidí mrchu bílé víno z moravské vinice, mi připadá, že to zastavení mezi dveřmi, a jak běžíš rozveselen po schodech, se mi asi po tom víně spíš jenom teď k ránu zdálo. Jako by to byl jeden ze snů Tvé knížky: Ty běžíš dolů a hlahoříš po schodech, já zavírám, a stříhem jdu vzápětí někde po náměstí. Tam je ně-

jaký palác, u vchodu dvě karyatidy. Ten palác je zčernalý a krásný. Přestože je den, svítí se tam ve všech oknech, za nimiž tuším velké sály. Jdu blíž, chci do toho paláce, a vtom vidím, že jedna ta karyatida jsi Ty, a podpíráš nějakou tíhu. Dívám se, že je to kupodivu spíš zeměkoule než pilíře, a říkám si, že tu, pokud vím, má nést na hřbetě Atlas! Ty na mne zakýváš potichu ukazováčkem a řekneš mi, abych to na chvíli vzal za Tebe, neslyšně se vyšoupneš zpod té koule - nebo si ji snad dáš do rukou, a jdeš pryč a směješ se. A ještě zdálky a ve spěchu, protože máš někde něco důležitého, na mne zamáváš. Potom mě tam už necháš stát s tím Tvým břemenem a já stojím. Cítím, jak je to hrozně těžké, ale potom se ke svému údivu přistihuju, že už si tu tíhu valím na záda a hledám polohu, jak to na tu chvíli nejlíp unést, než se vrátíš. Volals přece, že jsi za chvíli zpátky. Jenže potom nějak dodatečně zjišťuju, že to není pravda, ale trik. Že se nevrátíš a necháš mě s tou tíhou v rostoucím zoufalství. Naštěstí jsem si už skoro jist ještě před koncem snu, že je to sen, probudím se a jdu psát Drahunčiným perem tento dopis. Nicméně,

přestože jsem definitivně a prokazatelně v reálu a všechno, co jsem zrovna popsal, je sen, zjišťuju, že si to pero nemůžu dost dobře vzít, protože mám na hřbetě něco, co sotva unesu, nejspíš zeměkouli z toho snu, nebo život, nebo to, co žijeme v této zemi, nebo možná, po té návštěvě u starých lidí strach ze smrti. Nevím.

Takže sedám k tomu dopisu v reálu a píšu: Ludvíku, dals mi přečíst knížku, a zároveň jsi mi dal podržet všechna svá břemena.

Což uděláš každému čtenáři této knihy.

Představuju si, že mě potká někdo známý, někdo, kdo ví, žes tu knížku napsal a už kolem ní slyšel tolik cvrkotu, a zeptá se mne, tak co, o čem ta knížka je, co to ten Ludvík napsal? Ten člověk mi bude milý a já mu řeknu: Román o lásce. Potom se jako honem opravím a řeknu, totiž - vlastně o třech, ne, o pěti láskách. Kdyby to byla ženská, zeptala by se mne, jestli o nešťastných. Protože ženské radši čtou o nešťastných, ale aby to nakonec dobře dopadlo. Já jí na to řeknu, že ano, že je to o třech nebo možná o pěti nešťastných láskách, a potom řeknu, až si to

zas rozmyslím, že ne, že je to román o šťastných láskách. Potom budeme stát dál na chodníku a já řeknu, že by se to taky mohlo jmenovat třeba Hrdina naší doby, i když už to tady bylo, a že by to vlastně byla spíš pravda. Že to asi není o těch láskách, ale že je to o člověku této doby a v této zemi a v této společnosti. Taky ještě dodám, že zvláštnost toho člověka, hrdiny románu, je v jeho neběžném postavení ve společnosti. Že je to člověk, který nesusouhlasí s režimem. A že autor ho postupně, jakoby nenápadně, dávno známou metodou denního záznamu, který je doopravdy, ale zároveň jakoby denní záznam, pomalu rozvíjí. Postupně a zároveň jakoby synchronně. Uvědomím si, jak to říkám, že to přece dost dobře nejde, obojí dohromady, ale nicméně ten pocit neustálé synchronnosti všeho, co se tam postupně děje, mám velice silně.

Zamyslím se nad tím, a ta ženská, co se mnou stojí na chodníku, mi řekne, ale to že je divný, co jí říkám, ona prý slyšela, že je to úplně něco jiného. Že je to takovej jako Ludvíkův typickej přepadák nebo co, že to má bejt jako velikej drb, že tam prej píše o všech lidech, co se s nima stý-

ká, se skutečnejma jménama, a kdekoho jako že tam pomlouvá. Samozřejmě, tím svým rabi-jácky krásným stylem, to že se dá předpokládat. A že prej je tam dokonce o těch dvou ženských, co má, a taky snad, jak by to prej mohlo ty lidi všechny ohrozit - aspoň co ona slyšela.

Musím se na tu ženskou v představě vykašlat, protože mě rozčiluje.

Takže mi otázku, o čem je ta knížka, nepoloží ta ženská, ale položím si ji sám. Přečtu si znovu, co jsem právě napsal, a zjistím, že ta knížka je skutečně román, ale taky, že je opravdu o tom všem, co jsem napsal: o lásce, o třech nebo možná o pěti láskách, o nešťastných láskách, ale zároveň o šťastných láskách, ale že je taky, snad opravdu nejvíc o hrdinovi naší doby. Potom si ještě řeknu, že je to o hrdinovi této země směrem sem, až k tomuto Drahunčinu peru, kterým to píšu, ale zároveň směrem zpátky do hrdinova dětství. Ale zas už se opravím a řeknu, že v jistém smyslu i do mého dětství. A taky to ještě doplním, že je to o velmi jednoznačně výrazném hrdinovi, jehož vztah k této určité společnosti a ke svému určitému autentickému

životu postupně přestává platit jen o něm samém, teď, dnes, tady, ale že zrcadlí mnoho podobných životů teď, dnes, tady. Potom zjistím, když si tu předchozí větu přečtu, že ten hrdina není vůbec velmi jednoznačně výrazný. Je velmi výrazný /což je nejpitomější slovo pro vyjádření všech zvláštností v člověku vzatých dohromady/, to je pravda. Ale není vůbec jednoznačně výrazný, naopak, je výrazný mnohoznačně. Často se popírá a přistihuje se dokonce, že má na tutéž zásadní věc tři různé názory, a že ani jednomu nemůže upřít oprávněnost. Zrovna v tu chvíli a v těch okolnostech, kde vyplynou ze situace.

A když to dopíšu, a zase čtu, co jsem napsal, musím zas dodat po pravdě, že to není jen o hrdinovi teď - dnes - tady, ale že je to i o hrdinovi v jeho mrtvých dávno, i v jeho živých dávno a že se to skládá v nepřetržitosti života, kde vlastně už ani nejde jenom o toho hrdinu, o jeho lásku nebo lásky, jeho myšlenky a ani ne jen o lidi, kterými je obklopen, ale že to všechno dohromady je jakési velké plynutí života, který všichni dohromady vytvářejí. Jde od času

před jejich narozením a plyne až za čas jejich smrti. Mezitím se několikrát zryje zahrádka, dozrají třešně, několikrát se urodí jablek víc a několikrát méně, pokosí se tráva, pokvete talovín, potom zas jiřiny, otrhají se jablka, přečtou se knížky, dají se k vánocům dárky. Budou dny plné slunce /zlatého/ a budou dny jak z perleti a ušmourané, lezavé, mokré, mživé a mrazivé. V těch se naseká větví zajícům, aby neohryzali stromky. A možná, že dál už nic. Konec, to že je konec za tím životem.

Když řeknu jablko, musím ovšem napsat, že je to kniha při všem předchozím taky o běhu času v přírodě a o člověku v jeho nevyvazatelnosti z přírody. V jeho živočišné souvislosti s přírodou. Ta příroda že je v tomhle punktu napsána jako zázrak nesmrtelnosti, která pořád umírá a pořád zas povstává, a že je napsána tak krásně, jako by to byla živá bytost, která s tou rodinou sedá k večeři a stmívá se do talířů nebo probouzí hrdinu ze spánku.

V tomto smyslu, že je ta knížka zároveň cosi jako touha po restituování hodnot mimo všechny ideje, systémy a politiky: jen vědo-

mé a úporné úsilí o návrat věcí do přirozených a přírodních měřítek. Například, že v ní stokrát víc znamená jablko v dlani než další předvolání na bezpečnost.

Což ale zase neznamená, že cokoli, co tvoří náš život, by ztrácelo na významu vzhledem k jablku. Naopak, právě měřeno tím jablkem že se to dostává do zdravých, úměrných proporcí. Dostává to místo, které mu patří. A je souzeno z větší moudrosti, než jakou můžeme získat z knih, z vědy, z poznání o vesmíru, z filozofie o vrcholném bytí, z uvažování o rychlosti světla, z občanských postojů a ze zápasů o svobodu ducha. To jablko na druhé straně že však přece jen, marná sláva, má neomylnost přírodních souvztažností a uvnitř ukryt všechn čas od počátku světa.

Znamená proto v té knize také záchranu před zlými sny. Román se jmenuje Český snář, takže před českými zlými sny. Hrdina totiž má jen mizivě málo dobrých, šťastných nebo úlevných snů. Většinou je na útěku nebo v bezvýchodné situaci, v hrůze z pronásledování, z pádů do průrev a propastí, nebo v situaci, kdy nemůže sdělit cosi podstatného, rozhodujícího, co znamená záchranu. Taky je

tam krev, sekání do živého těla, hynutí, smrt a nějaké pitvornosti, škleby, už nevím. A samé nedostižnosti něčeho.

Sny jsou přitom jakýsi souvislý hudební kontrapunkt stvořeného života. /Píšu schválně "stvořeného", ne "vyličeného" nebo "popsaného", protože to má svůj důvod, k němuž se dostanu/. Je tam sice víc a různé hudby, protože hudba je součástí Tvé bytosti, biologické i autorské, ale neustálé znění, tmavý souvislý motiv těch snů, má zvláštní dominantní skladebný význam právě ve funkci zmíněného kontrapunktu. Je to základní motiv hrdinova života: motiv ohrožení.

A tak teď proti sobě v mé představě o Tvé knize stojí na jedné straně průběžný hudební motiv českých zlých snů. Mezi tím se rozkládá celý ten román a v něm hrdina, ukřižovaný, nebo spíš tážený nesnesitelnou řadou odstředivostí od sebe. Je nebezpečí, že ho to roztrhne, že to nevydrží, že pod tím životem klesne, vzdá ho.

Kdybych měl říct nějaké hodně silné, ale nepatetické slovo o tom, jak jsi tím

kontrapunktem našel dynamický princip pro celou knihu, řekl bych třeba, žeš tam vložil jakousi mohutnost, která začíná pomalu fungovat sama. A postupně, už velice brzy, od prvních deseti, dvaceti zápisů, kdys asi ještě sám dobře nevěděl, co z toho vyjde, začne, jakoby nezávisle na autorovi, vytvářet přirozený skladebný princip knihy. Začne klenout oblouk a postupně uzavírat elipsu, vejce, završení a nosnost záměru. Nejdřív jen tušeného a potom vědomého.

Záměr se zase nedá pojmenovat jedním slovem nebo obrazným označením. Všechno, co jsem až dosud napsal, byly také - aspoň v mém usuzování - záměry té knihy, dílčí motivy, skládající průběžně její smysl. Takže bych spíš mohl mluvit o těžišti všech záměrů, tak jak se jeví po přečtení knížky mně - i když se tak nemuselo jevit Tobě. Ale to je dobré znamení, protože má-li kniha mnoho možných výkladů, které se nevylučují a dokonce nemusí být totožné s autorovým záměrem, znamená to, že žije a může se s ní tak zacházet: na krásnou ženu nebo na strom lze mít spoustu názorů. Žena i strom mají pro sebe tu výhodu,

že jsou na těch názorech nezávislé, protože si žijí a šumí svůj život. A může jim být jedno, co si kdo o nich myslí. Prostě jsou, existují. Ti, co mají ty názory, však možná vytvářejí dohromady úhrnnější smysl jejich bytí, než jaký si oni sami mohou uvědomit.

S tím se odvažuju mluvit o "Těžišti všech záměrů", neboli "kam to celý teče", jak to pořád cituju po Pepíkovi Kaňnarovi.

Myslím - při vší perfidnosti, s níž nabízíš čtenáři hrdinovými ústy neustále nějaké matoucí výklady smyslu podnikaného psaní - že jsi přece jen jednou pravdomluvný. Tu pravdu jsi nenápadně schoval hned do titulu, na který se při čtení obyčejně zapomene. Já si myslím, že je ta knížka skutečně nejvíc o tom: o českém člověku této doby, prořatém ze všech stran, jako střed Tvého hlávolamu /toho stroje na ničení lásky, který sis vymyslel, lhostejné, zda v reálu nebo ve fantazii/ a vyjeveném čtenáři jako, řekněme, fenomén. O jeho snech - v bdění i ve spánku. Neustálým předstíráním, že jde o reálného Vaculíka z Veletržní ulice a z Dobřichovic /které zároveň není předstírání, ale zazna-

menávání skutečných dílčích zážitků toho Vaculíka/, se postupně vytváří postava přesahující jednu zkušenost a jeden život. Krycím a dost nedostatečným jménem se tomu říká typ.

Metoda toho autorského předstírání a nepředstírání zároveň má jakoby existenciální východisko - jen za sebe, jen moje já smí být mírou všeho, jen všechna nejosobnější odpovědnost - lze ji také pojmenovat nezcizitelná svoboda - je výchozím právem, které si osobuji, abych napsal, co chci napsat. Ale dál už to jde od existencialistických principů pryč. Tragika, absurdnost a trýzeň člověka, zmítajícího se denně, nikoli výjimečně /ten luxus!/ v mezních situacích, a neustále žijícího v ohrožení, se v této knize nelíčí věčným, neúčastně střízlivým, řekněme camusovským nebo sartrovským popisem z toho plynoucího bezvýchodného pocitu životního krachu a postupného odcizování neboli frustrace. Léčí se tím jablkem proti zlým snům.

Jablko přece jenom /ne u Tebe, jen v tomto mém výkladu/ nabývá obrazného významu. Řekněme, že se v něm sebraly esence a podstaty této země. Rozsáhlost jejího ducha,

vzpurnost jejího charakteru, její teskný úděl v dějinách, její zvláštní krása. Neboli všechno, co je vystaveno generálnímu útoku, popření, pustošení a degradaci. Ale co je vystaveno také, a jak já rozumím té knížce, hlavně jakémusi masovému sebehanošení, dobrovolnému rozkladu v beztvářost, služebnost, kulantnost, servilnost a nažranou lhostejnost. Tomu všemu se to jablko staví jako nějaká hráz nebo odpor nebo nesushlas.

Hrdina se tak stává něčím podstatným uvnitř každého, kdo v tom národě myslí, kdo má duši a charakter a kdo zároveň žije celou tu bídu a je často, moc často, blízek pocitu nenapravitelného neštěstí.

To, že je vyličen jako navštívený všemi ranami najednou - to jest schopností domýšlet všechna svá trápení do nejzazších lidských i filozofických konců a zároveň s přesnou každodenní konkrétností, se všemi cykly uvnitř toho života /cyklem dopoledního obstarávání ptáků, cyklem roznášení a zařizování kolem literatury, cyklem návštěv ma bezpečnosti, cyklem neustále opakovaného kroužení po Praze, cyklem rodinných tradic,

cyklem jízd za přáteli, cyklem ročních období/ - vtahuje čtenáře do toho konkrétního života i do jeho-našeho obecného údělu.

Čtenář musí nakonec měřit hrdinou svůj život, svá odhodlání, svou charakternost a svou schopnost nacházet důvod k životu přes všechno, co mu chce brát jeho ~~smysl~~ smysl, a při tom měření to vydržet. Jako hrdina musí vydržet a vydrží všechno svoje.

Píšu pořád hrdina a ne Ty, Ludvík, a vracím se k tomu místu, kde píšu o stvořeném a nikoli vyličeném nebo popsaném životě té knihy. A tím přecházím k onomu břemenu - asi to byla/z zeměkoule - které jsi mi jako karyatida šoupl na má záda. Hrdina mi, pravda, slibuje za autora, že jsem tu tíhu dostal jen na chvílku, jen co mu prý řeknu, co s tou knížkou za všech daných a mně dobře známých okolností. Je to potěšující, ale zase perfidnost, protože už se jaksi nemohu toho břemene zbavit, i kdyby si je ta karyatida ze snu zas naložila na hřbet. Prostě tím, že píšu, co si o té knížce myslím. A už jsem toho řekl dost, abych pykal.

Takže mi zbývá to doříct do konce.

Protožeš dal knížku ze své ruky do mé,

oddělila se od Tebe a mně už musí být jedno, jak jsi ji dělal, o co Ti v ní především jde, proč jsi psal o lidech s konkrétními jmény, jakou míru a jakou podobu společenské provokace sis představoval - atd. Já jsem tu knihu četl nikoli jako deníkový dokument, ale jako stvořené dílo: jako román o lásce a o člověku v zemi a v době, kdy žiju. Přestože z velké většiny znám konkrétní lidi, jejichž jmény jsou pojmenováni hrdinové, brzy jsem si ta konkrétní jména oddělil od lidí napsaných v knize. Tam jsou to pro mne legitimní literární hrdinové se vším, co má mít umělecká postava. Jsou přece stvořeni výběrem všeho, co jsi z nich potřeboval, aby se vklapli do složitého soustrojí, jímž je fungující román.

Tvar románu se mi jeví jako nově vynalezený starý vynález sloužící Tvým záměrům proto, že je nejradikálnějším zrušením literárních konvencí, které bují všude, pořád, po světě i v mnoha petličních spisech. Necítím zde ani stín konvence ve smyslu hladké machy a bezbolestného konzumování textu, jak mi je, zbavené chuti a zápachu a předžvýkané, nabízí mnoho autorů. Dál si myslím, že každý skutečný sloh je unikát,

tedy něco nepřenosného, a že Ty sis vymyslel styl tohoto románu, ^{takto} protože vznikl dovršováním stylotvorného úsilí, které vyvíjíš celou dobu, a odpovídal přesně - aspoň jak mně se to jeví - plánovanému způsobu jeho pronikání do čtenáře. Kupodivu shledávám, že je mi ještě milejší než v předchozích etapách. Je lehčí, netíživější, a tolik neřve o své originalitě jako častokrát předtím. Má víc míry, protože je pokornější k hrdinově bolesti a slyší atmosféru knihy, kterou nesmí přehlušit. Zatímco politicko-spisovatelsko-publicistické kavalkády nejsou vázány žádnou takovou vnitřní strukturou a mají právo na všechno.

Kdybys chtěl vědět, co se mi na knížce nelíbí, řeknu Ti v obráceném významovém pořadí tři věci: První je věta "Zakřičel /-nebo vykřikl?-/ ve mně otazník". Nemůžu ji zrovna nalistovat, ale mám dojem, že ji cituju správně. Je to věta pitomá, i kdybys ji byl vymyslel s pocitem, že je velice vtipná. Druhá věc je ke konci knížky poplašené hašení možných požárů, pacifikování kdečeho, cos v knížce bez pardonu natropil, změkčování, chlácholení a vyvracení možných a očekávaných námitek. Předběžné ulamování zubů mož-

ným kousancům. Velice se, chudáčku, lituješ. To by měla p.P. pravdu s tím preventivním odpouštěním, aby i Tobě bylo odpuštěno!

Za třetí je nejdůležitější věc. Ta futurologická vize na konci knížky. Je přimontovaná, neústrojná, mimo krevní oběh knihy. Zrazuje její sloh, protože opouští způsob přísně osobní výpovědi za sebe, bez jediné stopy ideologizování nebo symbolizování. Naprostá a beze zbytku působivá sugesce toho psaní spočívá v tom, že čtenáři předkládáš hrdinu, jaký je a jak vidí a soudí všechno kolem sebe. Ani slovo dál. Je na čtenáři, aby s tím dělal co může amchce. Jenom tak to ovšem může znamenat ještě mnoho věcí. Jenom tak to může plodit další významy a dimenze knihy.

Když k tomu najednou připíšeš utopickou metaforu, je ten konec v téže, abych se vyjádřil slušně, protože nenecháš lask. čtenáře, aby si z Tvého až dosud krásně a přísně vypovídajícího psaní udělal svůj závěr, daleko složitější i jemnější, ale hlavně ne tak larmoyantní a sebelítostivý jako je ten Tvůj. Ta knížka má v sobě mužnost, to je její základní vlastnost. A dokonce základní

smysl. Hrdina je člověk, který nese a unese konkrétní i obecný tragický úděl a udělá si kolem sebe hustý a pro čtenáře nakažlivý prostor svobody k životu za jakéhokoli obklíčení nesvobodou a nepravdou. Přestože ~~poma~~ pomalu ztrácí až poztrácí v knížce skoro všechno. Přece ve skutečnosti naopak: pojmenoval už všechny hodnoty, které má a nikdy neztratí!

Kdybys chtěl vědět, co se mi na knížce líbilo, pak řeknu, že až na ty tři právě jmenované body všechno. Nejvíc tragická bezbrannost toho neustále útočícího hrdiny, potom běh času a jabloních a v trávě, a mnoho jemně krásného psaní, třeba o tom, že "kvetete talovín a světlo je šeré, nadějně!"

Teď ještě, na závěr, to, cos mi dal za domácí úkol, dokonce jsi to napsal do knížky.

Na to Ti mohu říct, že jsou na světě jenom dvě věci, do nichž se nesmí radit: láska a umění. A když se radí, nesmí na to ten, kdo radu přijímá, vůbec dát. Leda že by to bylo přesně to, co ví dávno on sám.

Neradím tedy nic, ale říkám:

Nevím, kolik čtenářů, na procenta, by knihu četlo jako román, tak jako já, a kolik jako drbárnu a udávání kamarádů, jak se kdo-

si preventivně obává v textu.

Mám ovšem nevýhodu, že ses o mne v knížce "neotřel" a nemůžu si tudíž svou velkorysost vyzkoušet i za té podmínky. Nevím, jak budou reagovat ti, komu se bude zdát, že je to o nich a ne o postavách románu. Vím například, že jsou tam dvě /kromě mnoha jiných/zvlášť krásné postavy. Jedna se jmenuje Madla a druhá Zdena, a já jako čtenář té knížky jsem k nim pln obdivu, vážnosti a úcty jako k osobnostem výjimečné ceny. Myslíš, že to ty příslušné originály nepoznájí? To bych se divil. Nebo třeba postava jménem Jiří Gruša. Říká svou existencí v románu mnoho podivuhodného, co se v mnohém shoduje s člověkem, který se jmenuje Gruša občanským jménem, a k jehož oslnivému talentu, skvělému intelektu, k dobrotě jeho srdce a všem jeho legračním slabostem mám už dlouho víc než přátelský vztah. Nedovedu si představit, že by ten občanský Gruša mohl být dotčen postavou jménem Gruša v knize.

Pokud jde o filozofy, měl jsem vždycky úctu k jejich práci, z níž jsem skoro nic nikdy neměl, protože můj rozum, odborně nepřipravený, nestačil sledovat jejich myšlení a vývody. Mám ho prostě jinak uspořádaný.

Zkoušel jsem číst leccos od Kanta až po Patočku. Až po určitou mez jsem stačil, a dál to nešlo. Snad jenom Zarathustru jsem četl bez pocitu méněcennosti. Dvě nakřivo stojící sešlapané Iljušeňkovy botičky, které po jeho smrti zbyly pod jeho postelí v Dostojevském, jsou pro mne víc než desetiletí psané spisy o Bytí, není-li jejich výsledkem mimo jiné všechápání každého bytí s malým b.

Pokud jde o lidi v cizině, nemůžu nic říct, protože komplikace v jiných dimenzích nedovedu posoudit. Jenom vím, že bych postavě, která se v románu jmenuje Helena, nechtěl prorokovat budoucnost. A já jsem vědma

Je na Tvém rozhodnutí, co převáží, jestli dílo nebo různé a jistě i oprávněné ohledy na všechny bolesti nebo i třeba hrozné rány, které bys mohl způsobit jen proto, že by někdo mohl nechápat, žes napsal román, nikoli Pitaval nebo společenské klepy v disidentském nálevu.

Včera jsem poprosil Drahunku, aby mi našla v Dostojevského Denících to místo, kde píše, dokončuje v trýzni a sebespalování knihu. Vedle v pokoji mu umírá žena. Je netrpělivý nad tím umíráním a myslí na tu knihu,

kterou píše. Barbar. Necita a ničema, že?

Vynechal bych jenom, pokud tam jsou nějaké skutečné shody s "reálem", týkající se třeba braní úplatků, kradení benzínu, a- by se někdo nedostal do maléru. Ale myslím si, že tak chytrý jsi byl taky. Určitě bych vynechal pár maličkostí, kde vyzrazuješ něco nikoli na hrdinu - jeho "sprostáctví" si zodpovíš sám - ale na třetí osoby. Tak třeba, když postava, která se jmenuje Madla, se vyjádří, že v penzi by snesla jen v malých dávkách postavu jménem Vlasta. Atd.

Je to zvláštní. Když jsem četl nedávno jeden román, kde nebyla žádná civilní jména, nýbrž podobnosti čistě náhodné, jako například postava, která nesla označení "filozof na Hradčanském náměstí", pociťoval jsem stud a nevoli nad bezbránností této a deseti dalších postav s čistě náhodnými shodami. Říkal jsem si, jak k tomu přijdou, co jim autor strká do bot? A jak se odvažuje vymýšlet si jejich myšlenky a činy?

Tady je to naopak, a já mám pocit velké stoudnosti, cudnosti z Tvé strany a vůbec mi nenapadá nakonec, že bys byl někomu jako hye- na vyžral útroby a že se živíš na jejich účet.

Jeví se mi jako krásně napsané literární postavy a nezajímá mě už pomalu, že znám - možná - jejich modely.

Ty bude znát jedna stotisícina nebo milióntina čtenářů, ale ta knížka jednou vyjde v deseti světových jazycích. V Japon-sku, například.

Napsals krásnou knihu, Ludvíku

Tvůj
Sergej

Eda K r i s e o v á

Želiv, 16. června 1980

Milý pane Vaculíku,

jsem moc nerada, že jsme se spolu v Praze nesešli, že jsem musela odjet a nemohla Vám osobně předat Český snář a ostatní. Teď jsem v situaci, že Vám musím napsat, což je náročnější, ale snad i dobré. Já Vám napřed vyličím své pocity u čtení a snad se tím trochu odpíchnu. V první třetině jsem cítila, že jsem zklamaná. Zdálo se mi, že je to šmejdění, autor není a nechce být ani na chvílku sám, vymýšlí si činnost, i když není, hledá společnost a v úvahách spíš jen reaguje na to, co se mu při tom šmejdění přihází. Bála jsem se, že to tak bude pokračovat pořád dál, jaksi bez řádu, bez vnitřního uvědomění, bez nadhledu. Že autor bude pořád roztáčet kruh, který ho zpracovává, unavuje a zdůvodňuje jeho existenci. Až jsem si říkala, že možná chyba je ve mně, že jsem od toho příliš mnoho očekávala, že jsem si Vás postavila příliš vysoko ve své potřebě vyznávat nějakou autoritu a teď, když to není, jak já chci, cítím se být zrazená. Že Vy

jste v pořádku, ale já ne. Pak ale najednou, a bylo to v úterý, mě rukopis přepadl tak, že jsem celý den od něj nevstala, na všechno jsem se vykašlala a plakala jsem a plakala, a četla dál a brečela, dokonce nahlas. Večer jsem byla jako po těžké nemoci, nemohla jsem ani mluvit, bylo mi strašně líto Vás, sebe, všech lidí, celého tohoto světa, který jsme si tak zkurvili, že v něm nemůžeme žít normálně. Snad nikdy mě z literatury nic tak nesebralo. Potom jsem o tom přemýšlela a napadlo mě několik myšlenek, které bych Vám snad měla říct. Trochu se bojím, abyste se mi nesmál, ale pokusím se vyjádřit tak upřímně, jak budu umět. Vy jste asi moc nemyslel, když jste to psal, jde to samo, krásně a volně z centra bytosti a není to žádným přemýšlením pokaženo. Je to čistý výron bolesti, lásky, radosti, znechucení a všeho ostatního, jste zároveň úplně v tom a zároveň nad tím a to, jak se dokážete otevřít, to otvírá čtenáře a přivádí ho to k sobě. Vy se ale vůbec nešetříte a tím neušetříte ani čtenáře. To je, aspoň v mých očích, nejvyšší výkon, který člověk v životě a v literatuře může vykonat. Takové svobody dosáhne

asi vždycky jen přes velikou bolest. Je to snad nejpravdivější kniha o lásce, o svobodě, o postavení člověka na téhle naší zemi. Všichni velcí romanopisci jako by se proti Vám dopouštěli stylizace, vymýšlejí si, konstruují postavy a děje, něco podstatného obcházejí, nebo si nechávají na jindy. Nemají snad onen rozměr v životě, který máte Vy, ono vědomí, že všechno je teď, že s ničím dál nemůžeme počítat, a že v každé chvíli čelíme své velké nebo malé likvidaci, a že toto je náš život, který na sebe bereme bez ohledu na podmínky, v nichž žijeme. Že nemáme žádnou jistotu, s ničím nemůžeme počítat do budoucnosti, ale zvedáme v každé chvíli břemeno svého vlastního života a činíme krok do prázdna, kde je možné všechno. A že víc než to, co nám strojí okolí, nás překvapuje to, co se děje s námi, co všechno je v nás a co pořád objevujeme.

To drama, jak jsem pak nahlédla, je přítomno od začátku ve Vaší knize, valí se jaksi anticky a nezadržitelně pod tím, co jsem nazvala šmejděním a co je snad útekem od toho, co se stejně stane a má se stát, co hrdinu dopadne a celého ho to sebere a postaví tvář v tvář sobě a celému dosavadnímu životu. Ten muž, který klade všechno

ženě k nohám v jediném okamžiku, kdy už ví, který strašně trpí, ale zároveň se tím vysvobozuje ze všeho šmejdění a kolotání, od všeho vnějšího, náhle jako by poznal, proč tu ještě je. A ta žena, která by to chtěla, ale je to na ni moc, protože není tak pravá a protože není ochotná všechno riskovat, všechno ztratit, aby dostala něco velkého a byla někým jiným, ta žena od toho utíká. A já si přitom uvědomuji, že nikdo nedokáže člověku tak ublížit, jako on dokáže ublížit sám sobě, tak se ranit na pravém místě, že všechna ohrožení jsou malá a že největší a nejbystostnější ohrožení je v nás samých.

Je snad opravdu cosi jako okamžik Kairos, kdy člověk může uchopit svůj čas a stát se jeho pánem.

Napadlo mě také, jak veliký je rozdíl mezi Morčaty a Snářem, jak se hrdina zcela vyvlékl ze strachu, jak našel způsob existence na hraně, kde pevně stojí a kde ho nemůže snad nic ohrozit, protože se vyrovnal se vším, co se může stát. Jak se zmocnil svého vlastního života a jak návštěva u fízlů má v tomto spise asi stejnou míru nutnosti a nepříjemnosti, jako návštěva u zubaře.

Trochu mě mrzí, že všude slyším, že jste napsal román, a že když se prozradím, že jsem ho četla, každý se zajímá o to, jak tam ten a ten dopadl. Já na to pravím, že všechny autor ušetřil, ke všem byl shovívavý, ale to, co udělal sobě, nemá obdoby v literatuře. Všichni jsme dopadli dobře, ale hlavně, vůbec na tom nezáleží a urazit se může jedině pitomec, který sám sebe nevidí. A pak nemůže vidět ani svět, v němž žije, pravdivě.

Uvědomuji si také, že tento velký román, který jste napsal, přišel v pravý čas. Teď dochází všechno až ke dnu, už se nedá nic vymýšlet, do ničeho se stylizovat, není kam utéct. Buďto se tomu postavíme a pak přežijeme, anebo to nebudeme chtít vidět, a pak nás to zničí. Člověk by měl být pravdivý sám k sobě a nešetřit se, pak teprve může druhým něco povídat. Intelektuální výkony už asi nikoho nebudou zajímat. Posadil jste laťku proklatě vysoko a nějaké psaní o lásce a o svobodě se bude proti Vašemu prožitému a pravdivému příběhu jevit jako plácání papírem a energií. Hm, hm.

Pokud mám vůbec nějaké výhrady, tedy

k první asi třetině, kde bych možná trochu škrtala, ale ne zas moc, proboha.

Já Vám moc děkuji a těším se, že se brzo uvidíme.

Vaše

Eda Kriseová

Jiří G r u š a

Rovensko - vlastně na
svatojanský podvečer 1980

Milý Ludvíku,

odkládám těch pár poznámek
k Tvé knížce s pocitem, že jsou kusejší než
jsem zamýšlel, a přece nejsem úplně s to
soustředit se, ačkoli vše, co jsem Ti chtěl
napsat, bylo už v náčrtu a stačilo mi vlast-
ně to pouze vytáhnout. Ale Ty víš, jak mi
je, ber tedy moje psaní s touto omluvou, ne-
boť píšu opravdu pod tlakem současně podni-
kaných úvah o tom nejosobnějším, co by
vlastně taky patřilo na papír, kdybych... a
to je způsob, jak začít o Tvé knize, kdybych
směl psát jako Ty.

Ale jak to, že já nesmím?

A jak se má smím k našemu musím?

A co je to psát?

Řeknu to paradoxem: psát je cosi zata-
jovat. Co zatajovat = tajemství psaní. Do-
dám k tomu, že to vynechané, tj. vlastně za-
tajené, smí být pouze to, co sám osobně má
vůči prameni tvořivosti /já bych řekl vůči

pánubohu/ píšící člověk jakožto svědomí, neboť toto svědomí může, nebo dokonce spíš má mít ráz osobní, tiché a soukromé rozmluvy s oním X, protože ono samo, míním teď opět to svědomí, není ničím jiným než souvislou pamětí a připamatováváním moci /magie/, již psaní skýtá, jakož i stvrzováním, že této moci je užíváno ve shodě s proudem života, biofilně. No, snad jsem se nezamotal, snad mi rozumíš..., ostatní naopak musí ven, musí být pojmenováno, tj. zvědoměno prožitkem. Velká nedorozumění vznikají z klikaté hranice mezi tímto smím a musím. Bude to hlavní argument proti Tvé knize, ačkoli právě její úžasná přednost spočívá v tom, že sis takovou záměnu nedal vnutit, ba že ses vší silou a s konečnou platností vzepřel tomu být spisovatelem, jak to v Čechách rádi, tj. člověkem zprostředkovávajícím pokud jen lze progresivní banalitu pomocí pokud možno tradiční fabule. Banalita = co člověk nahlíží v dodaném kukátku, čeho se nedopracoval osobním náhledem a hlavně sebevsázkou a co má vždy - aspoň v literatuře - nádech vítanosti /protože informační kanál neklade takové snadno průchodné informaci žádný odpor/, spodní vědomí o banálnosti banálního

/a vlastně mravní jeho neudržitelnosti/, vede některé spisovatele k přehnané důvěře v příběh, jako by ten právě z banality vyku-
poval. Jenže ouha - on ji právě takříkajíc
dotvrzuje, jsa takto jen dalším zvnějšněním.
Deml to věděl, říkal - a neměli ho tu rádi.
Je hezké vidět zrovna Tebe, jak jsi mu na-
jednou blízko - ačkoli vyjels z opačného
konce lesa. Avšak i Ty tu obnovuješ slovo
pomocí osobního prožitku původních obsahů
života - a samozřejmě obnovuješ i příběh ja-
kožto principiálně neuzavřené, neboť víš,
že jediné ohraničení je právě v tom, jak
věci padají, nikoli, jak dopadly. Všechno
ostatní pušť z hlavy, tj. zabývej se tím,
ale jen mimoděčně, ne aby Tě to přimělo k
"ideologickým" opravám či škrtům.

Námítky budou nejspíš trojího druhu -
a/ že se tu poskytuje informace o "hnutí",
b/ že se tu lidé jmenují skutečnými jmény,
c/ že jsi neurvařec. Ad a/ musíme se naučit
jednat a myslet ofenzivně, nemáme-li si ne-
chat vymezit svůj zorný úhel zúženími pro-
tistrany; to vůbec nevylučuje taktiku. a-
však strategické cíle musí být vytyčeny.
Tvoje knížka je strategická, neboť je to

kniha duchovní svobody. Ad b/. Je jistě těžké stát se literární postavou, aniž si můžeme poručit kterou. Já bych taky např. v takovém Snu noci svatojanské se měl daleko spíš za Lysandra a Tys mě napsal coby Hořčičné semínko. Namítá se tedy tímto směrem; tam, kde se sami sobě jevíme jinak, namítá se, že někdo, v jehož moci je Sen napsat, nás utrvalí v podobě, s kterou už třeba nepohneme. Přesto jsme postavami a spisovatel může křivdit modelům, nikoli postavám. Křivdí-li modelům, je sice ad c/ neurvalec, nicméně v kategorii "něžných barbarů", tj. v kategorii tvořivosti, která sice ůrve, hněte, nicméně neplýtvá tím, nýbrž zmnožuje, pomáhá tomu k růstu.

Ostatně ona "neurvalost" je vlastně Tvůj genetický kód /viz Sekyra a mé téze k Vaculíkovi, které jsem Ti psal k padesátinám/, jsi jako Tvůj otec a Tvůj syn, co Ti píše z Paříže /jeho dopis ve Snáři!/, je dědicem téhož kódu, je jako Ty. Skoro jsem se musel smát, jak báječně to funguje... to Vaše patriarchální magma a - trauma. Český snář je jeho tektonickým záznamem. Je to kniha selsko-česko /to platí i o Moravě/ - moralizující, písmácká právě oním patriar-

chálním způsobem reformačního osemenění, který se neustále otcovsky rozhlíží a pozoruje, zda si děti vedou, jak predestinováno, stromy rostou, jak roubováno, dějiny dějí, jak psáno etc., ženským tu ovšem nezbyvá mnoho prostoru, tj. prostoru na rozhledně, jsou to tak trochu "roby" /marně si vzpomínám na postavu matky např. v Sekyře, musel bych jistě listovat v knize, abych našel nějakou zmínku, avšak obraz obdobný otcovskému se mi prostě nevynoří/, měří se tu vždy především jejich takříkajíc místo v pracovním plánu, ba jejich pracovní výkon v onom mužském plánování světa, teprve když se z něj vymknou, když v něm "neladí" /a to je skoro vždy, když se projeví jako "homo ludens", ať už je to hra milostná nebo hra tvorby/, je ochoten náš pozorovatel sundat své brýle a podívat se na ně ještě jednou bedlivěji, ba zkoumavě, a hle, jejich jinakost ho jaksi magicky osloví, donutí ho sestoupit z rozhledny - což je mu vždy i sestupem, deklinací, jakoby hříchem, takže takové ženy vždy získávají rys tzv. *beauté diable* - a běda jim, když ho pak neosvědčí i skutečně; ztrátu času odpouští

onen mužský svět totiž nejhůř, jsou prostě zachyceny v nemilosrdném a pravdivém detailu, který je jakoby zazdívá už rovnou do basreliefu. Jako kdyby podvědomě onen mužský svět tušil, že ona rozhledna, odkud se dívá a měří, je od původu matčina, pokouší se vždy detabuizovat mateřství pomocí jistého pod-řízení těch, které jsou alespoň potenciálně matkami /ne však dětí mluvčího !/. Tak vzniká onen zvláštní, úzkostný, něžný i hrubý, svádějící a zase kající vztah k druhé /ženské/ straně, onen otcovsko-milenecký /nikoli otcovsko-synovský/ poměr k ní, který vydal nejkrásnější pasáže knihy mj. i právě tím, že je jako paradox prožít, nikoli zfabulován. Koneckonců i to, čemu by se muselo jinak říkat avantýra, myslím tu love-story, má takto charakter události, která se přihodí prostě tím, že ta "ženská" je ve své ženskosti a priori nezměrmomocnitelná /odjíždí přece/, neboli hraje i trochu jako kočka svou kočičí hru, avšak v tom tichém omylu, že má co činit s někým, kdo tenhle kočičí princip zná /školen Třemi mušketéry, řekla by zde I./, až teprve závěr jí předvádí před

oči, že si hrála v indiánském kmeni, kde pro squaw platí úplně jiná rituál. Každému zkrátka, co jeho jest..., v tom je krása Tvé knihy, že se věci nepředzjednané dějí svým prožitím - a že jsou tím mimo jakékoli kliše..., takže je to i kniha o ztroskotání patriarchálního principu - je to přece kniha o snech a ty jsou ovšem něčím mimo mužské ratio, a ten závěrečný sen, ať už přaný či zdaný, to je už sama Deméter, neboť je to sen o smíru, odpuštění, velice u-zemněný, míněný už jako bezpodmínečná láska - jako oddání se, spolehnutí, ba spočinutí. Je to mimoděčné, vypravěč to jaksi říká jen hmotově, on, který zem neustále nějakým způsobem obdělává, kultivuje, přetváří/a to jsou také silná místa Snáře/, protože ví, že se s ní zachází špatně, ba že už je neřádsky ztýraná - a který vlastně mýnil napsat i, jak s ní zacházet líp /teď už ovšem na rozdíl od jistého handicapu Šekyry vymaněn z každé ideologičnosti/, smyslem svého "příběhu" otevře myšlenku nezacházení, nezpředmětňování, neboť onen úžas, jímž ostatně začíná každá filozofie a který Ty, Ludvíku, formuluješ s tou nejfilozofičtější, proto-

že dětskou otevřeností, jak to, že vůbec něco je, když mohlo nebýt nic!, tuší právě křehkost stvořeného, vynořeného a ovšem i jistotu úplně základní problematičnost všeho zacházení.

To je tedy čert/ovo kopýtko/ v Tvé knize a zároveň sex, abych se vrátil k Tvé citaci o mé literárně-kritické /?/ metodě. Napsal jsi velmi mužskou a velmi mužnou knihu - s možná samovolným, ženským zakončením na měkkou dobu /jak to ostatně daleko spíš češtině sluší než ty tvrdé poobrozenecko-dechovkové daktyly/. Je to knížka tradiční svým patriarchalismem, tím kotvící i hlouběji v českých dějinách od Chelčického až k Holečkovi, a zároveň i kniha velice průbojná úplným odkonvenčněním a demlovsky přesným pochopením té nejprincipiálnější otázky každého psaní, tj. každého rámování... a teď nevím, jestli to budu umět říct dost jasně: tedy, že výběr a výměr faktického, tj. co do onoho rámu, je konec konců vždy nějak odvozen z toho základu všeho zarámovávání, jak ho dává smrt, paní modelátorka a rámcovatelka všech fabulí - a že tedy jenom takové rámce, které nepřehlédnou svou odvozenost od této pravdy ži-

vota a umění, jsou ještě umělecky možné, máme-li v psaní vidět něco smysluplného a něco životadárného.

Takžes mě potěšil, jak je to v této době vůbec nejpotěšitelnější, neboť to tajemné v Tvé knížce není, čeho ses zbyl /ačkoli i to je dobré, žes zaplašil Můry literatury/, nýbrž co Ti zůstalo jako důvod a původ tvoření.

Pozdravuje Tě

Tvůj jinak utrápený

J. G.

4. července 1980

Milý Ludvíku,

bylo to hrozné. Je to hrozné! Vlastně jsem nikdy nic podobného nezažil. Ty dva dny, co jsem to četl, jsem se pořád třásl, spíše chvěl, ale tím se myslívá co-si pomyslného, tedy třásl. Bez odlev, stále. Možná, že někdo, třeba příště i já, tam rozpoznají místa slabší a silnější, ale ten třas na tom závislý nebyl. Báł jsem se, že Tě někde na ulici potkám, a tu nevím, co by se stalo: normálně by se mi chtělo zaštkat Ti na rameni, ulevit si s Tebou, ale buď by to dopadlo tak, že bych Tě chtěl nějak objímat, nebo bych do Tebe zase hrubě narazil, a to i ono by mně bylo stydno. Tak jsem rád, že jsem Tě nepotkal, ba jsem rád, že Ti tohle mohu poslat po někom třetím, potkám Tě raději až za čas.

Vždyť ono to ale neskončilo! Když jsem dočetl, strašně se mi ulevilo. Začal jsem zase normálně dýchat a říkal jsem si: chválabohu, je to pryč. Ale ráno jsem se do toho třesení zase vzbudil, rovnou, bez přechodu. Protože akorát Ti došel papír nebo

chuť nebo síly, ale už v tom pojedeme - snad pořád! Pěkně děkuji! Vůbec nevím, kde bych to měl odříznout, aby tady končila literatura a tady zase začínal život! Jo, ten život předtím, to bych snad dokázal oddělit, ale teď už to nepůjde. - Já mám svoji "definici" dobré literatury, ale tu nikdy nikomu neříkám, protože je taková jakoby primitivní: dobrá je taková literatura, po níž v duchu vykřikujeme: takhle už to dál nejde! Musíš žít docela jinak! Čím je pak ta literatura lepší, tím naléhavěji ten apel, tu výzvu cítíme, ale tím také méně přesně víme - jak. Jen ta makavá hrůza, že se musíme nějak obrátit. Všechno vidíme ostře, bez iluzí, ale s jakousi prazákladní nadějí, že to svedeme, že to musíme svést. Místo všelijakých strachů a bázní, jakési sladké trnutí a těšení se na intenzitu i extenzitu života, který je náhle na dosah; vždyť stačí tak málo! Vlastně jen chtít a nebát se... Tak a teď už víš, proč bych Tě na té ulici obejmul nebo do Tebe vrazil a zhovadile zaštkal.

Tvá kniha tedy nemá konec, protože já alespoň jsem jí byl vymrštěn na jakousi dobrodružnou cestu, z níž lze sejít jen s

nějakým viditelným znamením hanby: dostal zase strach.

Nedokáží proto o ní říci vlastně nic: není tu žádné "to", o kterém by se dalo mluvit. Ty jsi literaturu svým psaním zrušil! Jen velkou statečností a neuměním, ne-uměním cokoli si nalhávat, neuměním literatury lze to dokázat! Jak jsi to dokázal? Kde ses naučil takhle neumět? Proč se tak rychle a ochotně učíme umět a odnaučujeme se neumět? Umět je tu umět vystavět ze slov hráze, příkopy, ploty a lze to dokázat tak, že se všichni diví, jak je ten stavitel šikovný. Stavitel - strašpytel.

Je to všechno o strachu žít a o překonávání toho strachu. Zcela mimochodem: jen zprvu se může zdát, že je úlevné zjištění, že poměry se na tom strachu podílejí v míře mnohem menší, než se zpravidla věří. Ve skutečnosti je to zkrušující: vždyť se pořád na ty poměry vymlouváme, proto jsou ostatně vždycky nějaké poměry. Jednou jsi to kdesi v nějakém fejetonu napsal: svoboda je nejspíše ve starosti o ni. Čím jsou ty starosti větší, tím i ona je větší. I když si ale tohle člověk říká, ve skutečnosti tomu nevěří, protože tady by začínal

skutečný nárok. Aby člověk uvěřil, musí asi někdo to předvést na sobě způsobem věrohodným a jasnozřivým, takovým, jakým jsi to dokázal Ty... Strach a starost ale nejsou jedno a totéž: starost je strach, který si uvědomíme a už takto se mu začínáme stavět. Je třeba být přitom k sobě bezohlední, ale pak i ubližujeme druhým. Oni třeba tak daleko ještě nejsou, anebo i jsou, ale zapadlí přitom do sebe, protože tomu neumějí dát tvar tak srozumitelný a přesvědčivý, že by dokázal znovu a znovu rušit samotu, která je vždycky blízká smrti. /Ne zrušit, to bychom se taky zabili: ale znovu a znovu ji rušit./ Bezohlednosti není nikdy dost a Ty v ní nesmíš ustoupit /to když se budeš rozhodovat, co s tím, cos napsal/. Třeba k ní příkladem vyzývat - vybízet i ty ostatní. Ona bezohlednost, v níž pak už nebude člověk sám, ona je snad onou "solidaritou otřesených", jak to uviděl profesor Paročka. Našinci v ní vidí právě jen solidaritu lidí, otřesených poměry. Ale to je jen slabý čaj! Vystačí právě tak těm "krasobruslačkám v televizi".

Těď už se nesmíš zaleknout. Čím za to

zaplatíš, patří k zasloužilé odměně, a to myslím, jak to píše. Nemůžeš už ustoupit, čímž Ti nic konkrétního neradím, ale protože přeji co možná všem, aby taky prošli tím očistcem, vlastně Ti radím.

Očistcem! Není přece žádná svoboda, je jen osvobozování, a to je operace na živém těle, kterou provádíme sami. A na svém. Svoboda je něco, co musím a přitom chci, a nezůstanu jen při chtění. Předvádíš, že každý může být svobodný a vždycky, byť i odnášel napsané pod požární bednu s pískem. Poměry zveličujeme, protože nás jakoby omlouvají. Postavit se jim tak či onak musíme, ale nejdůležitější je, jaké to budeme postavy. Poměry jsou tu jen příležitostí, nikoli cílem, myslím nějaké ty lepší. Kdo se odváží projít s Tebou Tvůj rok, nikdy už nebude moci nevědět o tom.

Kdo bude tvrdit, že nejde jen o Tebe, ale i o ty druhé, nebo hlavně o ty druhé, neměl asi odvalu žít to s Tebou. Pak četl drb a je blb. Za to Ty ale nemůžeš a neber si za to vinu. Nemohl jsi to napsat jinak než tak, že jsi každému na rání. Bouchnou-li si do Tebe, tím hůře pro ně. Dobrá, nemohou, neumí napsat něco podobného o sobě,

ale neumí si to představit ani v duchu? Kdyby uměli, chtěli aspoň umět, pak by Tě na ulici obejmuli nebo aspoň do Tebe vrazili a zhovadile zaštkali. Ať toho teď vidíš, že jsi mne strhnul do své dráhy. Jak dlouho se v ní udržím, nevím.

Když jsem kdysi zkoušel LSD, byl jsem pak pár dní přesně v tomhle stavu: četstvý, vykoupaný, propláchnutý, sloupaný, vnímavý, ostrý v citění a myšlení, rozhodnutý k potýkání se se strachem. Pak ta chemie nějak vyšuměla či co, ale nostalgická vzpomínka na ten stav zůstala. Jak to bude teď? Takže já tu knihu potřebuji, chci ji mít u sebe, stále do ní nahlížet, a to lze kdekoliv a na jakoukoli přeskáčku, abych se upamatoval, až zase budu znavený strachem z toho, že bych taky mohl být jen sám sebou. Slyšíš, Ludvíku, ať už se rozhodneš jakkoli, já tu knihu potřebuji mít, protože zase tak moc si nevěřím, jak bych taky mohl, když mě svírala úzkost, bralo dojetí a jinak obdiv nad Tvým potýkáním. Musím ji mít, to už nějak zaříd, protože já ji potřebuji! Slyšíš, potřebuji!

Přibližování, ubližování. Nemůžeme si

neubližovat, když se budeme k sobě přibližovat. Pasovat mohou akorát krychle, uniformy, paneláky. Strach nás hranatí k pasování. Tedy si ubližujeme, ale budme přitom na sebe hodní: blízkost je i lítost.

Tak jsem přečetl Tvou knihu - neknihu, protože každá kniha má konec, ale Tvá skončí, až umřeš.

Do té doby se na mne můžeš ve všem spolehnout, jsem s Tebou a rád, že Tě znám. A teď si představ, že jsem v tom rozčilení ze čtení uprostřed zase zapomněl, jestli si tykáme nebo vykáme! To je dobré, co? Ale teď už Ti aspoň v duchu definitivně tykám, když už nelze nic mezi. Angličané si jen vykají, ale na mnoho různých způsobů, z nichž některé vyznačují blízkost nejbližší. To by se mi líbilo, milý Ludvíku!

Tvůj Petr Pithart

Milý pane Vaculíku,

požádal jste mě, už je to hodně dlouho, abych o Českém snáři napsal pár řádek, svůj dojem. Nemyslel jsem, že to bude tak těžké a lákavé. Poprvé jsem četl hltavě a podruhé, jen s malými vynechávkami - také hltavě. Na původním zážitku to úhrnem nezměnilo nic; došlo mi několik dalších jemností myšlenkových, stylistických, stavebných. Text mě znovu vzrušoval, po několika desítkách stránek zas vyvolal pocit hřejivé sytosti jako při rafinovaně sestaveném menu, a pak si už se mnou dělal, co chtěl. Nevyšlo mi, co jsem si slíboval: při druhém čtení zachytit dojem zřetelněji, odpovědněji. V dopise, který jsem Vám napsal začerstva, hodně škrtám, něco rozvádím, a hlavně s rozmrzelostí upozoruju, že nové "myšlenky" se nedostavují. Zaskočil jste své připodotykače v mnohém, také tím, že v textu sám podáváte nejen jeho kritiku, ale vlastně i jeho rozbor. Smysl by mohla mít jen velmi podrobná analýza. Říkám si,

že bych se do ní pustil rád, ale jak už je to ve mně zpřeházené, současně vítám, že ve spěchu s jinou prací mám před sebou obstojnou výmluvu. Tak aspoň to málo.

První překvapení: Pasujete čtenáře na svého důvěrníka. Jsme polichoceni, také trochu nesví v tom nezaslouženém postavení, podléháme osobnímu oslovení strojopisem a čerstvou datací. Pastva pro nízké sklony nahlížet do kuchyně, delektovat se klepy. Ale nadto: Vidíme dílo na stole, při jeho vzniku. Chvilí trvá, než pochopíme, že jsme jen v předsíni Vaší dílny, že důvěrnictví je pouze přidělenou rolí. Ovšem, výrobní tajemství se neprozrazuje exkurzím, člověk se návštěvám nevydává na pospas celý. Je to správné, a nejen morálně. V zdrženlivosti, v nedopovězeném je také Vaše - veliké umění. Vida, jaká náplast na to, že jsme byli odkázáni do příslušných mezí. Ale ani po malém vystřízlivění se kouzlo nevytrácí, stále čteme "román o románu" a s podivem zjišťujeme, že jde o něco silnějšího než je literatura v běžném smyslu nebo umělcova přímá výpověď o sobě. Vtipnějším je ponecháno k přemítání, co autor na sebe poví bezděky, třeba svým

stylem a svou autostylizací i tou svou naježeností, která je vposledku bezbranná.

Tím jste, myslím, obešel kámen úrazu: otázku upřímnosti. Já o ni zpočátku pořád zakopával, pochyboval, že se s ní dá dojít daleko. Mám totiž ve vzpomínce nechuť z Montauka od Maxe Frische, bestseller někdy před pěti lety, knížka krásně napsaná a beznadějně troskotající na pokusu o upřímnost. Ta jeho jako by chtěla literaturu porazit, ta Vaše, řekl bych, se o ni spíš uchází! Švýcar má spisovatelství a účast na veřejném životě za zaměstnání; do soukromí, sám k sobě, se vrací po pracovní době. Nešťěstlá autora, který pochází za šťastné země. Ale co potom je mně, čtenáři, do jeho privátních věcí? Připadám si jako voyeur tím spíš, že Frische dost znám, anebo právě proto. Našeho spisovatele, zejména "alternativního", takový rozštěp neohrožuje. Je v totálním nasazení, každý akt, soukromý i zveřejněný, podléhá průběžné perlustraci. Těžko by se našla hranice, i při nejlepší vůli.

Takže upřímnost, ta Vaše, není pro mne vysvlékavá, ale zástupná. Mluví za

všechny, zvláště za ty, kdo nejsou schopni tak silně reflektovat jako Vy, a ještě víc snad prožívá než mluví. Registruje to nepolapitelné, tu "jemnou vrstvu vztahů, zájmů a vzruchů, jež jsou voňavým mazadlem všednosti". Nezdvojuje historii, hustou setbou přesných pojmenování vzdělává pole pro historika nedostupné. Nemapuje hlavní tok událostí, ale prosakování spodních vod, o nichž dějepisec ví, aniž je může svými prostředky prokázat. /Otázka, na kterou neznám odpověď: Platí to jen pro nás? Co vyčtou nenamočení a všichni odjinud a z jiného času?/

Unavený, smutný hrdina nese svůj kříž a náš kříž - klopýtavě- Jak jinak! Nastavil se jako vlnolam, právem tedy žádá i od nás, abychom se spolu s ním "pokořili k pochopení". Kdo se bude škodolibě pochechtávat pikantností a krčit nos nad drbárnou, neporozuměl ničemu. Vždyť to, čím je text obrácen navrch, patří vlastně dospod /uvědomuju si/, nahoru se pořád dere hloubka. Už v tom je mnoho drasticky současného - pocitově i umělecky. A také v otevřenosti textu - v odvaze, aby "spis mluvil nejenom svými slovy, ale i svým

stavem" - je veliká porce důvěry ve čtenáře, důvěry samozřejmě zavazující.

Vaše dílo musíme, domnívám se, chápat jako doznání. Tím nemyslím literární žánr, ale existenciální postoj. K doznání nepatří jenom statečnost k upřímnosti a umění se doznat, tj. umění vyslovit, k čemu se doznávám, ale také mít k čemu se doznat. Tedy přijmout vinu, tj. uvidět ji a unést. A ještě dál: Doznání přece vždycky předpokládá kajícnost - a kajícnost obrát. Takže jsme doma: Je to zkouška čili "pokušení". Pro autora, pro postižené, pro čtenáře, pro Chartu, a patrně pro český národ. Diskrimen, nástroj k tříbení. Tím, a snad jenom tím, jsou ospravedlněny, aspoň podle mého, i výroky neodčinitelné, příhody a úvahy, jimiž odhalujete sebe a mnohé před očima nehodných, kteří toho zneužijí. Zkoušku je však třeba podstoupit, máme-li obstát sami před sebou. Jestliže takto nahlédneme Váš text, je ho pak nutno brát jako výchovu, výchovu v silném smyslu.

"Toto mohlo by být konečně dílo o celku dneška." Ctižádost téměř šílená, ale určitě ne planá. Proč ne, to bych ješ-

tě rád nakousl. Pro mne se tento pokus o celek v poslední instanci legitimuje amutkem. Ke konci až nesnesitelným, smutkem, který vzlíná z kořenů krize moderního člověka. Je to stesk, v němž trčíme asi už od renesance, stesk opuštěnosti, individualismu. V něm jste uchopil, domnívám se, něco podstatného, ne celek dneška, ale to, co jej zakládá. Zvlášť si pak cením, že ten smutek není u Vás, abych tak řekl, tematizován, že se neprodává, a přitom prostupuje vším v jakési nezadržitelné osmóze. Mohlo by z toho vyjít holé zoufalství, kdybych z Vás zároveň nečetl, že ten subjektivismus má vlastně i svou transcendenci: Já v projekci svého ryzího já, jakým bych chtěl a měl být, abych byl docela sám sebou - bez příměsí, zkomolenin a neostroty. Ten pravý já, jakým mi sluší být, tedy poslušný svého "lepšího", "dokonalejšího" já, tedy něčeho "více než já", něčeho, co jsem si sám nedál, s čím jen hůř nebo líp spolupracuju. Prosím, je to přistřižená transcendence, tíživá svou závazností, skličující svou výlučností a vyděleností. Tak dokonalá osamělost, že si někdy musím vy-

myslit dokonce svůj sen, abych ji překročil. Ale jsem pak už "nad sebou" zase jenom já sám? Z čeho to vlastně žiju? Prý "ze síly dobrých věcí a ze síly lidí, kteří se dostali do mého okruhu." Takže by ten circulus vitiosus přece jenom nebyl dokonale neprorazitelný a ta naděje na-
prosto "bezdůvodná"?

Nemohu si vzpomenout, kdy jsem četl v naší literatuře text významnější a pří-
značnější - aspoň pro nás, teď. A krásnější.

Děkuju, děkuju Vám. Moc Vás pozdravuje

Váš

Karel Kraus

Pavel R y c h e t s k ý

Milý Ludvíku,

dočetl jsem Tvůj rukopis a zjišťuji, že můžu zahodit všechny poznámky, které jsem si doteď porůznu zapisoval /pochyby o literárností, zda to vůbec může číst někdo nezasvěcený do osob a poměrů - třeba Novozélandčan, pochyby o úynosnosti metody - zda je slušné takto psát o jiných apod./. Nic z toho si už nemyslím, protože NIKDO Ti nemůže vytknout nevhodné zveřejňování nebo zkreslování /viz p.P./ - to děláme již řadu let všichni. Zajde-li mi něco /což se mi stává stále častěji/ a nejsem správně na nějakém místě, kde se opět cosi děje /narozeniny, pohřeb či jiné setkání/, dozvím se všechny detaily zaručeně rychle a barvitěji než vlastní přítomností. Zjišťuji, že je pohodlnější už nikam nechodit. Často se to, v čem žijeme, nazývá "paralelní struktury" /jak honosné/, ale je to asi spíš ghétto, z valné části vlastnoručně vytvořené, které trpí hlavně nedostatkem vnějšího zájmu a komunikace s okolním světem -

osmačtyřicítky a jiné policejní kontakty patří do našeho světa spíš než do vnějšího života. Odtud též čilá komunikace - kdo co napsal, s kým se sešel, co o něm řekl atd. Není přesnějšího způsobu, jak tuto naši situaci uchopit a ozřejmit než ten, který jsi zvolil, a byl už nejvyšší čas.

Musím ovšem připustit, že chronologická souslednost dějů a osob mě zaujala natolik, že v čase, který jsi mi vyměřil, začínám ještě jednou číst "Zahradníkův a filozofův rok". Nevím, zda jsem čtenář chápavý, ale chce se mi věřit, že jsi vyjádřil asi tyto mé pocity:

- Svoboda, kterou jsme si po r. 1969 zvolili, nás učinila postupně nesvobodnými. Pedepisujeme petice, abychom se nestyděli před stejnými ostatními, a marnost, monotematicnost a snad i jalovost tohoto činění nám uniká. A činíme to dál, i když už to víme. Není to náš vlastní "mravní teror"? Takovými nás asi chtějí mít: zdůvodňujeme způsobem pro ně neškodným existenci jednoho předůležitého sboru, a to velmi škodlivého. -

Dále mě napadá: Je spisovatel ten,

kdo si vymýšlí neskutečné tak, aby byla přesvědčivě quasiskutečným, anebo ten, kdo se drží jako Ty pouze pravdy? Je to důležité, kdo je a kdo není spisovatel?

Trochu výtek: Z celé knihy trčí dosti výrazně asi takovýto Tvůj postoj: Jsem takový makový a basta fidli, takového mne musí všichni respektovat a co vlastně má být, stejně jsem lepší - jaksi. Nemyslím, že to tak není úplně - přinejmenším zčásti se stylizuješ, myslím - ale proč popuzovat zbytečně? A také - ovšem po tom mi nic není - kladeš svým pěkným způsobem příslovečná určení zásadně na konec vět, ale tentokrát až moc často. Myslím, že celá knížka je stejně na Nobelovu cenu - kdybys ji dostal, nezapomeň, že jsem to první navrhl.

Ale pozor - kamkoli v poslední době přijdu - všude se vedou bouřlivé diskuse o Tobě, respektive o neslušnosti, se kterou ses uchopil soukromí ostatních a zveřejnil je. To tvrdí hlavně ti, kteří to nečetli, a já myslím, že tomu tak není, ale stáváš se znovu pojmem - což jsi snad nechtěl. Myslím, že se proto musíš okamžitě rozhodnout - buď věc stáhni a lidem se omluv /to bych nechtěl/, anebo nečekej

ani chvíli a normálně ji vypustí do oběhu. A do té doby rukopis nepřiděluje selektivně vybraným jednotlivcům, kteří pak - byť v dobrém úmyslu - naplňují salóny novou senzací. Jinak se budou petrifikovat soudy o Tobě a Tvém pokusu "vrátit se do literatury přes zneužití soukromí jiných" u lidí, kteří to sice nečetli, ale s nějakým názorem "musí" přijít.

Ještě k Daně Horákové - některé, ne Tvoje, citované výroky o ní by snad opravdu měly být vypuštěny anebo aspoň zrelativizovány. Považ jednak její situaci venku a fakt, že TO se opravdu "nemá říkat o nikom"; u ní jsem ostatně přesvědčen, že to není pravda: věděla tolik věcí, že... Ovšem fenomén "Daňa mezi námi" jsi napsal bezvadně - včetně dohry u pana profesora Machovce, až to na mne zavanulo nostalgií. Holt se opět potvrzuje, že nejvíc nás poznamenaly ženy, se kterými jsme se - žel - nikdy nevyspali, ačkoliv ty, se kterými spíme, nám to nechtějí uvěřit.

K mému "poslání": mám jakýsi seznam poznámek k jednotlivostem, které by možná mohly způsobit policejně soudní nepříjem-

nosti - je jich málo a vyřídíme je ústně.
Aspoň za mnou zajdeš.

Pavel Rychetský

Rukopis odtud odnáším Zdenkovi U., jak
sis přál.

Milý Ludvíku,

co Ty to ode mne chceš, abych Ti psal o Tvé knize! Já jen tu sedím a čtu a čtu a pokorně koprním nad životem toho Vaculíka, kterého jsi stvořil /?/ a kterého jsi prožil a žiješ. Vždyť je to neslušné pouštět se do nějakého rozebírání, jakou že to má kompozici, jakou že sémantickou hodnotu má tenhle a zase támhle ten výrok. To je, jako by člověk hledal odpověď, jakou sémantickou hodnotu má, že se někdo narodil, žil a věděl o tom. Já Tě z toho zatím nedokážu vyretušovat, ať dělám co dělám. Někoho jo, i když ho znám. Třeba Madla, to je pro mne postava z románu, ale Ty ne. Já se stydím, když to čtu, že je mi svěřováno něco, co mi nepřísluší vědět. Co si s tím mám počít?

A zase ale vím, že jsem na to školený, že když jsi to napsal, už to není opravdový život jen tak, už je to "znak", má ty a ty hodnoty, musím zkoumat, proč toto jsi řekl a tamto ne, proč někomu říkáš v té knize jménem a jinému písmenem, a co

z toho pochází, jak moc jsi počítal s ozvlášťujícím účinkem moravismů a zdánlivých moravismů třeba, a zda je Ti Kosík něco jako mýtus Boha, od něhož očekáváš odpověď na otázky, na něž odpověď není, či zda od jeho SLOVA čekáš vykoupení z utrpení věčného tázání, proč je Fišer tak směšný čert a vlastně bezmocný, a Kantůrková, jakož i p.P. proč jsou Ti alegorií hloupé marnivosti a pořád dál. Stejně ale to není k ničemu, protože to nerozluštím, a nikdo z nás to nerozluští, kdo jsme v tom, kdo známe nějaké vlastní pozadí, kdo s Tebou dýcháme tu atmosféru. To nerozluštíme, poněvadž Ty jsi nám rozbil stereotyp, kterým jsme naučeni vnímat literaturu.

.....

Už jsem o kus dál, to nahoře jsem psal příliš brzy, asi tak po jedné třetině knihy. Teď už ji znám celou a je to jako s tou pověstí o ní. Dřív než kniha, dokolovala ke mně pověst o ní. "Skandální! O každém tam je něco! Ta metoda jako u policajtů, něco řekneš a Vaculík to dá do knihy! Smí se tohle dělat? Kde je etika? Přijde o přátele, přátelé přijdou o něho, je nemilosrdný k jiným, Kosík

s ním přestal mluvit, o sobě taky říká kdeco, ale to si přece on sám vybírá, zatímco o jiných... a bez jejich svolení..." Kolovadla pověsti se točila a točila, a když teď jsem dočetl, pověst zvadla. To jsem rád. Nic z té pověsti není pravda, alespoň ne tak, jak pověst nesla nádech apokalypsy.

Především je nepochybné, že je to literární dílo a kdyby tam tisíckrát byla jména žijících, nejsou to těla a duše žijících, jsou to postavy románu, i Ty jsi postava románu, což by bylo lze dokázat. Taky to jistě jiní, kompetentnější, dokážou.

Já Ti jen mohu říci, že jsem vlastně nikdy nečetl žádnou knihu s takovým soustředěním a nikdy jsem se netěšil z krásných vět a z krásných myšlenek tak jako teď. Snad některé pasáže ze Škvoreckého románu s hloupě ironickým názvem Příběh inženýra lidských duší mě naplňovaly takovým citovým zaujetím jako Tvůj román. Jak přibývalo stránek, přestával být Ludvík Vaculíkem, Madla tou paní, kterou znám, Pavel tím šoumenem Kohoutem, Gruša Grušou a stále víc

to byly postavy románu, který tvoří ten člověk Ludvík, pupek vrostlý do země, kterou mám rád, tu zemi mi přibližuje a učí poznávat, jak sám bych nikdy nedokázal, vodí mě ulicemi města, v němž stojí zato chodit pěšky přes Karlův most, Malou Stranu, Thunovskou ulicí a pak po schodech až na Hrad. Hodně se teď diskutuje a polemizuje o národě, píšou se stati o vlasti a proti vlasti, všelijak se intelektuálsky žvaní o omylu Jungmannově, který tak nešťastně prý založil ten národ znovu na jazyce. Až si ti diskutéři přečtou Tvůj román, bude po diskusi: budou se učit jazyku, aby dokázali povědět, jak byli hloupí. Ta Tvoje cesta vlakem z 22. září například, to je jazykové černokněžnictví, kterým zaklínáš čtenáře do krajiny jeho země. Vůbec bych řekl, že krajina má v tom románu úlohu významnější než ta tolik otázek vzbuzující vlastní jména postav. Krajina konkrétní, ať už ta z výše jmenované cesty třeba, nebo krajina Ludvíkovy zahrady /všímáš si, že neříkám Tvé zahrady, ale Ludvíkovy zahrady?/. Konečně i město je tu krajinou, jak o tom svědčí bloudění Ludvíka hledajícího v noci Šimečku. Ten člověk tam přece

nebloudí jako ve městě, nýbrž právě jako v krajině. Krajina i město ovšem jako lid-
ský výtvar. Žádná oslava přírody, romanti-
zující /nikoliv romantické/ plky, naopak
přesné určení místa. Ovšem i přesné urče-
ní času stejně, jako přesné určení jablka.
Pak tedy i přesné určení člověka - posta-
vy, až k těm jménům. Metoda Tvé epiky tíh-
ne k naturálnímu pojetí syžetu. Z toho pak
plyne zvýraznění antropomorfnosti a iko-
ničnost krásné představy, jak alespoň tvr-
dí Aleš Haman ve své knize o řeči umění.
Takto ikonicky znázorněný svět je přístup-
nější recepci než soubory romantických in-
telektualizovaných symbolů a čtenář si pak
tento svět osvojuje, jako by šlo o "přiro-
zený svět", což je ovšem klam, kterému
však kdekdo podléhá a má dojem, že píšeš
opravdu o něm. Ty však přece píšeš o Lud-
víkově představě o tom či o onom a Ludvík
je Tvou představou Tebe sama, je tudíž vý-
sledkem tvorby a nikoliv záznamu. Záznam,
který je tu deníkovou formou tak zdůrazňo-
ván, není nic než umělcova fikce, mimesis.
Zkažení všelijakými socialisticko realistic-
kými teoriemi a špatnou literaturou, nejsme
asi schopni nepodezírat autora z agitace,

z didaktické účelovosti, a považujeme dílo za cílevědomý pokus o přímou přeměnu světa. Dobrému autoru a dobrému jeho dílu jde však o cosi jiného, o manifestaci syžetu jako krásné představy. Vidím takto pojatý syžet v nekonečném sváru praktické /praxis/ pravdy, jejímž nositelem je postava Madly, a mýtem osvobozující jistoty poznání prapříčiny všeho dění, jehož ztělesněním je, jak už jsem řekl, postava Kosíka. Ludvík pak je ono emocionální a intelektové médium, v němž se napětí obou pólů vyrovnává. /To koukáš, co všechno je Ludvík?/ Ostatní postavy pak víc či méně vlastně jen rezonují, tu ve prospěch praktické tělesnosti Madliny, tu ve prospěch netělesné a neinstrumentální kontemplace. Z toho hlediska je zajímavý Ludvíkův výrok, nemýlím-li se, nad Camusem: "Už to nepište!" Zdá se mi být zcela logický, neboť metoda je podobná, ale syžet - krásná představa je jiná, a to musí Ludvíka dráždit a v zájmu své představy krásy musí představu Camusovu odmítat.

Zdá se mi, že ta metoda ikonického, předmětného zobrazování, s převahou auto-

biografických rysů a se záměrným vytvářením dvojí fikce - fikce zdánlivého zrcadlení předmětné skutečnosti na jedné straně a fikce pohledu do tvůrčí dílny autorovy na straně druhé, má v sedmdesátých letech vyšší frekvenci než kdysi, není-li pro toto literární období dokonce přímo typická. Škvorecký v Příběhu inženýra lidských duší /nahlédnout do dílny pak dává v Samožerbuchu/, Gruša v Dotazníku /i když bez toho pohledu do dílny, ale biografické momenty jsou snad víc než zřetelné/, v polské literatuře Woroszylski v románě Literatura /tam je obojí, biografie, pohled do dílny a taky ještě něco navíc - přiznání obou fikcí; Woroszylski jde ve své předmětnosti dokonce tak daleko téměř, jako Ty, užívá pro část postav svého románu skutečných jmen/, něco bychom našli i v současné ruské próze. Konečně úplná exploze memoárové literatury, pamětí všeho druhu, od generálů přes politiky až k literátům, zdá se mi taky potvrzovat můj dojem. Z čeho to plyne? Co je toho příčina? V jistém smyslu totéž, co před lety vedlo mnohé básníky k takzvané konkrétní poezii: nedů-

věra v komunikativnost jazyka, rozpad důvěry v soubory symbolů, které se tak snadno dají zcizit ve smyslu ideologickém. Nezbývá pak než poukazovat odvahou k odhalování předmětnosti vlastního života na obsahy, které sdílíme s autorem snad proto, že máme spolu s ním shodnou druhově genetickou paměť. Teď by se slušelo, abych to rozvedl, ale to až někdy příště, až třeba ta Tvoje kniha vyjde, a já najdu odvahu napsat na ni recenzi. To pak taky bych rád něco napsal o jazyce té knihy, o tom, jak se ikoničnost a předmětnost metody zobrazení projevuje v aktuálním členění Tvé věty. V podstatě všechny věty Tvého románu jsou z hlediska aktuálního členění příznakové, nejenom věty živých promluv v dialogích či v záznamech promluvových monologů, ale i věty referativní, nahrazující v případě absence autora-vypravěče autorskou řeč. Specifické /moravské/ použití deiktických zájmen, časté porušování principu tak zvané projektivity, tj. řazení větných členů členu řídícímu nepodřízené do slovosledně podřízeného postavení, některé moravismy morfologické i lexikální, rozvíjení výpovědi způsobem, který

by pan dr. Daneš nazval trvalým rematizováním, což není nic jiného než neustálé sdělování nových, nečekaných sdělení, ve větách vedlejších ovšem, což je zdánlivě formálně nepatřičné; to vše individualizuje a zpředměťňuje postavy, především postavu Ludvíkovu, která je i není zároveň projekcí autorovou, projekcí jeho osobnosti. Postavy, které na stránkách Tvé knihy promluví, jako by byly portrétovány slovem a z portrétu zdá se být zřejmé, že jsou přesně kamsi příslušné, geograficky, vzděláním, emocionalitou. Zdá se mi, musel bych to ovšem dokazovat, ale nemám už k dispozici text románu, že postavy, které tvoří horizont sváru tělesnosti a mýtu, nemají v Tvém románu žádný exteriér, zatímco postavy rezonující jsou definovány daleko víc exteriérově. Obojí zdůrazňuje autorovu snahu /úspěšnou/ nesoudit, tím také neideologizovat, nýbrž podávat pouze zprávu o emocionálním i racionálním stavu Ludvíkova-autorova nitra v konkrétním čase dané situace.

Mimochodem čas! Až se někdo bude zabývat kompozicí Tvého románu, bude mít s průběhem času v tom Ludvíkově příběhu

hodně práce. Čas záznamů, čas oprav a škr-tů, čas reakcí postav, které si přečetly pasáže o sobě, čas snů, biologický čas Ludvíkova a Madlina života v pasážích o stárnutí a smrti... to si pohraje, aby to pěkně vyložil a vztáhl k času životního běhu, který buď naplňujeme nebo nenaplňujeme svobodným jednáním.

A víš co, už jsem toho napsal dost, takže jen už to, že jsem moc rád a děkuji Ti, že jsi mi to dal přečíst, protože to pro mne není jen takový obyčejný čtenářský zážitek, ale zkušenost celého dlouhého kusu jednoho života, Ludvíkova života, a když budeš chtít, tak Ti ještě něco povím ústně.

Luboš

Protože prší a já sedím v chatě, místo abych byl užitečný na zahradě, přemýšlím o té Tvé knize. Vrací se mi stále, jako se Ludvíkovi vrací nápěv Niagary při kosení. Mimochodem to kosení, to je zajímavý detail. Taky to cítíš jako atribut dospělosti, jako schopnost vyrovnat se "otci", jehož "mužnost" je nedostižná, neboť byl

m u ž e m dříve než my? Musíš to tak cítit, jinak bys nebyl tak hrdý na to, jak dokonale jsi schopen /či je to jen Ludvíkův pocit?/ připravit kosu a vládnout jí, jak se sluší na muže. Konečně Ludvíkovo směřování k mužnosti je jedním z příznačných témat románu. Neprojevuje se ovšem banálním chlapáctvím, protivným výčtem sexuálně erotických úspěchů, což mě tak dráždí třeba u Škvoreckého a u Hemingwaye, nýbrž jakýmsi, snad atavistickým příklonem k přírodě. Jedna moje známá, Ruska, řekla mi kdysi: "Vy Češi jste všichni venkovani, sedláci". Neměla pravdu, v té generalizaci, nicméně pro jistou část Čechů to platí a myslím, že pro Ludvíka z Tvého románu taky.

Jak je to s Ludvíkovou svobodou? Chce jednat svobodně a tvrdí, že svobodně jedná. Organizuje vydávání a distribuci knih, protíví se tak svobodně a z vlastního rozhodnutí omezujícimu nátlaku moci. Píše a rozšiřuje mezi čtenáři, co chce a co uzná za vhodné. Miluje, koho chce, atd. atd. To všechno však pod dohledem policie. Ví, že je sledován, odposloucháván, a přesto jedná, jako by to policejní špiclování neexistovalo. Jaká je tohle svoboda? Čím se liší

člověk Ludvík od krysy ve Skinnerově bludišti? Tím, že o existenci policie ví, že zvážil varianty svého jednání a volí tu, kterou by volil i tehdy, kdyby policie neexistovala? Ne. Kdyby policie neexistovala, byl by Ludvíkův život motivován jinými principy, jeho vzdor by byl vzdorem jiného druhu, jeho statečnost potýkala by se s jinými nebezpečnostmi, jeho zástupný ďábel by se nejmenoval Fišer. Avšak jakého "boha" uráží jeho hřích? Domnívám se, že téhož, jehož by urážel za všech okolností a v jakýchkoliv poměrech: boha rezignující zvyklosti.

Jeden náš společný přítel, jehož kompetentnost posoudit lidské jednání je mimo jakoukoliv pochybnost, o Tvé knížce řekl: "Je to propast. Pokračování Morčat. To je přece experimentování s lidmi, dál už to nejde; je to porušení přátelské důvěry; metoda, s níž Vaculík pracuje, je shodná s metodami policie". Překvapilo mě to. Četl jsem kdysi knihu-deník brazilské ubožačky Caroliny de Jézus. Vyšla i česky, jmenuje se Smetiště. Ta žena se neostýchá vypovědět všecko o sobě i o lidech kolem sebe a bída, která tvoří rámec jejího ži-

vota, je strašná. Jediné východisko, které Carolina nalézá, je vydat svůj deník prostřednictvím těch, kdo jsou onou bídou vinni. Jsem si jist, že tuhle knihu by náš kompetentní přítel přijal bez mrknutí oka. Proč by tedy naše bída měla být zamlčena? Navíc - Ludvík přece tu bídu nejen zaznamenává, on se jí taky protiví, a kdo si troufne říct, že to není cesta, která má naději nad ní zvítězit? Není snad mírou naší svobody dnes, kdy bdělé oko policie leze nám především všude tam, kde ještě včera domnívali jsme se být jen a jen sami se sebou, není mírou naší svobody naše schopnost dát nahlédnout do vlastního soukromí i jiným, nejen té všudypřítomné policii? Neruší Ludvík tímto způsobem svobody tu policejní výsadu vědět všechno? Já to nerozhodnu, ale je mi takový výklad blízký. Je tu samozřejmě otázka, co učiní s poznáním našeho soukromí nepolicejní veřejnost. Může být nadšena, může být otřesena, může zůstat lhostejná. Tak je to ale přece vždycky, a dřív než se ten pokus v umění udělá, kdo může rozhodnout, co to udělá? Poněvadž není již soukromí ve starém smyslu slova, ať chceme nebo

nechceme, ať si to připouštíme nebo ne, nezbývá, než se pokusit o stvoření něčeho, co je nahradí v našich policejních životních podmínkách. Ludvíkův život v Tvém románu je takovým pokusem a ten pokus směřuje k prolnutí pojmů svoboda-statečnost-mužnost. Ale už dost, i když se mi chce povídat dál.

Luboš

2. a 3. 8. 1980

Ludvíku,

díky. Má četba Č.s. začala skoro nešťastně. Před týdný jsem měl za úkol odnést jeho závěrečných 80 stran od Olgy k Vladislavovi. Neodolal jsem se stavit doma a letmo nahlédnout. Jen co jsem se po odevzdání vrátil, přišli dva jinak skvělí intenzívcí. Znáš Standův výrok "festival vyprávěných filmů". Tentokrát to byl pro mne hodinový festival LV. Bránil jsem se nervózně a zmateně proti tomu, aby mi z nejlepších úmyslů úplnou četbu Č.s. předzkazili. Kličkoval jsem, měl výhrady i námitky. "Neblbni," říkal Standa. Vlasta s mírným ochladnutím, pro mne mrazivě odsuzujícím, začala mňčet. Než poměrně náhle odešli, stačil jsem jen už zopakovat, ať mě to proboha napřed nechají přečíst. Slíbili přijít před letními odjezdy. Nepřišli. Z potřeby líp se v té věci s nimi dorozumět zašel jsem do jejich domu. Nebyli doma.

I to patří k povaze a k důsledkům Č.s. + LV, či rovnou Č.s. = LV. Plodí letmé a jistě i velmi podstatné sváry. Má čím.

Jde-li o dočasný stav relací mezi V+S a mnou, neměl jsem do těch závěrečných stran Č.s. nahlížet. Jde-li však o dorozumění s Č.s., bylo to, zdá se mi, prospěšné. Víím teď, po četbě celku, že poznat jen jednotlivou část Č.s. je tolik, jako poznat zblízka Č.s. = LV, který by byl zkrácen hned o několik údů i orgánů, dokonce o hlavu i patu.

Teprv celek, tak bezprostředně spřažený s celkem původce, je od pat k hlavě skrz všechny jiné chronologicky postupové i vrstevnatě přítomné součásti soustavně, neodbytně, energicky a organicky živý. Pokus vyjádřit to v institucionální rovině uvažování: jako bys byl zároveň vyšetřovatelem, prokurátorem, soudcem, obhájcem i svědkem a obžalovaným. Ale institucionální členění, vzlášť v té podobě, jak je dnes tady známe, skoro zcela vylučuje toto přirovnání. Pomůžu si citátem: "Není pravdy bez úplnosti." Snad to řekl Huxley, ale jistě to vědělo mnoho lidí před ním zrov-

na tak, jako to ví mnoho lidí po něm, i když si tu Huxleyho větu nepřčetli. Ta úplnost ovšem musí opravdu /či snad ~~n~~ o pravdu/ být bezvýhradnou úplností. Zřídka se to tady i jinde povedlo. S LV = Č.s. je to tady.

V deníkářství se aspoň trochu snad poznám. Některé deníkáře jsem četl, jiné, včetně značně rozptýleného sebe, znám i osobně. Asi víš o Samuelu Pepysovi. Jako vysoký úředník britské admirality psal po půlce 17. stol. převážně tajným písmem vládní i nižší drby, neokrášleného sebe a krom všeho dalšího i hudbu svých časů. Před čtvrtstoletím jsem navrhl tehdejšímu Krasavcům /nyní Odeon/ aspoň třísetstránkový výbor. Ale prý to nejde: "náš čtenář" by potřeboval k porozumění vědět něco víc o britských dějinách. To se rozumí, že by potřeboval. Ale právě Pepys by k tomu byl skalnatě pevným základem. Jako Č.s. = LV, bude jednou pro historika jen trochu chápavého skalnatou oporou popisu a hodnocení konce sedmdesátých let na tomto zamořeném území. Jen moji tehdejší nejbližší, včetně trpce sladkého, dřívějšího i pozdějšího

deníkáře a vymahatele deníků, Jiřího Koláře, slyšeli postupně z mých zadrhujících úst asi sto stran toho neuvěřitelného sebeotvíratele, který tak úpěnlivě dělal, co mohl, aby sám sebe jako svědka a bezděčného vyšetřovatele či snad i žalobce neprozradil. Přeskočím dvě století k Amielovi. Pepys i on jsou v Univerzitce. Zkus to srovnat sám. Uprostřed temně a přehnaně optimistického 19. století byl Amiel na jedné straně div ne plačtivým lyrikem, ale v posmrtně vydaných Fragmentech soukromého deníku se pravdě a úplnosti velmi těsně přiblížil.

Ale proč já, nespecialista, mám dělat pokus o srovnávací hodnocení Č.s. = LV s jeho předchůdci? Ať trochu namáhají kosti svých myslí různí školení Brabci a podobní. Jdu teď už rovnou ke svým současníkům. Ač Deníky Jiřího Ortena /s Grossmanovou a mou "domluvou" i s trapným doprovodem Velikého Bratra Oty Ornesta, který z něho chtěl udělat svazáka avant la lettre/ zdají se být /ve svém výboru, publikovaném roku 57 či 58 k předzkáze Ládi Fikara i Víti Kocourka jako šéfů Spisovatele/ především pocitovým záznamem, chvíle dějin -

37-41 - se tam pevně a výrazně obráží. Nemůžu Ti to vykládat. Byl by to vyprávěný festival JO. Přečti si to. Deníkem bez zapsaného deníku byl i Hanuš Bonn. Byl v písmu tomanovsky drsný i něžný. Nemusíš mít tu linii tradice rád, abys Bonna přece jen ocenil. Halas vydal jeho Mnoho krajin. Černý ho pozdně tiskl jako "Josefa Kohouta" v Jarním almanachu básnickém. Nejnejžnější právník /dostudoval ten obor nedlouho před začátkem šestimiliónového holocaustu/, jakého jsem kdy poznal, i když se zdaleka nechci dotknout Danisze a hrstky jiných z dob mnohem pozdějších. Jako tajemník Židovské náboženské obce naletěl nacistům, když samy úředníky obce pověřili sestavováním seznamů těch, co se mají v zájmu lepšího přežití uchýlit do Terezína. Jen co ten podvod poznal, vzepřel se. O týden později byli tehdy nacisté ještě tak laskavi, že poslali jeho ženě telegram: "Utonul při koupání v Mauthausenu." V téže době, kdy dopisovali své řádky Orten a Bonn, psal své verše Jiří Daniel, vlastním jménem Franta Schulman, syn ředitele cukrovaru v Libáni u Jičína. Značně odrodilý syn. Všemi smysly i úmysly proletář. Když jsme

procházívali obývacím pokojem ctihodných rodičů /kteří pak oba strašlivě zahynuli v koncentracích via Terezín/, nedokázali zvednout hlavu od novin či knih, aby svého zpronevěřilce syna v odpověď na jeho pozdrav uvítali. "Cítím svou kůži, jak se leží v hrobě a jak se vraždilo za časů kamene," zaznamenal Franta.

Pomalů se blíží k Tobě, Ludvíku. Skoro snad příliš pomalu. Ale dej se napí-
nat. Nejsi s deníkářstvím sám. V temných padesátých letech se napůl zcela náhodně, napůl sebezáchranně a racionálně sešla skupinka lidí, kteří doufali a hodlali přežít ve svobodě myslí. Kolář, Fuka /nyní už asi před pěti lety zemřelý v USA/, Eva Fuková /podnes fotografující a živá tamtéž/, Jan Rychlík, skvělý praktik i teoretik hudby, tolika lidmi vyhledávaný, že sám na sebe nikdy neměl čas /k nám chodil na Štědrý večer vždycky o půl třetí k ránu, strážlivý, věcný, plný problémů, hladový a žravý/. Uhnali mě kdysi k rozhlasovému pořadu Sám doma s hudbou. To se ví, že tam byli i jiní krom Rychlíka. Ale především tam byl on. Z jakéhosi nevyzpytatelného důvodu mě měl rád. Z důvodu zcela jednoduchého jsem já

miloval jej.

Mnoho deníkářů odešlo. A jeden, nejméně jeden, je tu s námi. Rád bych se s Tebou, Ludvíku, v nejbližších dnech setkal. V písmu to skoro nejde povědět Ti, jak důležitý a prolamující text jsi napsal. "Umění literatury" je postaveno od časů Č.s. = LV do světla tak zářivého, že jen zlomkovitě obstojí, kdo v něm "umění literatury" vůbec bude hledat. To se rozumí, že je to celé napsáno krásně, ale nebylo by se to dalo tak napsat bez přímé sounáležitosti s pravdou.

Prosím přinejmenším o hodinovou schůzku.

Tvůj

Z.

P.S. Při ranním čtení zjišťuju, že to je přinejlepším úvod k tomu, co jsem Ti ohledně Č.s. chtěl napsat.

- 1/ Jsem si trochu podezřelý v relaci k některým postiženým za ten svůj bezvýhradně pozitivní vztah k Č.s.
- 2/ Č.s. z nové strany otvírá otázku emigrace. Pokud jsme se "definovali jako svobodní lidé", může nás ta umělá fakticita státních hranic omezovat ve

smýšlení stejně jako v každodenní realitě? Ale to je ovšem otázka na dlouhou řeč.

- 3/ Příště se Ti ohledně Č.s. pokusím napsat text ukázněně rozčleněný na Přisvědčení, Ocenění a Pochybnosti - a napříč tím dělením půjde nový pokus o hodnocení Č.s. uvnitř širokých mezí "deníkářské tradice" i zcela subjektivní záznam o podivuhodném setkání s Č.s. = LV a pětidenním napínavém a obohacujícím pobytu s ním.

Díky, Ludvíku.

Karel Š i k t a n c

Praha, 5. 8. 1980

Milej Ludvíku,

pěkně pozdravuju a děkuju, že jsi mi dal "Snář" číst. Četl jsem v jednom kuse a musím se přiznat, že jsem tím byl hluboce dotčen, ba zasažen ve svém denodenním živobytí tak, že se k tomu musím stále ještě teď dál vracet, pochybovat, nesouhlasit, kývat... ač to základní, co mi z toho všeho sumasumárum zbylo, jsem si řekl už dřív: že je to dobrá kniha.

Ani asi ne proto, že užívá /také Tartarkovy/ vnitřní metody úplného svlékání sebe sama i blízkých /čímž šokuje/ a zároveň si dělá právo na výpověď o pravé tváři této chvíle /čímž šokuje dvojnásob/..., ani asi ne proto, že je milostná i nemilostná zároveň, takže má napětí a splňuje čtenářovu touhu všechno se po pravdě /po Tvé pravdě/ dozvědět. Ale nejspíš proto, že její hrdina je bolestně pravdivý, z jednoho kusu kamene člověk /ač ho čtenář i zle nenávidí, ač čtenáře i k smrti sere/, kterému se dá na dotek přiblížit a věřit /ač

pravděpodobně nemá ve všem tak docela - a-nebo vůbec - pravdu/.

Abych se přiznal, ta dvojí možnost šokování, které zmiňuju v úvodu, mi tu a tam trochu vadí. Je to možná věc hrdinova natu-relu, ale možná taky ne dosti dopracované kompozice knihy. Základní její nosnou rovinou je určitě osobné osud hrdinův se vším, co žije, oč se bije, čím trpí, jak miluje /mimochoodem: vše kolem Heleny asi ne náhodou je nejsilnější, nejkrásnější vrstva knihy, která Tě nejspíš zavazuje do budoucna jako spisovatele - neboť zde je cesta dokonalé, plné stylizace, kterou by asi nebylo na místě už obcházet/. A přestože zbylé ženy jsou na tom nepoměrně hůř /až je jich člověku líto a nadává autorovi sprostě a nahlas/... Madla!, Zdena!!..., ale i chudák Růžová dáma, která klade hrdinovi svou mladou laní hlavu na špalek a je odmrštěna /och!/, ale i pí P., které bych se nedivil, kdyby dala autorovi přes hubu, ale i Daňa Horáková, která snad nestojí za slovo... /až na první dvě mi připadají většinou dobré jen pro větší přitažlivost výpovědí/... přesto tato vnitřní část autora /hrdinova/ zoufalého, čistého, tvrdo-

hlavého lidství je podle mne výsostným fundamentem knihy a činí ji veskrze živou a plně jitrící. Asi proto, že stylizace této roviny je takřka vždycky dokonale vyklenutá, psaná vším, co umíš /a to si pak člověk nahlas říká: nojo, panečku, je to spisovatel... a dobře!/, na plný koule, k zvláznění zěžka, do krve.

Zatímco druhá tvář rukopisu pracuje se stylizací už méně /ač to vždycky nějaká stylizace je/. A tam někde cítím určitý stavební lom. Dovedu si představit, jak jsi uvažoval, zda jmenovat či nejmenovat, jak jsi škrtal a vybíral. Ale přestože nikde není psáno, že by třeba roviny naprosto si cizí nemohly stát vedle sebe /co by ne?/, myslím si, že té práce na této tváři knihy bylo ještě málo. Chtěla asi přesnější plán, rozlohu i výběr. Neboť takto jako by všechno jen zapisováno, jak to jde, to jest: pravda těch kterých chvil nemusí být ještě pravým krvavým strupem pravdy. Ne že by se tím nějak základní celistvá pravdivost zkreslovala - ale měla být asi pregnantněji dovršována, strozejší /fuj/, čistší. Pak by asi nebylo ani tolik jen zahrad, ani tolika jen snů /ale jen ty nejčist-

ší - a těch tu je pěkných pár/, ani tolika jen bloudění po lidech blízkých a neblízkých, ani tolika jen nejružnějších snímků kamarádů. Jestli mi rozumíš: ne, že by to tam nemělo být - musí, ale ^{ve} ~~svr~~vrchovaně vyňaté podobě, která by pravdu jaks~~o~~ spíš "kórunovala" než ji registrovala. Tady bych se samozřejmě mohl na sto stran vyjádřit i k pojetí mnoha vážných věcí, o kterých uvažujeme ve dne v noci... o statečnosti, o známkování statečnosti, o ceně činu a díla, o určitém vyhraněném kruhu hrdinových kamarádů, který tu vlastně zastupuje celý místní spisovatelský svět /a-
niž bych to snad ironizoval či aniž bych to pokládal za "věc v pořádku"/ a tak dále... to je ovšem plné autorovo právo a já je беру. Ale i zde /na poli jaksi společensky tvůrčím/ by asi /a možná ještě víc/ mělo být ostřeji, přísněji souzeno a vybíráno a stvářeno, zvláště když hrdinou je spisovatel. /Taky jsem nerad četl eosi jako, že Klánský zase marně píše... a pak jsem Ti měl sem tam i dojem jakési tiché, nastrádané spravedlivé msty, vykonávané tu jaksi v drobném na mnohém a na mnohých. Ne, že bych tomu nerozuměl..., ale už proto

mluvím o přirozené závažnosti stylizace/.

Řekl bych, že tato část má své problémy. Ale to všechno je zřejmě to, proč Ti říkám, že se doteďka ještě přu a hádám a utvrzuju a nesouhlasím..., ač jsem už řekl jasně: myslím, že je to dobrá kniha. Otázku toho, co by se mělo říkat nahlas a co ne, nesoudím - znáš ji asi líp než já.

Prosím Tě, píšu Ti to do stroje, nehleď na slova: já když četl o vašem občasném slovíčkaření s kamarády, hrůza mě pojímala. Proboha, já tak rád mezi blízkými improvizovaně plácám a tak rád se nasírám a vztekám a zase přilézám... to jen když píšu, třesu se hrůzou o každou pomlku mezi slovy... jinak bych se bál i mluvit! Takže tak to ber.

Věř mi, že jsem Ti porozuměl. Že vím do písmene, o čem je řeč. A že Ti děkuju. Budu se pro to ještě dlouho trápit a přít a nadchýňat a vztekat. A třeba i přijdu. Ač jsi nábyl dojem, že nechci. Ale kdepak! Spíš bych řekl, že některé balvany se k sobě sunou, posunují celá léta, dělej co dělej. /Navzdory nedlouhému času./ A my jsme

asi voba pěkní věnkovští balvani!

Ahoj.

Tvůj

Karel Šiktanc

PS: Tū Smutnou neděli jsme v Budapešti ne-
sehnali ani za prase.

Praha, 12. 8. 1980

Vážený pane Vaculíku,

nezlobte se, že jsem se vloupal do Vašeho rukopisu. Četl jsem v jednom tahu od 11 hodin v neděli v noci, kdy jsem se k němu nečekaně dostal, ~~do~~ druhé hodiny dnešního úterka /čtu totiž hrozně pomalu/ a nemohl jsem odtrhnout oči. Je to krásná a silná kniha. A čin a práce jak hrom. A mám velkou radost, že tu je.

Musím se přiznat, že z počátku jsem četl se slabým zaujetím proti Vám, protože jsem slyšel, že "ta knížka jim dává do ruky spousty materiálů, alespoň to o ní někteří tvrdí", nebo tak nějak. A to od lidí, kterým se jinak velice líbí. Četl jsem ji proto taky z téhle perspektivy, ale je to blbina. Snad jenom o písáčkách Petlice je i ta trocha konkrétizujících údajů zbytečná. Jednu z nich lze alespoň podle toho, co jste napsal, určitě identifikovat. Ale tře-

ba už o ní vědí, nebo je něco jinak, anebo, co já vím, co Vy víte. Tak jenom upozorňuju.

S úctou Váš

Vladimír Pistorius

srpen 1980

V některé knížce začnu listovat třeba jenom proto, že zrovna nemám na práci nic pilného a zajímavého. Potom jsou takové knížky, kvůli kterým člověk odloží i jiné, právě rozečtené. Ne moc často se dostane do ruky čtení, kvůli kterému se dá bokem a zanedbá veškerá i naléhavá práce. A tím jsem vlastně prozradil, že Český snář 1979 /dále ČS/ mi patří do této poslední skupiny. Četl jsem si v něm s chutí a rostoucím zaujetím, kolikrát s napětím. A ještě i po dvouměsíčním odstupu si myslím, že dlouho předtím jsem neměl v ruce čtení tak ob-
sažné a sugestivní, ze kterého bych se tolik dověděl o tomto našem desetiletí, o nás, o nich a také o sobě /třeba nejsem nikde dotčen osobně/. ČS má nejenom velkou hodnotu poznávací. /A zas nejen pro zasvěcené a pro ty, co se tu dokonce "odehrávají", ale i pro většinu lidí, kterým nechybí základní vnímavost a inteligence. /Je v něm i osobitá přitažlivost a vyzývavost /či podnětnost/, atributy většiny origi-

nálních činů v každé oblasti tvorby nebo podnikání.

Přitom je to čtení dost smutné, často hořké, občas trochu sentimentální, jak už bývá podzimní Love Call. Vyvolává silný dojem univerzální autenticity, člověk by místy skoro propadl optickému klamu, že má v ruce přesný záznam skutečných událostí a situací. Dokonce snad i zápis opravdových snů. Ale kdyby nic jiného, tedy zřejmá stylizace čtyř hlavních postav /1 M, 3 Ž/ ukazuje, že tu máme prózu, ve které je realita obsažena jako výzva, jako podnět, pokušení a tak trochu i hřích, nad kterým má být vyřčeno rozehřešení díky této veřejné zpovědi,

Je to dílo těžko popsatelné a klasifikovatelné, nesnadno zařaditelné do registratur literárně historických a kritických, protože v nich má poskrovnu předchůdců a obdob. Kdybych měl ČS charakterizovat obrazně či opisem, řekl bych asi, že je to víc Vaculík než literatura. V tom je ostatně ČS blízce spřízněný se Sekyrou. A hlavně s Vaculíkovými fejetony. Ty v ČS rezonují tak mocně, že člověka napadne,

jestli se LV jimi obíral tak systematicky /a za často vynucené asistence desítek jiných/ nejenom s vědomým záměrem stát se v tomto oboru suverénem, ale i z netušené, předjímavé vnitřní potřeby, která došla naplnění a vyjevila se tu názorným příkladem, jak s pomocí rozměrem drobného druhu dá se vybudovat panelák "vysoké" literatury.

Vedle iluze autenticity LV vyvolává dojem naprosté upřímnosti, skoro dotěrné, ba vlezlé, protože nežádané, prostořeké a impertinentní. Vedle zálibně a láskyplně kreslených hlavních ženských postav /téměř Alfons Mucha/ tucty jiných figur jsou črtány jednou čarou gustem ironika /bez-mála Franta Bidlo/~~možná-proto~~ Mně osobně to nevadilo /možná proto, že se nenalézám mezi nimi/. Ani mě nenapadlo ptát se, jak dalece se autorova upřímnost shodla s tzv. objektivní pravdou. Nečtu ČS jako memoáry či literární dokument /i když autor budí někdy takový dojem/. Přečetl jsem si Vaculíkův rukopis jako lyricko- /povahou/ epický /výrazem/ monolog, vyříkaný s podmanivou naléhavostí, do bizarních nočních fantazií a skutečných denních příhod zarámo-

vaný příběh náhlého vzplanutí, kterému, patrně především mám co děkovat za zajímavé čtení, dojetí, oslnivost některých myšlenek a formulací, za hořkou radost poznání, abych namátkou jmenoval, co mě napadá nejdřív. Není mi nesnadné pochopit, že aby uchvácený padesátník svobodněji /či s nadějí na pardon aspoň částečný/ mohl popustit uzdu návalu citů a osvobodivé sdílnosti /aniž dospěl ke koncům vyprávěčů budoárových kronik/, musel přední plán své Love Story, to jest všechny protagonisty života intimního a rodinného představit ve slohu něžné idealizace a bohaté barevnosti, kdežto "dokumentární" pozadí stačilo mu načrtnout ve zdůrazněné zkratce. Celek je tak zakotven v přesné době, je zajímavý a aktuální, jak mají být dobré noviny, a jeho organičnost je bez rušivých kazů. Zbývá otázka, jestli přece jen suchá jehla nezpůsobí někde hlubší bodnou ránu, jestli lakonická výpověď o některých soupeřících nebude se zdát zjednodušená v poměru k bohatému reliéfu postav, kterými autor Snáře zalidnil svůj "citový svět", utvářený vedle vztahů oboustranně hlubokých a ryzích třeba i z iluzí a bludů.

Psát o Vaculíkově schopnosti vyjadřovací zdá se mi zbytečné. Už od Sekyry je obecně zřejmé, že ovládá mateřštinu /a dál ji tvoří/ jako málo literárních veličin v tomto našem století. Umí myslet a sdělovat to písmem v neporušené souvislosti těchto dvou aktivit, což je zjev vzácný, dost výjimečný nejenom v českých krajinách; a jeho čeština /či moravština/ je překrásná, bohatá a ryzí.

František Pavlíček

Jan Š i m s a

Na Vysočině, 21. srpna
1980

Milý pane Vaculíku,

Předem dopisu Vám srdečně děkuji za zapůjčení Českého snáře. Přčetl jsem ho během pěti dnů dovolené, byl to pro mne intenzivní zážitek. Jsem rád, že jsem jej mohl číst tady na Vysočině a měl dost času na přemýšlení, přeríkávání a zažití, ostatně se mi o tom i v noci zdává nebo variace na Vaše téma, jak jsem třeba zjistil, že u Ostrova Dávné Touhy, v tom rameni, které bylo tak zanesené a zarostlé, teče teď průzračná voda, je hluboko přes půldruhého metru a všude se může lodí. Teď jsem málem napsal, že také o tom diskutuju hojně a dokonce i místo spánku s Milenou, ale nesmím Milenu prozradit, že to také četla, respektive je asi na 446 straně, má správný pocit, že knihu smí číst jen ten, kdo je v jakémsi zasvěceneckém seznamu, a že byste se zlobil, kdybyste se dozvěděl, že to čte i ona.

SNÁŘ ve mně vyvolal a vyvolává inten-

zivní představu či modelovou skutečnost Vašeho světa, doplňovaného z vlastních zásob /nejen přes Arizónu. POtok ŽLUtého LIstí, Liščí kmen, ale i Brno, debáty, výslechy, starosti o chlapce/ na náš svět. Považuji je za vzácný dokument naší současnosti, kusu našeho života. Pochopil jsem Vaše fejjetony, i ten proslulý o statečnosti, lépe a hlouběji.

K OPRAVĚ bych měl jednu zeměpisnou chybu. Můj otec nebyl v Buchenwaldu, ale v Dachau, než to ponesete do tiskárny, tak to laskavě opravte. Češtinářsky jsem měl pochybnosti o "rožnu", ale jelikož ve slovníku není ani rozžhnout, tak je pak dovoleno vše /viz Dostojevskij/. /Na tom stroji mi vadí, že občas neposunuje, jak by měl/.

VÁŠ SPIS je čím dál tím lepší. Má charakter delšího rozběhu ke skoku dalekému či vysokému /o tyči?/. První část mi připadala drásavá, teprve po odchodu té fiktivní /?/ Heleny do ciziny se opět integrujete a začínáte intenzivněji hledat smír a odpuštění, a tak se lépe čtete /píšete/.

NENÍ JASNÉ, zda nebažíte - a tady jsem měl už v čistopise dokonce s méně překlepy, krásnou myšlenku, opravdu farářskou, přesně

vyjádřenou, jak to Milena říkala, ale táž mi to pak zabavila. U nás totiž panuje /správná/ představa, že se na básníky nemůže tak farářsky zhurta a stručně /zabaveny jen čtyři řádky a celý dopis přepisovat!/, i když jinak jsem býval kritizován, že lidi vyslechnu, pochopím, a nic jim pak neřeknu, a z pěti listů kázání mi Milena co chvíli ^azbavila ten čtvrtý, aby to bylo stručnější!

VÝROKY A ZÁCHOVY /od slovesa zachovat se v určité situaci/ zaznamenáváte nejspíš s přesností magnetofonu, ale s touž nemilosrdností. Když třeba já znám Sašu asi sto let, tak vím, že Váš pohled na Sašu - ovšem na pozadí toho celého kouzelného Saši - je přesný a věrný. Ale pro toho, kdo ho nezná nebo nemá rád nebo nepochopí, že píšete o sobě a o svých zápasech a mezi řádky o tom, jak máte Sašu rád /a jak ho máte za důstojnějšího sebe/, tak vyjde jako po...lekaný intelektuál se starostí o syny a vlastní ženu, významnou to výtvarnici. Trochu tak vyjde i Kosík, ač díky různým je víc znát, jak velice si ho vážíte a máte rád.

O VAŠEM POHRĚBU jsem četl nahlas Mileně. Chechtala se myšlence, že já Vás přežiju.

Ale - mevyjde-li to Mileně - rád Vás pocho-
vám. Paní Učíkové, hrobařce, jsem to také
slíbil a navíc, že budu kázat to kázání,
které jsem měl při pohřbu té paní z České-
ho Meziříčí, co vyšla po návratu z pohřbu
na dvůr pro dříví, když na domek spadlo
tryskové vojenské letadlo, které se srazi-
lo /před mýma očima takřka/ s jiným při
cvičení tématu letu za snížené viditelnos-
ti -. To kázání jsem jí dal radši hned,
měl jsem ho doslova napsané.

NEJPĚKNĚJI píšete o členech své rodi-
ny včetně o té nové snase, která se Vám moc
povedla. O své paní místy píšete trochu
tendenčně. Zmiňujete se správně, že všich-
ni víme jenom to, že je lepší než Vy, ale
že snad málo víme, jak je agresivní /což
ví a chválí paní Klímová/. Měl jsem pocit,
že na psaní o svých vlastních jste dobře
připraven Rušným domem, Sekyrou, Morčaty a
fejety, to hraje na vlastním hřišti a
dodržujete pečlivě pravidla. Jak to udě-
lat, abyste hrál dobře i jako host?

V JINÝCH TEXTECH září více Váš kladný
vztah k životu, láska ke stromům, keřům a
hvězdám, vděčný vztah k národu a úzkost o
jeho osud a laskavé, protože humorné poro-

zumění pro lidi i s jejich nedostatky.

KRÁSNÝ Odstavec o TOM, jak jsem sice kalvinista, ale jak bychom se od Luthera měli učit vděčnosti za všechno, čím žijeme, a velebit nejen zpěv a víno, ale také ženy, vypouštím sám. Je také farářský, a kdyby si Milena vzpomněla, tak by ho zabavila také. V prvním náčrtu už škrtla, že jste kalvinista Vy.

DOVEDETE O ŽENÁCH napsat tuze hezky, demonstrujete biblickou pravdu, že muž se rodí z ženy. Více Vám to jde, když máte v sobě úctu, že ta žena je sama o sobě i bez Vás - třeba právě o Izabele nebo o Monice, u níž tím půvabným středním rodem naznačujete, že ještě není žena. Ale píšete dost jemně-vděčně o paní Zdeně a paní Drahomíře? Máte je dost rád? Neměl byste to pak i naznačit nějakými šipečkami?

MYSLÍM SI tedy, zabaveno autocenzurou.

UDĚLALO SE KRÁSNĚ a tak, jestli už Milenu nebolí břicho, tak vyrazíme do polí a lesa, jelikož je tu krásně, ač snad trochu větrno a zimavo na naše zkřehlo a zchoulostivělo z Brna. Martin už brousí po historických zemích. Minulý týden byl za mnou pan Gruša. Neuvidíte ho? Můžete mu říci,

že co jsem měl já, že to krásně klaplo a opravdu se vydařilo? Psal jsem, jak tu byla paní Klímová za naším Jirkou a jak ho to potěšilo, ač se s ní nesetkal? Malý Müller už začíná stát a chodit s pomocí hrdého otce a úzkostlivé matky.

CO KATEŘINA A FILIP? O těch jste psal moc dobře, láskavě je pozdravujte od Dlas-
ka!

S modrou oblohou!

Váš

Grizzly

/Jan Šimsa/

V Borové nemají od včerejška faráře, nechcete tam jít na rok dělat faráře?

Přikládám průpis dopisu "příteli", s nímž jste oněhdy debatoval o Kohoutově Katyni.

Ke čtení Vám doporučujeme Erica Malpassa Ranní ptáček /v originále Mornings at Seven, nejspíš podle R. Browninga/ a Thorntona Wildera Osmý den. Doporučujeme, tj. Milena. Ostatně přikládám ještě její dopis o snáři s připojeným pozváním, k němuž se připojuji.

Na vědomí p. autorovi

Vysočina, 20. srpna 1980

Milý příteli!

Při posledním rozhovoru jsem Ti referoval o hlasech, hlavně kritických a znepokojených, o poslední hotové Vaculíkově knížce. Výslovně jsem však zdůrazňoval, že nelze z těchto hlasů na nic předčasně uzavírat, hodně o tom diskutovali právě ti, kdo to nečetli, myslím, že jsem Ti říkal o zkušenosti kritika Brabce, který vyslechl ve velké společnosti spousty zajímavých postřehů hodících se ke knize. Opatrným průzkumem pak zjistil, že knížku četl /celou/ jenom on.

Nyní Ti píšu z dovolené /hlavně proto, abych napravil, co jsem pokazil svým referováním o diskusi/. Těsně před dovolenou jsem dostal lístek od L.V. jako odpověď na uctivou supliku, kterou jsem sepsal hned po rozhovoru s Tebou. Dostavil jsem se, kam jsem měl, a tam jsem slyšel: "To Vás posílá sám Pán, v něhož tak docelá nevěřím." A ukázalo se, že právě jsem na řadě, res-

spektive, že mohu být dovedně vsunut mezi dvěma "povolenými" čtenáři jako také povolený. Rukopis koluje jako pracovní. Vyslechl jsem další hlasy s obecnější úvahou, jež korespondovala s úvahami nad fejetonem o statečnosti. K tomu, aby člověk textu porozuměl, je třeba nejen Vaculíka a jeho přátele znát, ale také mu přát, rozumět mu, věřit mu, že je upřímný.

Nyní mám tedy četbu během pěti dnů za sebou. Četl jsem každý den, zdálo se mi o tom, přemýšlel a jaksi to prožíval. Je to rozsáhlá věc: Český snář /sny roku 1979/, má to 466 stran s mezerami 1 1/2 mezířky, tedy vlastně kniha velká. Má podobu deníkových záznamů a také zřejmě byla psána jaksi souvisle, třebas ovšem došlo tu a tam k přerušení. Je věnována Jiřímu Kolářovi a čtenář pochopí proč ke konci knihy, kde je vzpomínka na rozhovor s ním před odjezdem do zahraničí. Vaculík si mu stěžoval, že mu nejde psaní románu a on mu poradil, ať píše o tom, jak mu to nejde a proč, ale hlavně ať pořád píše. Je to tedy jakýsi první plán knížky, nejspíše zdařilý. Zápisy jsou lepší a lepší, už asi v polovině roku, resp. v červnu /začíná se

22.1.1979 a končí na Hromnice 1980/ přestane vadit ta zpřetrhanost deníkové formy, respektive deníkové podoby. Arnold Bennett kdesi rozlišuje dvojí typ deníku, jednomu říká, tuším, žurnál, v němž se zaznamenává, co kdy bylo, kde jsem byl a co jsem dělal. Druhý typ, zapomněl jsem jeho označení, je záznam, co jsem prožil, čeho jsem si všiml, vystižení dojmu, nálady. Doporučoval mladým lidem zvláště ten druhý typ, v němž je např. i: "Na večeři u X. Paní X. má šedomodré oči. Vyptala se mě pozorně na mou práci." Vaculík píše ten druhý typ a dovádí ho do jakési virtuozity /jak běží rok/ hlavně tím, že zapisuje pozorně sny a navíc přikomponovává neexistující postavy, např. postavu 37 leté ženy výtvarnice, která se svým mužem emigruje, do které je pisatel zamilovaný a s níž se tajně schází a s níž si pak i telefonuje do Vídně. Na závěru knihy je smyšlený výlet do Brna, jehož se zúčastní i Pavel Kohout /mají mu dávat hru Labyrint světa a ráj srdce, což je narážka na lístek, který poslal před pokusem o návrat: "Vracím se z labyrintu světa do ráje srdce"/ i Havel a Saša a Kosík

a všichni, kdo mu slibovali, že s ním do Brna jednou pojedou, ale skoro nikdy mu to přání nesplnili. Je to taková smiřující vize.

Obsahem knihy je ovšem on sám, respektive Ludvík Vaculík, který se chce obhájit a také vyložit, přitom chce být do jisté míry krajně upřímný, až pravdivý, takže to vyjde poněkud nespravedlivě vůči druhým, tj. hlavně mužům, ale i k některým ženám, hlavně vůči Otce Bednářové a Evě Kantůrkové. Lépe dopadne paní Zdena, s níž ho Otko seznámila /nemýlám-li se/, ovšem už asi před 12 lety. Nejlépe dopadne paní Vaculíková, v knize Madla. Napadlo mi, že by se celá kniha mohla jmenovat Chvála Madly, ostatně v tom je pokračováním Rušného domova, Morčat i Sekyry, jakož i většiny fejetonů, které jsou rozhovorem s ní, a kde často podává názory od ní přejaté za své. Celkem zajímavá reportáž Cesta na Praděd, popřípadě pasáže různě otiskované z prostředí "koňského" jsou jalové, protože tam není žádný vnitřní dialog. Proto také mu asi nejdou ani vzpomínky na to, jak byl v patnácti náčelníkem "indiánského kmene v Arizomě", resp. jsou půvabné při vložení do textu jiného, ale

samostatný útvar z toho nevykvete, aspoň si myslím já, třebas bych to rád četl.

Cena knihy spočívá v tom, že je naprosto jedinečným uměleckým zachycením celého roku 1979, třebas chybí základní kronikářské údaje, možná že i proklamované přehlížení velkých událostí a zaznamenání malých /je třeba milé, že tam je záznam mého "výstupu" 1.2. a zápis o návštěvě mé s naším Jirkou/ jaksi vyvolá atmosféru autentického prožitku. Velká pozornost je věnována rozhovoru o fejetonu o statečnosti, v plném rozsahu nám dává za pravdu /rozhovor na předjarním sluníčku u královopolského nádraží/, zvláště Tvým postřehům. Neobyčejně cenné jsou zápisy o práci na Petlici, třebas je psáno dost opatrně a velmi odpovědně, a tedy se zámlkami o práci vlastní. Je to ovšem výborný dokument o tom, jak je to vysilující práce a jak málo je pro ni pochopení i u nejbližších lidí, čtenářů i autorů. Dokonce mě napadlo, zda jeden z vedlejších motivů není jakási apologie této práce, resp. jestli neodložil Vaculík o další rok svůj odchod z ediční činnosti, aby to ještě zaznamenal.

Nechtěně je to i dokument o hrůznosti tiché a pomalé perzekuce. Z počátku roku nechtěl to ani zaznamenávat, výsledky každý měsíc, což byla škoda, ale pak s jistou svobodou o tom začíná psát. Velmi silně to však ukazuje na paní Madle, na synech, na přátelích, a tím vlastně zaznamenává celý náš Unterwelt, což ovšem také je v prožitých scénách - např. u zubaře v čekárně, kde se starý pán rozzlobí, Vaculík ho sám uklidňuje a tiší, ač rozbor celé doby podává ten člověk přesně. Ten pak odejde a po jeho odchodu přijedou dva ošetřovatelé z psychiatrie, ale ten muž už je pryč. "Mne si nevšimli a tak odjeli s prázdnou", končí Vaculík.

Ovšem základem je přece jen drama Vaculíka zápasícího o autentičnost a integritu, v tom to aspiruje na velkou knihu /nemyslím teď na rozsah/. A přece roztríštěný ohlas a dokonce replika Václava Černého na nadnesené hodnocení z prostředí Literárek /Jungmann? Machonin?/, že je to bomba ve světové literatuře - "Ano, bomba to je, ale bomba hozená mezi přátele" - ukazují na některé nedostatky. Byl bych rád, kdyby kniha vyšla ve stejném rozsahu - a přece by bylo asi cosi potřeba, aby to drama

bylo čisté.

Především by bylo třeba, aby si Vaculík ujasnil rozdíl mezi upřímností a pravdivostí, tj. aby si s odstupem ověřil či prověřil, co napsal o lidech a možná i o sobě. Tímto prověřením, jakýmsi zpřesněním by také získala řeč, která je plynulá až od června, respektive stává se plynulejší, čistší. On už na tom zřejmě pracoval, ale nejspíše ho popadlo jakési zoufalství. Kdyby to však a nějakým klidem četl a vyjádřil by se na některých místech jinak, přesněji by zachytil člověka. Velmi zle dopadl Kosík, ačkoliv ho má Vaculík rád, velmi oškubaný je Saša - nepochybuji přitom, že z těch pozic, z nichž zaznamenával hovory s nimi /u Saši zase jsou ta kratičká setkání a stesky na to, že se s ním nevidí/, je to napsáno tak, jak to bylo - upřímně, což ovšem má do pravdivosti strašně daleko. Když píše o Isabelle /snacha z Francie, přijela na krátkou návštěvu/, píše velmi přesně a s láskou, kdežto z Kosíka dělá karikaturu, přestože ho má velmi rád a velice ho ctí. Zřejmě také byl Kosík dotčen. Lépe dopadl Machovec a Černý, přestože je ctí na "distanc".

Nemyslím ovšem, že by to měl cenzurně zredigovat, ale snad dotvořit, aby to přestalo být tou bombou, která rozměťává. V tom smyslu to je jakýsi hrubý text dokumentu o rozvratu, v němž žijeme, jeho záznam by jen pokračoval v ničivosti rozvratu. Vaculíkův zápas o život proti smrti, o smír proti nenávisti, o řád proti rozvratu by mohl čtenář spoluprožít více, kdyby mu ještě přece jen spisovatel trochu pomohl. To jest, aby i čtenář došel k novému sjednocení, musila by převažovat pravdivost nad upřímností.

Kniha sama ovšem obsahuje i vlastní reflexi, hlavně je tam postava Slavíka a jeho ženy /nejspíš jinak pojmenovaní reální lidé/, kteří knížku průběžně čtou a komentují a podle mne velice dobře. Slavík by byl rád, aby zůstala ta dokumentárnost, a marně si láme hlavu, jak to udělat, aby to nepůsobilo mezi přáteli tak ničivě svou "upřímností", nemilosrdností magnetovonového záznamu /to tam tak neříká/. Jeho žena si uvědomuje, co měl V. práce s fejetony, že byly tak přesné /a tak pomáhaly, dodávám já, výživné, bylo v nich tolik kladu k životu, láska ke krajině, k věcem, stromům,

lidem - k národu. To vše tady také asi je, ale je to skryto za expresí či možná impresí autora/ a měly tak čistou řeč.

Nejhorší je, že právě první část působí tak drásavě, když jsem mluvil s Jiřím Ledererem /prý už odjeli/, měl za sebou 100~~X~~ stran, což je asi tak nejhorší zážitek celé knihy. Ten právě tomu rozuměl tak, že je to striptýz, překonání toho obnažení, jež mu hoši provedli.

Ovšem i tu je touha po smíru, po harmonii, jako ve všech Vaculíkových textech, a nepochybně také touha po odpuštění. Kdyby Vaculík svým přátelům odpustil, tak by si otevřel cestu ke smíru, také by se však více ozvláštnila jeho vina - takto to působí trochu polovičatě jako počínání člověka, který se chystá ke generální zpovědi, ale pak propadne sebelítosti /před níž varoval Bonhoeffer/ a jakési apologii pro domo sua, jako by se dovolával pochopení a porozumění /což je oprávněné a což dělá každý básník, zvláště lyrik/ - pak by ovšem také zmizelo kus toho smutku, který tam je - myslím si, že to jaksi ve Vaculíkovi samotném nějak je, vzpomínám si, jak mne napomínal, když jsem mu vykládal, jak se bojí Gardav-

ská nás zdravít, a při jiných dalších příležitostech.

Nu, napsal jsem toho dost, aby sis udělal jakýs takýs obraz, velikost celé věci je ovšem v tom mimoděčném zobrazení našeho světa, cípkem tam zabírá také svět Charty, třeba to nijak neleží v jeho zájmu. Porozuměl jsem ovšem také více jeho obavám z uzavření se do ghetta, zřejmě to opravdu je problém jeho a jeho přátel - zdál se mi to takový dost vymyšlený problém nejspíš proto, že my tady v Brně žijeme docela jinak. Budeš si muset počkat, až to vyjde, pokusím se vyžádat si svolení, aby ses na to mohl podívat: konec konců je to dokument o současné historii - a uvědomělejší, než byly "malé recenze" Jana Skácela nebo dosavadní fejetony. /Týž nápad jako Ty měla Eva Kantůrková, ale L.V. jí to zatrhł, tj. aby vyšly Vac. fejetony zvlášť jako kniha/. Budu ještě o věci přemýšlet a kdoví, zda bych neměl začít číst zase od začátku. Co řeknu nebo napíšu autorovi, to věru ještě nevím.

Srdečně Tvůj

J.

Milena Š i m s o v á

Už v Brně, 23. srpna 1980

Milí přátelé,

ráda bych Vás poprosila za prominutí, že jsem přečetla rukopis Českého snáře - bez dovolení. Jaksi to dost dobře nešlo nečíst, byli jsme na dovolené a Jenda toho byl plný - i když to čtení na dovolenou není - po jedné třetině se mi udělalo zle, strašně jsem zvracela a Jenda pravil, jestli to nemám vlastně z toho čtení. Ale byla to infekce a Jenda zatím dočetl, prohovořili jsme to společně a napsal dopis a byl rád, že ho má napsaný. Jenže mne to začalo trápit - co když je to jinak, vždyť jsem to nedočetla. A tak jsem začala číst dál a to pak jsem dočetla jedním dechem až do konce.

Lehká a potěšující četba to rozhodně není, ale pomohla mi. Když byl Jenda ve vězení, stále jsem myslela, až se vrátí, že bude všechno lepší, a oni jsou tam zase jiní, což je horší, a pak se mi zdálo, že to je moje - naše - chyba, ty nekonečné návštěvy, každý něco chce nebo přijde a vykládá, to a ono by se mělo, nebo vyčí-

tá, že to a ono není, jako bychom my zato mohli, jenže my si žijeme svobodně a v dostatku /co těch knížek na čtení pořád máme a ani nemusím do práce!/ - a ta emigrace nejbližších nebo to Jendovo nespaní v noci, té únavy a nemožnost zabrat se do práce, a teď jsem to všechno přečetla v knížce. Je to nečekaná úleva, skoro bych řekla vysvobození. Často jsem v poslední době myslila na slova z předmluvy k Hodině naděje - těžké zkušenosti svého života nejlépe zpracujeme, když je důkladně vepíšeme do svého životopisu. Prý jsou přátelé, o nichž píšete, rozčilení. Nešlo by, aby je někdo požádal, aby to pro druhé unesli, aby to unesli z přátelství k Vám a k nám ostatním? Já bych byla spíše s paní Slavíkovou v první části plakala, o to dojemnější je pak ke konci ta touha po harmonii a smíření.

Já nevím, několikrát, když mi bylo zle, šla jsem k paní profesorce Komárkové. Někdy bylo zle i jí, bylo to pak o to horší, ale jindy řekla takové slovíčko - a zase to šlo. Když už to Brno se stalo takovým symbolem - přijeďte zase! Jenda má teď novou pracovnu a v ní volná místa na

spaní pro hosty. Paní profesorka prosí o
předběžné ohlášení pro své stáří, k nám
lze přijet i bez ohlášení.

V lásce na Vás všechny myslívám a
vzpomínám a děkuji celé Vaší rodině

Vaše

Milena Šimsová

Jan T r e f u l k a

V Brně 26. 8. 1980

Milý Ludvíku,

několik věcí jsem Ti vždycky závi-
děl, třeba Tvou odvalu na sjezd, Tvou Seky-
ru, několik fejetonů, mín' už Morčata. Tu-
hle poslední knížku Ti nézavidím - ne že
by na ní nebylo znát ruku zkušeného autora,
ale jaksi z důvodů studu a vkusu. Ale ne tak,
jak bys myslel: je mi docela fuk, že se tam
píše jmenovitě o několika, ba mnoha známých
lidech nebo i o ženských - když si ženská
namluví spisovatele, musí počítat s tím, že
za tu legraci tak nebo onak zaplatí. I jeho
přátelé. Vadí mi, že se o nich píše vesměs
dost plytce - jinak to vlastně nešlo, když
jsou jmenováni. Ale to pořád není to hlavní,
co mi vadí: já výslovně nemám rád autory s
poměrně skromným díkem a odvážnými, ba boho-
rovnými soudy o jiných a případně s tlustý-
mi komentáři k vlastnímu důležitému životu.
/Do toho počítám Demla i Hanče, ale i starý
Skoumal míval podobné sklony./ Řekl bych,
že nikdo z nás nemůže předem říct, jak bude
shledán lehkým nebo těžkým, třeba se za dva-

cet třicet let přijde na to, že jsme byli přece jenom druhá nebo třetí garnitura a úplně jiná jména budou vyznačovat tuto dobu. Proto, zdá se mi, je na místě co největší skromnost - lidi si rádi přečtou milé povídání od velikého autora, malý autor s rozsáhlými vzpomínkami s úvahami může být jenom směšný. Už tím, že se teď svou knížkou a svým vyprávěním o všednodenním svém životě chtě nechtě zvýznamňuješ, zdá se mi, že vypadáš nakonec menší, než jsi. Řečeno hodně hrubě, vypadáš, člověče, jako takový otec Kondelík v období sexuální revoluce + nějaké ty potíže s policajty, které mají tu zvláštní vlastnost, že když se napíšou, vypadají většinou jako legrace.

Krátce, kdybych já měl takovou knížku, pěkně bych ji zapečetil a svěřil svým klukům, aby po mé smrti posoudili, jestli bude ještě někomu k užitku takovou knížku číst a jestli to bude lidi zajímat. Mezitím bych se snažil napsat pár dobrých věcí zdánlivě o něčem docela jiném než o sobě.

Tak se na mne nezlob. Od tohoto dopisu nemám kopií ani koncept, pokud se mě někdo bude ptát, budu jenom říkat, že se

mi knížka nelíbí.

Srdečně zdraví

Honza

Jaroslav P u t í k

Praha, 15.9.1980

Milý Ludvíku,

máš už jistě tlustou sbírku názorů na svůj rukopis a divil bych, kdybych Ti řekl něco úplně nového či dokonce objevného. Ale slíbil jsem a máš to mít! Odkládal jsem napsání v marné naději, že pomůže čas a najednou prozřím a všechno mi bude jasné. Neprozřel jsem a ode mne neuslyšíš zcela jasnou řeč, i když to třeba mluví spíš proti mně než proti Tvé knížce. /jejíž název si přesně nepamatuji, ale myslím, že není zrovna šťastný/. Přečetl jsem to rychle, snad až příliš rychle, protože jsem musel. A přečetl jsem to hltavě a se vzrušením snad až nepatřičným a se stále rostoucím zájmem, což mluví samo za sebe. Nevím, jaké budou další osudy rukopisu, ale nepochybuju, že zůstane v české literatuře přinejmenším jako svědectví, jemuž se nevyhne žádný literární kritik a historik, ať v dobrém či špatném. Svědectví o čem? Chtělo by se říct, že je to svědectví o

naší době nebo alespoň o životě části naší společnosti - ale to by bylo příliš jednoduché. Je to jistě také svědectví o době a životě společnosti, ale je to především svědectví o Tvé vlastní osobě - a nic jiného ani nepředstíráš. Ale proč ne, proč by námětem knihy nemohl být život jakéhokoliv jedince, jen jestli jeho výpověď je upřímná, pokud možno i pravdivá, a pokud je dobře napsaná. A to je. Hlavní námitka, kterou jsem zaslechl v různých formulacích, zní asi takto: Jakým právem si ten Vaculík dovoluje tohle psát, jakým právem dává na papír věci, které mohou uškodit jemu a především dalším lidem? Nepřeceňuje svou roli ve společnosti i v literatuře? Přiznám se, že i mne tahle námitka napadla, i když zprvu jen utajeně a nejasně, potom zřetelněji, ale hned jsem ji zaplašil a stále zaplašuju odkazem na to, že takové právo získává autor rizikem, jaké podstupuje, a také tím, jak po svém způsobu chápe a plní jisté povinnosti. Pokud jde o Tvou osobu, je to nesporné, spornější je - a to nemám dodnes ujasněné - nakolik lze do této výpovědi zahrnout i jiné lidi, i kdyby s tím sami souhlasili. Nevím.

A teď k některým spíše řemeslným otázkám. Základní osnova Tvého románu je vlastně klasická: je to konflikt jedince se společností, kde má mít svou pravdu jedinec a svým způsobem i společnost. Ovšem při bližším pohledu není tato osnova už tak zřetelná. To, co by se dalo nazvat "společností", je obrazem jistého výseku dvou společností, té tak zvané "dizi" /plus rodina a přátelé/ a na druhé straně protihráči ze známých úřadoven. Z toho dalšího jsou tu spíše ozvuky a náznaky. Naprosto přesvědčivý je obraz hlavního hrdiny s rysy často až překvapivě tragickými /uvědomuju si, že je možná nesprávné Tě zcela ztotožňovat s hlavním hrdinou, ale sám tu sugeruješ/. Charakterizuješ své postavy přesně a jsem jimi nadšen, pokud je znám - /např. Mirka nebo Chudožilov/ ti ostatní však pro mne plně nežijí a zaručuješ se za ně jen Ty svou výpovědí. Je to asi zakleto v té subjektivní "ich-formě", která je tak sugestivní, ale občas zrádná.

Jistým problémem se mi zdají být sny. Většinou jsou výtečné, ale po chvíli si čtenář uvědomí, že se dostávají příliš na povel, logika snů je většinou velice nelogická a

hlavně nečasová. V druhé části je těch snů také až příliš. Výhrady bych měl i k závěru, který se mi jeví poněkud bezradný, cítím, že by to ještě "něco" potřebovalo.

Nadšen jsem spoustou přesných a obrazných postřehů ze života, nadšen jsem Tvým humorem i výsměchem, nádhernými malými scénkami /Chomejní-Chomejná, Josef a jeho slepi-
ce atd. atd./, vůbec všechno, co je spjato s konkréty: zahrada, babky v domě, sekání trávy, stříhání stromů a ovšem jedovaté glo-
sy o známých i přátelích, Tvůj nádherný vztek i nasranost na nespravedlivosti a svinstva, to Tvé nekonečné krameriovské bloudění se spisky po Praze, to a mnoho ji-
ného, co udělalo mé duši dobře.

Tvůj Jarda Putík

Milan Š i m e č k a

Bratislava, 28.6.1980

Milý Ludvíku,

byl to samozřejmě nesmysl, když jsem pravil po přečtení třiceti stránek, že už vím, co Ti napíšu. Ani teď ještě nevím, co všechno Ti napíšu a co si nechám pro sebe. Nicméně píšu toto pojednání s rozkoší a teď zjišťuju, že sám úmysl napsat Ti se mi loudil do čtení a že jsem četl a současně psal a myslel na všechno možné v neustálém netrpělivém naslouchání textu. Jako když někdo dlouho mluví a Ty bys mu už chtěl říct: počkej, nech mě k tomu taky něco poznamenat. A pak Ti zůstane slovo až nakonec, jako koreferát, a ty už si ani nevzpomínáš, co všechno chtěls poznamenat, a musíš nutit mozek k obecným hodnocením, a to už není ono. Tak se teď cítím. Mohl bych však z toho udělat ctnost z nouze a říct, že dychtivé a netrpělivé naslouchání Tvému hlasu je nejzákladnější vlastností příjmu podivuhodné knihy, která se jmenuje Český snář. Četl jsem a pořád jsem

si říkal, vždyť to není možné, nemůže přejít po tak tenké lávce, jednou musí upadnout, už už šlápne vedle, něco zkazí, tahle pirueta se mu nepodaří a rozplácne se na leď a všichni se budou radostně šklebit a jen rozhodčí, kteří mu nadržují, vytáhnou vysoké známky, aby předem dohodnutý mistr světa zůstal mistrem světa. Říkal jsem si, vždyť to není možné o tom všem psát, odkud, sakra, bere tu odvahu a sebevědomí? Jednou uklouzne, zmýlí se, zapomene na své přísně střežené člověčenství a dá nám ukázat, že je bůh otec, jemuž je dovoleno vše soudit, nehodné zavrhnout a věřící usadit po svém boku. Nu, a to se nestalo. To je největší zázrak této knihy. V té knize se stalo spojení literatury se životem, jak jsem se učil ve škole, a kdoví, jestli někdo ví, co to vlastně je, tato kniha. Běžím se dívat, jestli je tam napsáno - román - ale není, je tam napsáno Sny roku 1979. Jak rafinované! Tím pádem je řečeno, že to všechno ani nemusí být pravda, jsou to sny. My jsme si mysleli, že o tom všem víme své, a teď už zase nevíme, jestli jsme věděli své, skutečnost, na které jsme se i tak nedohodli, byla stvořena přes ďábelskou literaturu, a teď se hádejme, kde

vlastně a jaká ta skutečnost je. A to všechno se děje v knize bez pravidel, dohodnutých už před staletími. Kde je tam napsáno, že podobnost se skutečnými osobami je čistě náhodná a autor za ni nebere odpovědnost, ha? Neříkají snad učebnice literatury, že literární postava je typickým souhrnem celé řady lidských bytostí? Nač jsem studoval literární vědu, když všechno ničíš?! Vidím ale, že musím udělat odstavec.

Chtěl jsem vlastně napřed napsat, že se mi Tvoje kniha - velice líbila - jak sám víš, je to přesně to, čím jsi odměnil moje práce, a v této stručnosti je asi přesně to, co vkládáš do takového stručného výroku Ty a co si já pak rozvádím, abych z toho měl taky nějaké potěšení. Abych Ti toto potěšení nezůstal dlužen, dodávám ještě, že jsem četl a četl, že jsem v těchto dnech nerad chodil do práce, že ve čtvrtek narostl můj spánkový dluh nad kritické stádium, že jsem zanedbával uklízení bytu a vařil klobásy a smažil vajíčka a že ve čtenářských koutech naší domácnosti vládlo ticho a občas se ozval smích, což je úplně to nejlepší. Mohl bych ještě rozvádět i jiné radosti ze čtení, společné naštěstí všem lidem a

cizí pouze odborníkům. To jsou ty chvíle, kdy si člověk říká, no tohle! A podívejme se na tuhle větu, tu abych si zapamatoval. Taková může být čeština? Co to dělá s tím slovosledem? Jak ho můžou takové věci napadnout? Vždyť ono se dá skutečně žít, všechno není marné. Tolik lidí si prožilo své, a jak jsou všichni zajímaví. A jak je zajímavý svět! Co tak svolat kongres všech postav knihy? Jak jsem rád, že Vás poznávám, aha, teď už chápu. Radost a smutek, smutek a radost, všechno je lidské, nikdo se nemá proč urazit, protože každý má v sobě nějaký lidský znak, s každým by stálo za to se seznámit, zvláště s některými ženami, které zřejmě nadbytečně plýtvají svými sympatiemi k ústřední postavě, ačkoliv i jiné mužské postavy knihy jsou hodny pozornosti. Major Fišer se mi jeví jako kladná postava. A vůbec je to zvláštní svět. Je tady zapsán černé na bílém a už se s ním nedá nic dělat. Tak čtème a čtème a představujme si, jaká asi byla ta Arizona, copak my jsme neměli své Arizony a maminky a tatínky a máme ženy a muže a děti, a někdo i milenky a trápení a strachy a zoufalé odvahy a zuřivosti. Ta

kniha vlastně ukazuje, jaký jsme lidský rod, mohli bychom si své osudy vyměňovat a nikdo by nepřišel zkrátka, autor, radši ho nejmenujme, nás vede k sounáležitosti pod praporem...? Pod jakým praporem? To vlastně nikdo neví, ale třeba se ten prapor bude jednou jmenovat po něm. Ale soudím, že jako vždy budou i lidé, jimž se ten prapor zamlouvat nebude, protože nemá jméno známé v dosavadních dějinách praporů a zástav, a v Čechách zvláště si potrpíme na přesná označení. Ale i kdyby nic takového nebylo, stačí když nahodilý čtenář zatouží po zahradě a roubování stromů, či po kříženci stehlíka a kanárka, nebo po lásce a odpuštění, nebo po upřímnosti, po tvrdohlavosti, po přátelství, nebo poletí a koupí si hvězdářskou ročenku, nebo dokonce řekne moronům: tak tohle dost, tohle s námi už dělat nesmíte, odsad' podsad'. Nebo udělá cokoliv jiného, co není nařízené, blbé a státní. Já jsem šel a koupil jsem kuřata, protože Vy zřejmě nic jiného nejíte, anebo Ty nic jiného neumíš sehnat, upekl jsem je a teď tu sedím a píšu, a taky bych mohl říct, že se mi nechce, že bych^{byl} radši, kdyby někdo zazvonil, nějaká postava, dokonce vím která,

ale to si nechám pro sebe, Ty to nejsi, vyskytuje se hojně na stránkách 2..... Ale to všechno by pro potěšení mělo stačit.

Měl bych nyní pojednat o předmětné knize asi i teoretičtěji, protože to, co jsem dosud napsal, je jen takové nic. Také bych měl ukázat, že jsem dost vzdělaný a chytrý, abych postihl otázky, které se nad knihou přímo vnucují.

1. Vzniká otázka, jestli se taková kniha vůbec smí napsat. Tato otázka se vnucuje, protože nemáme hodně příkladů, o které bychom se opřeli. Jenže my jsme byli nuceni vzdát se tolika intelektuálních konvencí a naše zkušenost nám dala takovou optiku, že mi už ani nepřijde, co se smí a co se nesmí. Už léta se mi zdá, že věda je žvanění a literatura konvenční pokrytectví, ze všech povolených proslovů a jazykových vyjádření se mi dělá zle. Takže nemám žádná kritéria. A proto si myslím, že se smí, smí se psát, co pociťujeme jako závažné sdělení o lidském životě, i kdyby to stálo, co stálo. Proč by nás mělo překvapovat, že se v literatuře někdo jmenuje tak, jak se jmenuje. Vlastně jen ostych a zákony na

ochranu cti způsobovaly, že se lidé objevovali v literatuře pod jinými jmény. Někdy se přistihuju, že vnímám literaturu tak jako Tvá románová postava Madla. Ústřední postava Šibeniček se mi například jeví totožná s literární postavou v Českém snáři, která se tam nejmenuje Adam, ale Ivan. Víím, že by se to nemělo. A že to neplatí obecně. Vzpomínám si na jediného spisovatele, v uvedené knize vystupuje pod jménem Jan Trefulka, který dovede napsat knihu jakoby v totálním převtělení. Ta paní, co se nechala utlouct pro lásku v jeho Krásné vyhlídce, to nemůže být přece on. A přece mě tak dojala, že jsem to nemohl skoro ani číst. Neplatí jedno pravidlo, platí jich více. Jaké teoretizování! To zhrození z upřímnosti, které na člověka padá nad Českým snářem, je tu možná jen proto, že to nějak všechno zná. Ale vůbec si nekládě otázku, zda je to všechno pravda, když čte knihu o osudech lidí, které nikdy neznal. U některých Američanů čte člověk hrozné věci, pamatuji se na scénu, v níž autor v ich-formě přihlíží tomu, jak pod sprchou souloží jakýsi náhodný černoš s jeho milenkou a ještě mu ⁵ dmlouvá, aby se zúčastnil - vždyť ona má dost otvorů. A tu si říkám,

tohle nemůže být pravda, ke které by se člověk přiznal. Ale co když je, a my to čteme jako fikci jen proto, že jména jsou cizí a všechno je cizí. Je to všechno zamotaná věc a já jsem pro a navíc jsem zvědav, co to udělá. Český snář je decentní pláž FKK, promiň to blbé přirovnání. Nikdy jsem neměl příležitost to vidět, ženy, muži, děti, starci a stařeny, všichni nazí. Smysl mi tam nedávají krásné holky, ale lidé staří a nemocní, vyzáblí a tlustí, jen se dívejme, jací jsme, možná nás přejdou blbostí jako pýcha, sobectví, mindráky a nenávisti a pokrytectví a ještě mnoho jiných věcí. Někdo to musel vyzkoušet. I když možná něco slízneš, nějakou tu nevraživost a nepochopení nebo uražené mlčení či pomluvu, já myslím, že to stálo za to.

2. Další otázka vzniká, když si člověk představí čtenáře, který nic neví. Jak bude Český snář vnímat člověk, který jde ráno do práce, zažije den plný starostí, po večeru pije pivo a pak se dívá na televizi, nebo někdo, kdo cvičil na spartakiádě? Je možné, aby vnímal tuto knihu jako román o lidech, kteří žijí v téže zemi, aby měl dost tolerance pro pochopení jejich duší,

jejich dimenze a jejich světa? Mělo by se to vyzkoušet. A sociologicky zpracovat. Napadá mě, že nejlepší kvalifikaci by pro to měla románová postava Helena Klímová. Stejně tak zajímavá je otázka, zda bude budit kniha jisté vzrušení u lidí jinde na světě. Jsou schopni přijmout obraz světa, který se přece jen liší od toho, který vytvářejí masové komunikace? Jak dalece je asi schopen západní čtenář interpretovat v plném významu polidštěné brumovské láteření, které nezapadá do těch schémat, v nichž mu líčí disidentství jeho oblíbené noviny. Proč je tam tak málo násilí, skutečného násilí s nočními výslechy a brutalitou, proč mají ti disidenti tolik všelijakých soukromých a lidských trápení, když by se měli plně od rána do večera věnovat věci lidských práv? Proč tu Západ nevystupuje jako zářivá naděje pro všechny porobené a utlačované? Proč nám tu strkají pod nos sice ~~z~~ajímavé, ale v podstatě nedramatické osudy, když tady mezi námi jsou lidé zařezávání teroristy jak slepice a střílení na ulici jak zajíci. Kde jsou v té Vaculíkově knize vlastně Rusové, kteří ohrožují zamýšleným vpádem Evropu? Nikde. Český sen je o něčem jiném, než co

letí. Člověk jako já by chtěl věřit, že se přece najdou někteří, kteří najdou zalíbení v odnovinované, odideologizované a odstátněné skutečnosti. Protože, jak se snažím vysvětlit v jistém spise, je takový pohled na skutečnost cestou k záchraně. Jestli ovšem není pozdě. A to je to hlavní, co nějak zvlášť nesouvisí s tím, v kterých promluvách je autor Českého snáře blíže nebo dále od nějaké změřitelné pravdy. Chtělo by se mi dlouze mluvit o podobě sociální skutečnosti v předmětné knize, jak je vzdálená od skutečnosti zfalšované politickou frazeologií. Ale přece nebudu psát knihu o knize. Kdo bude chtít, dojde zalíbení v této skutečnosti i bez mých výkladů.

3. Jistě, jistě, třetí otázka se ptá na politické postoje autora. V knize je plno politických postojů a některé jsou dosti drasticky formulovány. Ale v jiném jazyce, než jsme zvyklí. Takže vlastně nevíme, čím v politickém smyslu je, víme jen, co se mu líbí a co se mu nelíbí a při jakých příležitostech zuří. To se ovšem mnohým nebude líbit, nadělal už tak dost zlé krve, když psal tím svým jazykem o statečnosti. Smiřme se s tím, že autor je stále náčelníkem indiánů, který

sice vydá rozkaz ke střelbě na vlak, ale těsně nad střechu, aby se lidem neublížilo. Tím se všechno komplikuje a bude opět dost námětů na diskuse, což je při zachování jistých pravidel věc prospěšná. Potíží je v tom, že všechno, co autor říká, se opakováním jinými ústy stává už něčím jiným, o čemž svědčí nepřiměřená reakce světové velmoci na pouhých dva tisíce slov. Proto vyvolává nepřiměřené reakce i mezi svými. Všechno by se ovšem napravilo, kdyby byl autor jednoho rána, mělo by být kalné, zatčen státní bezpečností, smýkáán po chodbě a pak uvězněn. Pak, jak sám přiznává, by už jenom mlčel a vše by bylo vyřešeno. Nema-lujeme čerta na zeď.

4. Čtvrtá otázka se ptá na duše všech těch, kteří opustili tuto zemi a budou číst tuto knihu s bolestí. Řekl jsem si už dávno, že se veřejně k této záležitosti nevyslovím, a tak nekomentuji ztráty, které autor počítá na prstech. Nechme to tak. Stejně tak nekomentuji případnou námitku, že autor vyzrazuje to, co odmítáme pro vlastní potěšení říci při výsleších. Netvařme se, že nevědí o celé technice obětavosti, se kterou se udržuje při životě československá literatu-ra. Kdyby chtěli, mohli všechno zatrhnout

už dávno, co by je to stálo, i kdyby označili každý kus popsatelného papíru v této republice evidenčním číslem? Nic, prostředků na to mají dost. Tak co, vždyť slyší zřetelně, jak tu klepu do stroje. Cítí se někdo být namočen?

Dost otázek. Chtělo by se mi říci ještě pár slov o postavách. Zvláště ženských. Třeba postava Madly, která je nejživotnější a vzbuzuje také nejvíce účasti a obdivu. Jako by ji chtěl autor odměňovat věčným literárním životem za smutky života všedního, což mu ale neprojde, protože to hned každý vidí. A tak je to i s mnoha jinými postavami. To, co nestihl autor říci lidem v životě, říká jim literaturou a tak se tu pořád míchá dohromady dvojí skutečnost. Tato tvorba paralelní skutečnosti je na této knize to nejvíce pobuřující, vzniká nebezpečí, že po nějaké době uvěří všichni, že vše bylo tak, jak je to tu popsáno a že i účinkující se bezděky budou snažit o to, aby pokračovali v rolích, které jim tu byly přiděleny. A tak se obloukem vracím ke konstatování, že Český snář je podivuhodná kniha.

Soukromě Ti chci ještě sdělit, že jsou tam parádní místečka, místečka, kde se i

přes všechno to nadlehčování chvěje dušička, kde se dívíme ostýchavě pronášeným moudrostem a kde se pro čirou potěchu ducha blýskají čisté hladiny moravské mluvy nucené zachovávat pravidla českého pravopisu. Kdybych chtěl, našel bych asi i místa, kde jen všedně běží literární čas. Ale možná nejsou taková místa pro všechny stejně poznatelná. Někdo se třeba bude těšit tomu, přes co já spěchám. A možná budou rádci praktických a vydavatelských hledisek, kteří by viděli rádi těch 466 stránek sestřihaných do figury jako ty stromy v D. Kniha je to taková, že ji lze dokonce sestřihat na přání spotřebitelů, jeden sestřih pro zahrádkáře, jeden pro paní a dívky, jeden pro Vídeň, jeden pro státní bezpečnost, jeden pro exilové přátelé, jeden pro komerční výhodnost atd. Já sám dám vždycky přednost tomu, jaké to je, protože kdo je pohodlný číst, ať se dívá na televizi. Ještě tu mám naškrabáno pár poznámek, ale nechci Tě zavalovat odtažitými úvahami, ke kterým mě nutí celé to čtení na konci spánkového dluhu. Takže rázně useknu své psaní, protože jak se ohlížím zpět, napsal jsem na jednom místě, které musím opravit, Český sen místo Český snář, to se mi

tam plete Kainar a American Dream. Vidíš, to by také stálo za úvahu vsadit Tvou knihu do souvislostí. Ale už to po mně nechtějte, chce se mi spát. Dnes si dám bacha na to, co se mi bude zdát.

Moc Tě zdravím i všechny postavy, které se vyskytují blízko Tebe.

Milan

P.S. Literární postava, která vystupuje v knize někdy jako Milan, jindy jako Šimečka a někdy jako Milan Šimečka, se mi jeví být podána v příznivém a přátelském světle. Škoda, že autor opoměl na pozadí přece jen trochu volných vztahů mezi postavami mužskými a ženskými vyzvednout její mravní stálost a bezúhonnost, protože i ta studentka je vymyšlená.

Vážený pane Vaculíku,

já jen připojím několik slov k obsáhlé recenzi mého táty. Před několika dny jsem mluvil s Dominikem a on byl celý nešťastný, když jsem mu řekl, že největším literárním zážitkem roku byla Vaše kniha. Byl právě v tu dobu někde v lázních, takže to nečetl a taky o tom nic nevěděl. Udělal jsem hloupost, protože jsem mu to chtěl nějak přiblížit a vykládal jsem mu o tom, nadšeně, bouřlivě, zkrátka blbě. Teď je mi to hrozně líto, protože ho to jistě trápí a on tam sedí nahoře v té kutici s čapkou na hlavě tak sám. A ještě k tomu, jak jsem mu tam tak žvástal, pak mě vlastně napadlo, že já to ani nedovedu pojmenovat a že o ničem z toho, nad čím jsem se musel smát, nebo co mě přivádělo do breku, nemá smysl mluvit. Tak jsme s Dominikem radši mluvili o tom, jak je tady všude smutno a že co se dá v této krajině ještě vůbec dělat, aby z toho člověku nebylo špatně od žaludku, a pomalu mu začaly zářit oči a tvář se usmívat a vykládal, že on píše o ženských

/o lásce/ a že i když mu to vůbec nejde a jsou to všechno hlouposti, je to přece jenom to jediné, o čem vlastně chce psát. Mne přitom napadalo, co se tak o ženských asi dá psát a jak, a chtěl jsem zase něco říct, když jsem zjistil, že jsem měl na jazyku větu o tom, jak píše o ženách Ludvík. Musel jsem ji spolknout a tak ji teda napíšu Vám. Chtěl jsem říct, že tolik úcty, kolik je v ní vůči ženám ve Vaší knize, jsem z toho, co jsem z české literatury přečetl, ještě nikde nevydoloval. A přitom všem se mi zdá, že právě ony Vám to musí zazlívát. Nevím docela jistě proč, ale měl jsem pocit, že právě ve Vaší knize vyšlo najevo, že i když se muž snaží, jak chce, stát se ~~se~~ úspěšným a naučit se přátelit se ženami, nikdy se mu to nepodaří, protože někde v hloubi duše nedůvěřuje jejich intelektuálním /nevím, jak to přesně nazvat/ schopnostem a možná to není ani tak proto, že ~~jsou~~ ~~přestě~~ by je neměly, jako spíš proto, že jsou prostě ženy a ty mají hrát v našem životě jinou roli. Já říkám jenom to, co mě při té Vaší knize napadalo, a taky to dokončím tím, že Vám taky napíšu, že mi z toho bylo hrozně smutno,

protože jsem si říkala: když už ani ten Ludvík to nesved a tak se snažil, tak se to už snad ani nedá. Možná je to ve skutečnosti jinak a Vám se to podařilo, ale pak mi to ve Vaší knize tak nepřipadá a měl bych to za zlé zase já Vám.

Moc Vás zdravím a jsem Vám velice vděčný za to, že jste tu knihu napsal.

Váš

Milan ml.

Vaculíkovo téma

Nad Sekyrou poznamenal Ivan Klíma, že literatura, to je pro Vaculíka "svět viděný mýma očima, můj příběh, mé zážitky, mé pocity - zatím nic víc". To nic víc musíme ovšem dnes číst trochu jinak, zdá se, že to bude všechno a navždy. Klíma tehdy postřehl, že toto vidění platí i pro prvotinu Rušný dům. Pod literární konvencí a úpornou snahou uvést do souladu skutečnost s autorovým projektem je v Rušném domě skryt týž vypravěč, s nímž se později setkáme v Sekyře. Tam se přestal skrývat za někoho jiného, hrál svou roli v širším příběhu, který spíнал život generací.

V Morčatech se Ludvík Vaculík překvapivě obsadil do nezvyklé role bankovního úředníka. Poprvé tu hrdina příběhu vystupuje jako někdo, kým autor nikdy nebyl. V Rušném domě měl jenom jiné jméno, životní příběh i povolání patřily autorovi. Přesto se Vaculík v Morčatech odchýlil od principu, který si vypracoval v Sekyře, jen zdánlivě. Určitá stylizace vyprávěče v Morčatech jde

na vrub příběhu, základní vlastnosti si vypravěč ponechává, s vědomím ovšem, že "jen nepatrně jsem se každý den odchýlil a jsem celý život jinde" a zejména s důsledky tohoto poznání. Ani po Morčatech není třeba korigovat starou Klímovu charakteristiku.

Už po Sekyře Vaculík napsal, že si je vědom úskalí otevřené výpovědi, autor je v ní ztotožněn s hrdinou a do jeho života vstupují lidé, které tam nazval: "Věděl jsem od prvního momentu, že zkažení psychoanalytikové mohou z mého textu přečíst o mně věci, jež nemám v úmyslu zrovna jim svěřovat, ale nešlo to kroutit a schválně maskovat."

Poslední Vaculíkova kniha Český snář /sny roku 1979/ je ještě nezastřenější než Sekyra. Autor se nejen neskrývá za někoho jiného, ani se neukrývá mezi postavy románového děje, které mohou být konec konců pouhou románovou fikcí, třeba vypadají, jako kdyby byly z jeho života, ale odhodlává se k nejtěžšímu gestu: osou knihy činí nezastřeně sebe, svůj život, a do něho teprve dává vstupovat všemu ostatnímu - lidem, věcem, myšlenkám.

Český snář obráží situaci, kdy autor

nemyslí v první řadě na to, jak napsat román, co a jak jím vyjádřit, ale myslí na cosi mnohem základnějšího: jak dnes žít svůj život. Sám to v úvaze o fejetonech a deníkovém záznamu formuluje až provokativně: Tam /rozuměj ve fejetonech/ myslím na čtenáře, tady na sebe. Čtenář mých fejetonů, bude-li náhodou číst tyto zápisy, může být znechucen: tak který obraz platí a jaký jsem? Jsem jeden." Pochybnosti, které se ho začaly zmocňovat při redakci textu, zahánění otázkou: "Je mi bližší příští čtenářova četba, nebo můj minulý život?"

Velmi nápadně je Vaculík básníkem jazyka, v celém dosavadním díle velice myslel na jazyk, styl a formu. Po Rušném domě, který respektuje tradiční požadavky na výstavbu románového příběhu, je příběh Sekyry veden mnohem složitěji, rafinovaněji a jeho smysl je zaklet do osobitého jazyka. Už v úvodu je záměrně vytvořeno napětí mezi rámcovým příběhem, který je až anekdotický /román je začat a zakončen jako vyprávění o návštěvě mladšího bratra na Moravě, a závěrečná věta románu "Příště navštívím bratra, který je na Slovensku," anekdotičnost jen podtrhuje/, a mezi tragickou výpovědí

o tom, jak člověk, chtěje osvobodit sebe i jiné, pracuje na ještě větším ~~subešen~~ zotročení.

Největší formové úsilí je v Sekyře věnováno jednak práci s epickým časem, jehož prolínání a náhlé přeskoky dopředu i dozadu zasahují až do jednotlivých vět, jednak jazykovému stylu. S jednotlivými vrstvami jazykového stylu nakládá autor podobně jako s epickým časem, prolíná je násilnicky i v nejmenších celcích, v jednotlivých promluvách. Originalita Vaculíkova básnického jazyka nespočívá především v estetickém ozvláštnění, ale v promyšlené hře významů.

Morčata znamenají oproštění kompoziční i jazykové, nápadné a ostentativní: autor předstírá, jakoby psal knížku pro děti. Je to ovšem fígl. Máme v dobré paměti obdobný kompoziční trik v Sekyře: nářvštěva bratra jako motivace a základní prvek vnější kompozice knihy. V Sekyře není tohoto parodického způsobu využito ve vnitřní stavbě románu. Zato v Morčatech Vaculík využívá parodických postupů důsledně, parodie zasahuje až do syntaxe a slovníku. Tím větší je pak napětí mezi oproštěnou formou a rafinovanými primitivismy a fatálností poselství.

Kritika si všimla, že dvě kapitoly se

v Sekyře vymykají z jazykového stylu knihy, jsou to ty, v nichž Vaculík umisťuje vyprávění do Prahy. Autor tehdy na výtky odpovídal: "Je to věc odstupu. Od dětství odstup mám, od Prahy a svého nynějšího způsobu života ne. Nejraději bych byl ty pražské události vypustil. Jenže to je vlastní život vypravěčův, s nímž chodí po rodném kraji a z něhož také díl viny dává otcí. Takže to tam být muselo, nějak. Jenže jakmile mluvíš o Praze a o novinách, musíš užít slova porada, plenárka - a cítíš úplně sám na jazyku, jak se ti jazyk znechutil. Je v tom však předsudek a alergie. Opravdová schopnost by i toto překonala. V mém případě nástraha je už v tom, že ten nechutný pražský svět stojí proti krásnému, barvitému světu dětství a venkova. A pak: na poli a v lese dějí se věci a nemusí při tom padnout věta. V našem prostředí se však méně skutečně děje a více mluví."

Vě slovech opravdová schopnost by to překonala je program, který Vaculík od Sekyry nepřetržitě uskutečňuje.

Morčata se odehrávají výhradně tam, kde ony dvě pražské kapitoly, které by byl Vaculík ještě před několika lety ze Sekyry nej-

raději vypustil. Tady, v proměně prostředí, myslím, je i příčina radikální proměny jazyka a v proměně jazyka je pak hlavní jínakost Morčat.

V Morčatech nezní onen zvláštní a barevný jazyk jako v Sekyře, protože Morčata se dějí v "nechutném pražském světě" a ne v krásném venkovském světě dětství. Oproštěný jazyk a styl - na místech, kde se vypravěč obrací ke čtenáři, zjednodušený až k parodii primitivní didaktičnosti učebnic - je právě onen fígl, kterým začal Vaculík ryze jazykovými prostředky zdolávat úskalí "vlastního života vypravěče".

Další fází zmáhání "vlastního života vypravěče" jsou fejetony. Jazykově jsou ovšem mnohotvárnější než Morčata. Mají sice stále téhož vypravěče, ale řadu různých prostředí. Protože pro Vaculíka je základem tvorby bohatě individualizovaný jazyk, proměňuje se jazyk fejetonů i podle prostředí, témat, figur, aniž se přitom ztrácí osobitá autorova syntax. Aby však fejetony vyjádřily kromě autorova postavení ve světě, jeho názorů na věci, kromě příhod hlouběji i jeho vnitřní svět, jsou tématem příliš vázané na vnější svět, příliš samostatně kompono-

vané, uzavřené a kromě toho jsou navzájem příliš izolované. Dokonce tím izolovanější, čím větší formální i jazykovou péči jim autor věnuje. Každý Vaculíkův fejeton je uzavřený celek, vnitřně komponovaný až k závěrečné pointě. Myslí v něm především na čtenáře, na účín, jak píše v Českém snáři. Soustředěnost k tématu a formální uzavřenost jednotlivých fejetonů stojí trochu v cestě vyjádření spisovatelova vnitřního světa jako dění, světa jako nepřetržitého trvání. Na to je fejeton forma přece jenom malá. Nehledě k tomu, že formální uzavřenost fejetonů zvětšuje jejich izolovaná existence. Jsou jako jednotlivosti psány i čteny. Dokud je jejich autor neshromáždí do komponovaného celku.

V Českém snáři opustil Vaculík tradiční románovou formu docela a zvolil pro svůj "snímek roku" deníkový záznam. Mohlo by se tu namítnout, že román ve formě deníku, podobně jako román v dopisech jsou formy už dávno tradiční. Ovšem deníková podoba Českého snáře není především literární forma; deníkový záznam, z něhož je vystavěn nový Vaculíkův román, je zápis autentický. Zmiňu-

ji-li se v úvaze o Českém snáři o autentičnosti, chci připomenout, že autentičnost literárního díla není nikdy čistá, literární dílo sebeautentičtější má vždy různou míru stylizace jak ve výběru látky, tak v jejím podání. Už samo vyjádření jazykem je gestem stylizace.

Nefiktivní deníkový záznam jako literární tvar, určený k zveřejnění, je tradice nepřiliš stará. Česká literatura má před Ludvíkem Vaculíkem rozsáhlé dílo Jakuba Demla, dosud nepublikované deníky Jana Hanče a zejména deníkové cykly Jiřího Koláře. Jméno tohoto českého básníka je uvedeno v dedikaci Českého snáře, a nejde jen o běžné připsání.

V rukopisném deníku Přestupný rok formuloval Jiří Kolář své pojetí deníku a v úvaze nad Vaculíkovým Českým snářem je na místě je uvést. "Deník je podmíněn nespokojeností s veřejným traktováním skutečnosti, kterou mohu nejen číst v knihách, novinách, slyšet v rádiu, vidět v biografu, sledovat v televizi, zaslechnout v klubech, kavárnách, na ulicích nebo shromážděních, ale nespokojeností se vším, z čeho by si mohl kdokoli jakýmkoli způsobem přivlastnit právo

na vyslovení odpovědi na otázku Co jsem žil a jak jsem žil?

Deník nesmí být vytrhávání a prezentování toho, co se domnívám, že je pro určitý čas podstatné, co se mně podařilo zvládnout, ale musí být přiznáním ke všemu, co pro mne život znamenal a co jsem byl schopen z něho vyrvat.

Rok deníku je rokem zápapu proti tomu nejdivočejšímu, co existuje, proti skutečnosti, a zároveň rokem boje o to nejdivočejší, co existuje, o skutečnost."

Tyto Kolářovy formulace pocházejí z padesátých let a jsou ukryté v básnickových rukopisných denících. Vaculíkův deníkový Český snář je podivuhodně totožný s etikou básnického gesta Jiřího Koláře.

Hlavním rysem tohoto gesta je antiiluzivnost, antiliterárnost, gesto je namířené proti tomu, aby tvárné záměry a ideové projekty předcházely životní látce. S tím souvisí Kolářův požadavek závaznosti chronologie zápisu: "Spravedlivou básnickou formu činí z deníku jedině nemožnost odkladu zápisu." Na Českém snáři se prokazuje, že chronologie je nejprostší, ale zároveň výsostný kompoziční princip: život se děje

v čase, den po dni, rok po roce.

Tvorba deníku je zápasem o přisvojení vlastního života, ne pouhou snahou o jeho zobrazení. Už vůbec nejde Kolářovi o využití formálních možností, které skýtá deníkový zápis.

Český snář má ve svém východisku neiluzivnost, sled záznamů jako výpověď o sledu prožívaných dnů. Stojí na stejných zásadách, které před léty formuloval Jiří Kolář.

První věcí, která spojuje Vaculíka s Kolářem, je etika práce. Chce-li autor zaznamenat "co jsem žil a jak jsem žil", musí nejprve najít sílu k tomu, aby dílo bylo "přiznáním ke všemu, co pro mne život znamenal a co jsem byl schopen z něho vyrvat". A z této etiky věci vyplývá i požadavek neredukovat zápisy jenom na to, "co se mně podařilo zvládnout". Deníkový záznam není fabulace příběhů, třeba byly reálné, je otevřený v tom smyslu, že každý záznam je určitou možností dalšího děje a ne každý pak děj skutečně rozvíjí. Text nesmí být dramatizován tvárnými prostředky, dramatickost textu nespočívá na zákonech dramatické stavby, nýbrž v tom, že dílo staví

před čtenáře tvůrce, který neukazuje, jak životní látku zmohl, ale jak ji zmáhá, a ne vždy s úspěchem.

Zde se dostáváme k druhé věci, k tvaru díla, uskutečňovaného bez předběžného literárního projektu. Kniha, která vzniká jako spisovatelův deník, má jinou, autentičtější osnovu, odvozenou z charakteru autorovy osobnosti, z jejího jednání. Proto se texty Kolářovy od textů Vaculíkových výrazně liší, třebaže se ve východiscích shodují. Rozdílná povaha tvůrčí osobnosti, rozdílná poetika klade důraz na jiné věci. Deníková reflexe Jiřího Koláře míří k objektivaci jednak záznamem událostí, příhod, útržků cizích osudů, snů, hovorů, více než vlastních intimních zážitků, a v nich pak především takových, které přímo souvisejí s básnickovou tvorbou, jednak nepřetržitým úsilím zobecnit a zformulovat svou tvůrčí zkušenost. Subjektivností výpovědi, v níž objektivní děje jsou tlumočeny přes filtr básnickovy intimity, má Ludvík Vaculík blíže k Jakubu Demlovi než ke Kolářovi. Od Koláře se také liší tím, že síla jeho prozatérského naturelu proměňuje deníkový

zápis ve svéráznou, nefiktivní sice, ale přece jen tvorbu románového charakteru.

V našem případě osnovu vyjevuje autor v deníkovém textu před čtenářem tak, jak den za dnem reflektuje svůj život, myšlení, snění, jednání, setkávání. Je to jiné tajemství než ono, které před čtenářem vyjasňuje vědoucí autor, takové, které stojí i před básníkem.

Jiří Kolář v citované úvaze vylučuje z deníku uskutečňování určitých projektů, dokonce od deníku neočekává, že mu "ukáže nějakou cestu, to není cílem deníku, to by byl poetický akt, deník je cesta sama, přesně omezená časem a hluboce podmíněná nepředvídatelností".

V zápise z 11. června v Českém snáři čteme: "Ale jaká je tato knížka? Když jsem začal, v lednu, nevěděl jsem, co se stane jejím hlavním tématem, neznal jsem všechny její příští postavy a neměl jsem žádný úmysl. Tak když teď mě hlavní téma přišlo žrát a postavy se dostavily, mám je zapírat nebo přiodívat? Vím já, co kdo udělá a k čemu to bude dobré?" To není bonmot romanopisce, který se svěřuje, jaké má s hrdinou trápení, že neví, co mu zítra udělá.

Je ovšem něco jiného privátní spisovatelův deník a deník, který píše autor, rozhodnutý jej bez větších zásahů učinit knihou. První případ nepřináší velké problémy, autor nemá starost s konzistencí zápisů ani s konečným tvarem. Deník není nikdy uzavřen, a pokud je některý zápis poslední, pak je to z příčin, které nevyplývají z textu, nýbrž z vnějších okolností. Náš případ je však jiný, Český snář měl předem dané časové rozpětí, zhruba ohraničené kalendářním rokem, a zároveň tu od počátku stál záměr dovést deník do knižní podoby.

Každá kniha, třeba vznikla z deníku, musí mít vnitřní stavbu, která ji drží pohromadě. Vaculík začal psát deník, ne privátní deník, ani ne literární deník, ale deník jako svědectví o roce svého života. Denní zápisy se mu v průběhu týdnů začaly proměňovat v román, aniž porušil zásady autenticity, aniž do textu s výjimkou eliminace určitých věcí podstatněji zasahoval, veden představou budoucí kompozice díla.

U deníku, koncipovaného jako autentický text, je přirozeně zesílená vazba mezi autorem a textem. Na Vaculíkově knize je

zřetelné postupné zesilování i vztahu opačného - textu a autora. Tento vztah spočívá zajisté v tom, že text je přímou, časově bezprostřední reflexí, ale myslím je i v tom, že Vaculík psal zápisy se záměrem napsat knihu. Texty totiž v průběhu knihy přestávají být jenom bezprostřední, ale přece jenom následnou reflexí, pronikají do života, stávají se jeho součástí. Vznikající kniha vstoupila do života svého autora a začala se v něm uplatňovat rostoucí měrou - dokonce víc než některé z klíčových postav. Je v něm všudypřítomná, je v pozadí všeho dění. Nesnižujme její existenci na to, že by snad působila především na stylizaci autorova života a jeho postojů pro potřeby románu, její funkce je mnohem podstatnější, spoluvytvářela rok básníkova života, byla usazena v jeho smyslech, cíhala v jeho vědomí v každém okamžiku.

Jak by do života svého tvůrce nezasa-
hoval Český snář, když je s ním tak svázán!
A je potom tak podivné, že zatímco spisova-
tel píše knihu, táž kniha píše spisovatelův
osud?

Ludvík Vaculík se v Českém snáři nejmé-
ně na dvou místech zmiňuje o tom, že si ve

svém psaní předpovídá osud, a není to v jeho díle nic nového, co by přinesla až poslední kniha. Když se probíral deníky z mládí, uvědomil si: "Všecko se splnilo, došlo na má nejhorší tušení, zatímco mé hojivé naděje neměly v ničem pravdu. Nejenom úspěchy, ale i všechny své nezdary, poklesky i pády jsem si jakoby přede-psal do partitury a potom je odehrával". Jinde lakonicky uzavírá zápis: "... já si svůj osud dopředu asi píšu."

Může být osudovější sepětí tvorby a života, než jak je cítí Vaculík?

Nad zápisy z Čekého snáře se vybavuje věta ze Sekyry: "Já jsem někdo, kdo si na sebe nakladl pastí a želez, aby se bál a nemohl zpátky." Zbývá mu jen cesta dál, pokračovat v upřímné výpovědi, neustát v reflexi, i když obojí je bolestné, oč upřímnější, o to bolestnější. Nechce-li porušit autentičnost zápisů, autor musí kromě odpovědnosti ze sebe přebírat i díl odpovědnosti za všechny, kdo jsou součástí jeho života a kdo vstupují do básníkovy díla. Když pak zjistí, že skutečné postavy si nepřejí, aby s nimi jednal jako se sebou, a nechtějí, aby se o nich psalo, chce

je respektovat, ale zároveň brání svůj román: "Já se bez takovýchto záznamů nemůžu obejít... Nevím, jak by se jinak dal pořídit skutečný obraz doby, žádná příznivější situace nemusí už přijít." A když vidí, že jejich obrana před zveřejněním je malicherná, nedaruje jim to: zaznamená poctivě scénu s výtkami a projevy nesouhlasu, prohlásí, že starý zápis škrtá. Původní text, který v knize zůstal, je aktualizován, je bohatší o nový rozměr.

Všimněme si, důraz je tu položen na slova skutečný obraz dnešní doby.

Deník zachází s živým organismem a zraněvaná místa bolí. Oč snadněji by se psalo a příjemněji pak četlo o událostech, které už přebolily, si Vaculík uvědomuje, když po sobě čte předchozí zápisy: "Jistě bych měl napsat o některých starších událostech co nejvíc, dokud si vůbec něco pamatuju. Je mi to ale protivné. Když vám lupne v kotníku a ten pak při chůzi bolí, najdete si způsob chůze, při němž se bolestivá poloha obejde, a někdy ani nemusíte kulhat. Za čas, až se bolest ztratí, začne vám noha sama šlapat normálně, ani nevíte odkdy. Když omylem nebo zkusmo šlápnu do některých událostí svého

života, cítím, že to ještě furt bolí. Tak toho nechávám, a pěkně zapomínám. Jednou se k nim možná rád vrátím a nebude mi dělat potíže pěkně si je znovu vymyslet. To pak jsou pravé memoáry." Jenomže Český snář nechce být svědectvím, svědectví tvoří jenom jednu rovinu díla, tou druhou, základní, je "cesta sama", řečeno slovy Jiřího Koláře.

Dostí o deníku, řekli jsme přece už dřív, že se Vaculíkovi jednotlivé zápisy začaly záhy skládat v celek, a tím celkem je svérázný román.

Český snář se liší od předchozích Vaculíkových románů záměrem, tvarem i jazykovým stylem, a přece s nimi úzce souvisí. Skoro by se dalo říci, že tento jeho čtvrtý román pomáhá tři předchozí lépe přečíst. Platí to ovšem i obráceně: Český snář je s dosavadními knihami pevně svázán, jeho výklad nelze provést bez nich. Na některých místech najdeme přímé odkazy zejména k Morčatům. Hrdina, který je středem všech čtyř knih, je týž, a přece ve směru k poslední prochází zřetelným vývojem. Na počátku stojí hrdina, rozhodnutý uskutečnit svůj ideál-

ní společenský projekt. Po nezdarech sice v zápase pokračuje, ale provází jej bolestná reflexe, která konfrontuje jeho zkušenost se zkušeností otcovou. Třetí zastavení v Morčatech je v této linii pojato jako tragické podobenství o lidské aktivitě.

Na jedné straně stojí princip pasivity, morče, bezpečné jen ve vymezeném a omezeném prostoru, pro něž už jen otevření klece představuje ohrožení. Otevření klece je cestou do svobody, otevřením možností, výzvou k aktivitě a tedy i k odpovědnosti. Morče na každou změnu prostředí reaguje maximální pasivitou, ochromením, ztrnutím, a při nejbližší příležitosti utíká zpátky do klece. Na druhé straně je princip lidské aktivity. Konfrontace obou principů není jen symbolická. Morčata jsou reálná, jejich chování je reálné. Rodina je v každém svém členu a ve vzájemných vztazích reálná. Realita vyšších společenských struktur má však jinou povahu, je groteskní, často nepochopitelná a neuchopitelná. Hrdinovy úvahy o hrozící krizi a jeho výpočty záhadného oběhu oběživa - projev aktivity, jímž vpravdě přesahuje vlastní existenci a překračuje své společenské kompetence - jsou provázeny pozorováním sku-

tečných morčat a pokusy, jimiž se je vypravěč snaží vyburcovat k aktivitě. V pozadí je otázka po chování člověka v ohrožení: jak on bude zápasit o život? Obojí je nazíráno jako odhalování tajemství: chování morčat stejně jako povaha soukromé i společenské vypravěčovy existence.

Život hrdiny románu je ohrožen od okamžiku, kdy ho začalo přitahovat tajemství třinácté komnaty. Když se rozhodl, že do ní vstoupí, šel na smrt.

Vnější nerománová podoba Českého snáře znesnadňuje na první pohled postřehnout, jak jsou si poslední dva Vaculíkovy romány blízké. Morčata mají sice proti Českému snáři románový příběh, jehož tajemství míří do symbolického závěru, ale obě knihy mají společný tvárný princip. Tímto principem je pozorování.

"Ležím na zemi u morčete a pozoruju. Blouhým pozorováním se dostávám do rozpoložení, které jsem kdysi prožíval, ale zapomněl na ně. Kdy jsem naposled pozoroval? Někdy za mala na poli. Pozorování jako stav ducha." O několik řádek dále pojem pozorování zpřesňuje: "je to způsob existence."

A ještě dál: "Pozorování, jež mám na mysli, je takový stav těla, který neruší rozpoložení ducha, jenž je. Ten duch je zaujat, ale nikoli napjat očekáváním. Není potěšen ani zhnusen, protože nesoudí. Pozorování je spojeno se sebezapomněním. Je to tedy něco, čeho je mezi tvory schopen jedině člověk, ale zároveň vyžaduje, aby se vzdal lidského interestu na pozorovaném ději."

Samozřejmě, že se Vaculíkuv vypravěč nevzdává lidského interestu na pozorovaných dějích, nemůže se vzdát účasti na vlastním životě. To jen zvyšuje napětí mezi zvoleným stanoviskem, z něhož se dívá na svět i na sebe, a jeho nezrušitelnou lidskou angažovaností.

V Sekyře dospěl k poznání, jež je jen zdánlivě paradoxní: ten, kdo fakta vytváří, o jejich skutečné podstatě příliš neuvažuje, "nedozrál k jejich poznání. Vyzařuje svými činy ven, necítí žádné vnitřní bolesti a nemá smyslu obracet je k nim." Toto poznání mění povahu vypravěčovy aktivity, vytváří odstup, nutný k pozorování a postřehnutí přítomných dějů. Vývoj Vaculíkova vypravěče jde od Sekyry cestou reflexe.

V Sekyře tázání ještě míří nejčastěji k dějům minulým, hledaje odpověď v konfrontaci dneška s včerejškem, a teprve později se těžiště reflexe přesunuje na přítomnou chvíli, na přítomný život. Právě v tomto okamžiku nabývá na významu takové pozorování, o němž se mluví v Morčatech.

Ještě nedlouho předtím, když odpovídal na otázky k Sekyře, autor si stěžoval: "My se střetáme opravdu víc jako téze a názory, a nikoli jako živí lidé. Nevidím tedy potřebu, když píšu o dvou intelektuálech, jak jdou parkem a diskutují, abych si všímal jejich rukou a klobouku." To ještě netušil, že za deset let půjde s českým intelektuálem letenským parkem, bude naslouchat jeho hlučnému výkladu o řeckém dramatu v athénské k~~o~~stli a bude si bedlivě všímat nejen tézí a názorů, ale především zvláštní, neopakovatelné a nepřenosné dobové atmosféry, a hlavně, že v nové knize bude psát právě o dvou intelektuálech, jak jdou parkem a diskutují. A bude si všímat mnohem menších detailů než jsou ruce a klobouky. Některé detaily ho budou dokonce poutat až k rozladění, až k neschopnosti vnímat věci podstatnější, ačkoli se ho vůbec netýkají.

Do rozhovoru s mladou spisovatelkou nad jejím rukopisem se vmísí šátek na jejím krku tak intenzívně, že pozorovatel se přes něj nepřenesse. Jeho pozornost se k idejím a názorům vrátí teprve poté, když šátek mizí v kabelce. Ponechávám stranou psychologický výklad, jde mi o text, o funkci pozorovaného detailu v něm.

Vytáhl jsem Vaculíkovu starou výhradu k ožiování figur, které nejednají, ale jen mluví, ze staršího rozhovoru s jistou zlomyslností, protože netrvalo ani tak dlouho, aby si dokázal vypracovat brilantní způsob právě takového popisu. Samozřejmě, že tento popis není než pozorování učiněné tělem.

Na prvních stránkách Českého snáře, kdy ještě čeká na téma a hledá způsob, uzavře Vaculík podrobný popis návštěvy mladé ženy větou, v níž je cítit lehká sebeironie: "Je podivuhodné, kolik pozorování člověk může při jednom sezení udělat, když má talent."

Se smysly nastraženými dovnitř, ale i ven, jde básník světem. Skutečně je hodně obdivu, co taková bdělost ducha a pohotovost smyslů dokáže ve všem^a, každodenním světě spatřit a co pak básník, "když má talent", dokáže z toho vytěžit. Možná, že tato zjit-

řenost smyslů, podnícená tvůrčím úkolem, pomohla objevit v ženě, která přichází sice náhodou, ale právě v době, kdy básník je na cíhané, srdcovou dámou.

Stejně jako ostatní figury románu je srdcová dáma dítkem autorových pozorování, její podoba je utvářena stejným způsobem z reálných detailů - z nich vždy nejdokonaleji bývá trefena osobitost jejich řeči - ale oproti ostatním má její funkce povahu po výtce románovou a poněkud romantickými rysy. Všechny figury se v románě objevují právě na těch místech, kde s nimi autor žije a kde je při plnění svých úkolů hledá; srdcová dáma hraje v celém kuse odlišný part. Objevuje se předem neohlášena, znenadání jako téměř neznámý člověk. Ukáže se ovšem, že už před časem podvědomým gestem dala hrdinovi znamení, ale teprve když přichází na scénu v pravou chvíli a ve své roli, dostává staré znamení svůj osudový význam.

Srdcová dáma zasáhne bezprostředně do vypravěčova osudu právě ve chvíli, kdy píše svůj román-deník, právě na tak dlouho, kolik času mu vypravěč předem vyměřil, a ještě před finálem mizí. Jako v pohádce: unesena zlým černokněžníkem za devatery hory a devatery řeky, do cizí země. Okolnosti, plné

překážek, v nichž se vztah vyvíjí, jsou romanticky osudové. V románě je to jediný z dějů, který na jeho stránkách počíná, a také tam končí. I to podtrhuje zdání, jako kdyby šlo o děj, který se odehrává z potřeby románu. Odchod srdcové dámy, reálný jako všechny jiné odchody, má v životním příběhu vypravěčově význam symbolický: zastupuje pocit uplývání života násobený bolestí nad ztrátou blízkých lidí, kteří jeden za druhým odcházejí pryč. "Každý, kdo odjel, dal mi výpověď."

Celistvost jednotlivých zápisů a dramatickosti Vaculíkova románu ovšem nespočívá v příbězích lidí, k nimž hrdinu váže vztah, a které do něho zčásti zasahují. Ani příběh srdcové dámy v sobě neskrývá takové nosné tajemství, hned od počátku víme, kdy jí odlétá letadlo, a že do něj skutečně nastoupí. Celý Český snář stojí na jediném, základním, den za dnem probíhajícím ději: na vypravěčově zápase o integritu vlastní osobnosti.

A opět chci zdůraznit: tento pořádající, stmelující princip významové výstavby je principem celého dosavadního Vaculíkova díla. V Českém snáři jenom vystupuje v ob-

nažené podobě. Autor na něj často sám upozorňuje, například tím, že si zaznamenává resumé z přednášky oxfordské profesorky, která problematiku osobnosti formulovala shodně s jeho osobní a uměleckou zkušeností. "Jednota osobnosti je jako provaz z vláken zprádena z přání, tužeb, morálních zásad a podobně. Čím delší tato vlákna osobnosti jsou, tím je osobnost pevnější. Osobnost se musí vědomě pěstovat a uvádět v řád, má-li odolat vlivům, které ji chtějí rozbit. Osobnost je tedy spíš nežli něco stálého a ohraničeného úsilí o pevnou jednotu. Je vyjádřena svým vývojem."

Jedním z provokativních Vaculíkových gest je rozhodnutí rozkrýt před čtenářem osobnost, zbavit ji jednoznačnosti a ztrnulosti. Jako by tu reagoval na zjednodušené pojetí svého díla jako tvorby autora nelomeného, zakotveného ve venkovské tradici, z níž vyrůstá i jeho závazný plebejský morální kodex. Vaculíkův vypravěč nikdy takový nebyl.

Neměli bychom být překvapeni Českým snářem a vidět v něm jakési rozkolísání vypravěče. K takové proměně Vaculíkova hrdiny nedošlo teprve mezi Morčaty a Českým snářem ani

mezi Sekyrou a Morčaty, ale mnohem dříve, ještě než se ustálil Vaculíkuv tvůrčí typ: mezi Rušným domem a Sekyrou. Svár, který byl už v prvotině a obracel svou aktivitu navenek, se už v Sekyře, nikoli teprve v Českém snáři, proměňuje ve svár vnitřní. Zatím je tam zastřen sporem s otcem. Je to však doopravdy jenom spor s otcem? Zajisté není. Je to básníkův vnitřní zápas, poznání, k němuž se prodírá, vychází z jeho životních tázání abbolest, která je provází, je jeho bolest. Tento bolestný vnitřní zápas pak pokračuje přes Morčata k Českému snáři.

Představa zemitého, vyrovnaného, nelomeného charakteru, kde se vlastně vzala? Z chybného čtení. Nikde ve Vaculíkově díle pro ni nenajdeme podporu. Vždyť by jeho vypravěčem byl mrtvý člověk!

Integrita Vaculíkova vypravěče není vykoupena eliminací cizorodých prvků, naopak Vaculík do každého okamžiku života snaží se zahrnout vše, co doposud prožil, proto je jeho úsilí o integritu osobnosti skutečný zápas a jeho literární vyjádření skutečné drama. "Všechno své беру за celek себе, a

čemu se to nelíbí, to ať ode mne odpadne." Jinde: "Ale všechno udělané platí, platí tedy výstup, i všechny vstupy platí, všechno platí, co člověk udělá, a kdo pošetile protřídí minulost, bude tupý, a kdo se nezná ke svým částem, bude schizofrenik. Velikým objetím, kam až dosáhnu, chci si pokud to půjde držet všechno, co kdy bylo moje, a budu zdrav." Jenom autor ví, jaké je to těžké, často až do tragických situací ústící stanovisko. "Jenom já, já neumím pustit nic, co jednou mám. Až mi z toho zbude drahá cupanina."

Předtím, než Vaculík začal psát záznamy své budoucí knihy, měl v úmyslu napsat knihu ze svého dětství o indiánování. Pak záměr změnil a chystal k vydání deníky svého dětství a mládí. Autor těchto dětských deníků se často objevuje i v Českém snáři. Nejen ve vzpomínkách, žije i ve vypravěči. Na začátku jednoho z prvních zápisů čteme: "Optika životního vzoru je hravá - pro toho chlapce v indiánské čelence bych byl možná někdo, já však kéž bych byl jak on!" Týž zápis se záhy vrací k tématu uplynulého dne, ale končí probuzením chlapce s indiánskou čelenkou v muži: "V tramvaji mi napadlo, že

jednou bych přece jenom chtěl opravdický luk a šípy." Motiv chlapce s čelenkou a motiv luku s šípy prochází celou knihou tak, jak se autorovy pocity "probíjejí do spodních vrstev dětství".

Vaculíkovy návraty nejsou ovšem lyrikovou evokací dětství, dětský hrdina se tu objevuje jako součást úsilí po zcelení osobnosti. Vypravěč v dítěti vidí osobnost, která na začátku své dráhy je celistvá. Naznačil to už v Morčatech: "Kdo z vás si nevytvoří nějakou svou zcela originální teorii aspoň o jedné věci života do svých patnácti let, nestvoří si ji už nikdy a o ničem, i kdyby to vnějšně dotáhl až na akademika." V Českém snáři se k této myšlence vrací: "Něbyl jsem nikdy moudřejší ani schopnější, než jsem byl do dvaceti let." V epizodách z dětství, v reminiscencích na některé situace se myšlenka stále vrací.

Při návštěvě domova Vaculík zachycuje v deníkovém zápisu okamžik, kdy celistvost dětského hrdiny se začala lámat. Bylo to tehdy, kdy naličen a vystrojen, chtěl jako osamělý indián projít svým údolím, a potkal dva starce ve valašských krojích ze sousední vsi. Tehdy ho zaskočil ~~onen~~ okamžik,

který ho vrhl do dospělosti: "První moje myšlenka byla obrátit se a utéct nebo uh-nout do obilí a dřepnout si v něm. To pře-ci nešlo! Cítil jsem však také, že nedokážu klusat prostě dál proti oběma těm starým ki-dem, protože jaké je to setkání?" ... "Uvě-domil jsem si, že jsem už dost veliký, abych se přihlásil, že jsem Indián." Stále se mu chtělo utéct, ale už nemohl. "Vydržel jsem, v celé své strůji. A když mě míjeli s hla-vami na mne obrácenými, nehnul se v jejich vrásčitých temných tvářích ani sval, ani brva. Prošli, ťukající svými čakaný, a když jsem je viděl zezadu, kde jim cvočkama po-bitý opasek náležitě jednou volnou smyčkou spadl hluboko na zadek, cítil jsem, že je to můj konec Indiána. A že už nikdy nebudu to moci žít, ale jenom snad hrát."

Je to významné místo, v jediném oka-mžiku je tu vyjádřena zásadní proměna mla-dého člověka. Dokud je dítě schopno uchrá-nit si hru pro sebe, vyloučit z ní vztahy skutečného světa a při setkání s ním utéct nebo se schovat, dotud hru nehraje, ale žije. V okamžiku, kdy se v něm probudí od-povědnost a hru konfrontuje se skutečností,

je všechno složitější a osobnost se pod ná-
porem přijímaných skutečných vztahů začíná
drobit.

Integrita osobnosti Vaculíkova vypra-
věče nutně zahrnuje i jeho zakotvení v pří-
rodě a silně angažovaný vztah k ní. Zase
je tu východiskem dětství, když byla příro-
da jeho a on byl její, bez pozdějšího stá-
le více problematizovaného vztahu. Ač stej-
ně intenzívní, je jeho vztah k přírodě od-
lišný v dětství a v dospělosti: "Žasnu,
když si vzpomenu, že jsme pro svou potřebu
ulomili jakýkoliv stromek, například mla-
dou olši, protože je tak křehká, jenom aby-
sme dostali dlouhou rovnou hůl na něco, ne-
bo těch lískových prutů na oštěpy. Vůbec
jsem nevnímal samostatnou existenci příro-
dy, byla celá pro mne a kvůli mně. A zvá-
leli jsme každou travu..." Tento motiv se
v knize vrací: "Sekl jsem travu posypanou
prvními žlutými lístky ze stromů a žasl,
jenom jsem žasl nad tím, jak strašlivě jsme
vždycky zváleli celou Arizonu!"

Vlivem probuzené odpovědnosti a spole-
čenské aktivity se povaha zakotvení v pří-
rodě u Vaculíka mění. Určuje nejen vypravě-
čovo vnitřní ustrojení, ale působí i na jeho

hodnocení životních situací a jevů, na jeho individuální a společenské postoje. Příznačný je záznam cesty do Brna, čtení krajiny z oken vlaku. "Měl jsem cestou moc úkolů. Hned za Prahou podívat se, jak postupuje v Kyjích bagrování rybníka, jež se vleče deset let. Za Kolínem vyhlížet onen kratičkový průhled mezi rovinnými háji," atd. atd. až po Okrouhlici. "Pak mám až do Žďáru volno, to jsem si zašel na kávu do jídelního vozu... U okna zastřeného oranžovou záclonkou vypil jsem v deseti minutách kávu a musel zas běžet, jelikož za Žďárem je naleziště bludných klikatých silniček směrem na Polnou a Rudolec, a pak přijde Křižanov, kde na čáře přes Osovou Bitýšku po Tišnov reviduju polohu a stav lesních a lučních rybníků/.../ Nikdy jsem se toho rychlíkového pohledu nemohl vzdát. Několikahodinovým pozorováním chytl jsem vždycky její /krajiny/ stav fyzický i psychický: co se děje mezi ní a člověkem, jak nám bude a proč nám není líp." Dlouholetým pozorováním krajiny, při němž inventarizuje i rostliny a sleduje proměny flóry, dokáže Vaculík vidět v tváři krajiny tvář člověka: "...divil se pořád úzkostněji, proč je mi to němé, skoro němé. Tak dlouho lidé

jednali s poli, loukami, lesy a řekami jako s továrnou, až pohled na ně působí jak pohled na továrnu. Krajina odpovídá na otázky a její bezduchá tvář jenom zrcadlí tváře místních divochů."

Při každém setkání s Arizonou, místem indiánských her, se Vaculíkovi vrací ~~tě~~ obava, "jestli tu žije ještě někdo jiný, kdo ji má tak rád, že by ji chtěl zachránit". A k nejtíživějším mûrám patří fabrika, jejíž expanzivnost známe už ze Sekyry; v jednom z úzkostných snů "sežrala Brumov". Arizona i brumovská fabrika nám mohou sloužit jako části protikladných sil.

Vaculíkův vztah ke krajině, jeho zakotvenost v přírodě mohou být považovány za zdroj jeho svérázného tradicionalismu s žehráním proti novotám, provokativním venkovanským odporem k módám, "starobylostí" jeho mravních norem a tím i jistě rigidností celé osobnosti. Hlavním zdrojem onoho tradicionalismu je jeho vztah k hodnotám lidským nebo polidštěným: "já neumím pustit nic, co jednou mám", "já se mezi ty lidi nehodím, co mohou jedny věci vyměnit za jiné."

Z pozornějšího čtení vystupuje docela jiný hrdina, člověk plný vnitřního neklidu.

I v nejstálejších základech osobnosti, ve zmiňovaném vztahu k přírodě, je obsažen týž neklid. Je zřetelný i v záznamu o cestě do Brna. Vypravěč nevydrží sedět u knihy, nestačí mu pohled z jedné strany, musí přebíhat k protějším oknu, aby se přesvědčil, že ačkoliv "všechno se mu zdá odsouzeno ke zkáze", krajinu ještě poznává, že hlavní věci stále ještě nachází na svém místě, že stojí ještě strom, který při poslední cestě nestačil určit, že fabrika ještě nestačila sežrat celý Brumov, že krajina na něj pohlédne občas i lidskou tváří. Vaculík se i přírodou pohybuje od pocitu beznaděje "Přijímám už jen ducha krajiny" až k okamžikům úlevného smíření "Půda okolo lip na nábržeří zkyprěna. Hned jsem hleděl vlídněji na Hrad".

Ani bytostný vztah k přírodě nás ne-
utvrzuje v představě Vaculíkova vypravěče
jako vyrovnaného venkovana, který se ve
všech životních situacích řídí zdravým ro-
zumem. Vždyť knihu od knihy je zřetelnější,
že má mnohem blíže k Faustovi než k hrdinům
realistické venkovské prózy. Celá Vaculíko-
va tvorba je pokoušením osudu - "já si svůj

osud dopředu asi píšu" - ať už skutečným jednáním v reálných situacích, jak to známe ze Sekyry i z pozdější příležitostné tvorby, ať v dějích, jež mají navíc rysy iracionality, jako je tomu v Morčatech. V obou případech, a ještě zřetelněji v Českém snáři je to troufalá výzva bohu, tážání po tom, co člověku nemá být zjeveno. Cesta za poznáním, které se platí krví.

"... ale já se nebudu omývat, ať jdu od krve, chci!" Je to sice věta, uzavírající zápis snu, neplatí vždycky a zcela v reálných situacích tak jako ve snu, ale pro text Českého snáře je příznačná.

Hle, takový jsem - v tom je katarze a vědomí, že "vyrovnává se sám se sebou, jsem připravenější vyrovnat se i s bohem".

Vyrovnání se životem je opačným pólem pokoušení osudu - mezi těmito oběma krajními póly téká neklidná mysl Vaculíkova vypravěče. Je překvapen, že se nestydí sedět v kavárenské ohrádce na chodníku a pozorovat lidi, před třemi lety by to nedokázal. "Co se změnilo? Jsem sám k sobě lhostejnější. Nemyslím na to, jak působím, nýbrž prostě působím. Jsou pro mne podíva-

nou všichni oni. Jenom se přesvědčím, jestli jsem správně zapnutý, a sedím. Další stádium uklidnění asi budu sedět i nesprávně zapnutý."

Je to lhostejnost? Vzpomeňme, jak je v Morčatech vyjádřen princip pozorování: "Pozorování je spojeno se sebezapomněním..." V kavárenské ohrádce sedí pozorovatel. Sleduje kolemjdoucí, a zdá se, že prozatím pozoruje stále nejvíc sebe. Klid není ještě dokonalý. Dokonalý klid je zatím teprve v náčrtu spolehlivé cesty ke štěstí, v proměně člověka v morče: "... když přestanu cokoliv chtít, nedotknu se žádné vzpomínky, nepřijmu z prostoru žádnou výhrůžku, na nic nezažárím, opatrně, když se přestanu i v duchu bránit újmě a vzdám se spravedlivého nároku, když si vzpomenu, jak je to mým mrtvým rodičům už všechno jedno, protože ono to jedno opravdu je!, začínám být šťastný. Jenom se nehýbat!"

Podstatnou součástí románu jsou zápisy snů. Už v titulu knihy se sny ohlašují - a významně hned v dvojím tvaru: nejprve jako snář, teprve v podtitulu jako sny. Tvarem snář poukazuje autor k funkci snů v textu a k jejich významům, tvarem sny ve spojení

s jedním z běžných kalendářních roků rozkolísává hranice mezi snem a skutečností. Záznamy snů nejsou v románu pouze zachycením "způsobu, jak naše duše pracuje ve stavu spánku", ale míří se jimi k prohloubenému poznání člověka a jeho života. Důraz je položen na sepětí snu a životem.

Proč podtitul knihy tak jednoznačně označuje celý text za sny, když sny tvoří podstatnou sice, ale přece jenom menší část textu?

Sen zde musíme chápat v obecnějším významu. Potvrzují nám to samy záznamy "snové práce naší duše" nejenom zřetelnou vazbou k životu, ale i způsobem umístění v textu: záznamy snů jsou řazeny mezi záznamy reálných situací, aniž jsou zpravidla vyznačeny švy mezi skutečným a sněným. Vaculík záměrně nerozlišuje mezi nimi, aby souvislost zdůraznil. Skutečnost přesahuje do snů a sny do skutečnosti. I sama povaha skutečnosti je podtitulem rozkolísána: je opravdu tak skutečné, co žijeme?

Sny jsou v textu poslední Vaculíkovy knihy významné ve dvojím směru: jednak v poukazech na vazbu vnější skutečnosti a vnitřního básníkovy světa, jednak v přímé

funkci ve významové výstavbě románu. V zá-
znamu snových dějů je básník v maximální
míře svobodný, sen je celistvý, probíhá bez
vnitřních cenzurních zásahů. Osobnost vypra-
věčova se v něm představuje uceleněji než
ve skutečnosti, i s vytěsňovanými vlastnost-
mi a hnutími, a také mnohem aktivněji. To,
co si člověk jenom přeje, se ve snu děje,
uskutečňuje se v něm i to, z čeho má strach.
"Automatika špatných snů je taková, že se
v nich stane vždycky právě to, čeho se bo-
jíte: sotva vás napadne, že by se černý
chrám mohl zřítit, už se tiše řítí." Český
snář předkládá množství takových snů.

Automatika snů je ovšem taková, že to
nejprostší, co si vypravěč Českého snáře
dnes nejvíc přeje, se mu nesplní ani ve snu.
Mít kolem sebe všechny přátele, všechny
blízké, mít pocit celého domova a za cenu,
že by si jen "silou vůle stvořil naši sta-
rou ulici s řadou stodol pod lipami a naši
chalupu, jaká byla, než ji švagr přestavěl",
i za cenu, že by musel silně napjatou vůlí
obraz udržet v existenci, "protože měl sklon
rozplývat se v nepříjemnou skutečnost".

Na takový sen nemohl čekat věčně, ter-

mín ukončení rukopisu běžel, i tak ho přetáhl. Nezbylo nic jiného, než si spravedlivý sen vytvořit.

Český snář končí textem, který není ani záznamem zážitku, ani zápisem snu, cesta s přáteli do Brna je čistou básnickou fikcí.

Budeme-li hledat ve Vaculíkově Českém snáři klíčovou větu, najdeme ji v jednom ze snů. Zní: "... musel jsem držet domov."

Praha 22.9.1980

Majoru Fišerovi

osobně

Kdysi jsem Vám slíbil dát přečíst, co píšu. Vycházel jsem z úvahy, že v literatuře nemůže být co a proč tajit, že se to stejně neutají, a konečně... že tímto gestem nabídnu vaší neliterární instituci, aby proti svému zvyku vzala moje psaní literárně.

Svůj slib neplním dnes rád. Myslím, že dávám mnoho za nic. Neznám Vás, nevím ani, s jakou čtenářskou zkušeností vezmete můj rukopis do rukou, budete-li ho opravdu číst. Jenže jste proti mé vůli jaksi vstoupil do mé knihy: vyreklamoval jste si v ní místo pravidelným měsíčním předvoláváním k "úřednímu jednání". Máte proto stejné právo jako jiné postavy mého rukopisu a já si jenom přeju, abyste mi jako ony řekl pak svůj názor.

V těchto dnech se zas dovídám o zákrocích vaší neliterární instituce proti mluvčím Charty 77 a členům Vonsu. Vy víte, že patřím k těm lidem, i když jsem se po zku-

šenostech rozhodl pro jiný druh činnosti a vyrovnávání se s poměry. To je mimo jiné také námětem mé knihy. Čtenáři Vašeho druhu mi asi nebudou při nejlepším vůli správně rozumět, vždyť jinak by nemohli dělat Vaši práci. Abyste mě líp chápal, bylo by třeba uznat leccos z toho, o čem mluvíváme osobně: že literaturu nelze úředně jmenovat do funkce či ji z ní sesadit, že je to činnost i útvar do veliké míry autonomní, přezívající politické útvary, že se v literatuře mohou s předstihem objevit myšlenky, jež příští společnost bude muset přijmout... To nemluvím o své knize, mluvím o zásadě. Ani Vás nemíním podceňovat, naopak Vás lidsky zřejmě cením výš, než k čemu mi dává důvody vaše neliterární instituce právě svým jednáním z posledních dnů.

S pozdravem

Ludvík Vaculík

Záznam o rozhovoru s Petrem Chudožilovem

Části textu, kde se mluví o něm, dal mu už předem číst někdo jiný, a ty ho rozhněvaly. Tím, že jsem mu přinesl celý rukopis, udobřil jsem prý si ho. Přišel za tři dny, vrátil mi rukopis a vyslovil ohražení proti některým faktům a výrokům, jež se ho týkají. Rozhodl se je však přejít a bude mluvit o literární stránce. Psát mi nic nebude.

Myslí si, že jsem napsal knihu velice slabou, řídkou a nudnou. Je to snad dobrý materiál, ale jeho zpracování vyžadovalo by odstup. Bohužel se mi stalo navíc ještě něco horšího: někteří čtenáři podlehlí sugesci mého jména, nezdá se jim možné, že bych mohl napsat něco tak špatného, hledají v rukopise hodnoty a vkládají do něj významy, jaké tam nejsou, chválí mě a tím mi dělají špatnou službu. Kniha se rozpadá a neudrží ji pohromadě ani ten milostný příběh. Jemu v jednom směru ovšem pomohla: do této doby měl přede mnou mindráky, ty teď s něho takhle /zatřepal svěšenou rukou/ samy opadaly. Měl bych rukopis buďto přepracovat,

nebo vůbec odložit. Kdyby on napsal takovou věc, tak ji uloží nikoli do šuplíku, nýbrž zakope do země. On ví, co to znamená psát, jemu také se píše těžce. Existuje však i svoboda nepsat: jestliže nemám co říct, smím mlčet. Nemám se tlakem očekávajícího okolí nebo pocitem závazku k národu nechat vyprovokovat k jakési pomyslné povinnosti a po deseti letech mlčení napsat takovouhle sračku.

Po tomto jeho výkladu jsem mlčel a on se tedy zeptal, jaký z toho uděláme závěr. Řekl jsem, že žádný, že knížka je hotová, je dobrá a zůstane, jak je. Co jsem napsal, promýšlel jsem trochu déle než ty tři dny, co on to četl, a asi nepořádně, když nepostřehl hlavní myšlenku knihy.

"Tak vy takhle? Zdá se, že vám otrnulo!" pravil a dodal, že přišel s úmyslem být ke mně velkomyslný, vidí však, že udělal chybu. Může se tedy vrátit k těm bodům, jež mínil pominout. A uvedl několik případů, kdy jsem události či rozhovor vylíčil jinak, než podle něj se odehrály. Rozhovor z roku 1968 o tom, zda má emigrovat či zůstat tady, nebyl prý osobní, nýbrž telefonický - z Vídně. Je zaměstnán u Městského,

a nikoli Národního muzea. Nikdy mi neřekl větu vyjadřující podiv, že jsem nebyl ještě zavřen. Atd. Neměl by nic proti zkreslenému líčení těchto věcí, kdybych ho tam nazýval aspoň "Rudožilov". Celá léta se domníval, že jsem jeho přítel, teď si však přečetl, že nejsem. Táže se, proč jsem titul jeho rukopisu "Smutné bahenní prase" překroutil a napsal "Tlusté...". Je to zlomyslnost? Poznamenal jsem, že je to jen omyl: svá díla mi vyjmenovával, ale odmítl dát přečíst. Pokračoval, že nemám prý nikoho rád a povyšuju se. Jsem egocentrický sobec. On přichází na rozdíl ode mne do styku s tzv. prostými, obyčejnými lidmi, uvedl příklad topiče, a těm je naprosto cizí to, co zastávám, i to, proti čemu tzv. bojuju, ti mají docela jiné starosti než já a tahle ta skupinka lidí jako já. V mém rukopise žádné myšlenky nejsou. V podstatě je to líčení, jak vodím vychcat Bibisku. Skutečný život, pane Vaculík, je někde úplně jinde.

Řekl jsem, že argument "skutečného života" a jakýchsi "prostých lidí" neznamená pro mne nic, je to staré demagogické heslo. Neozvou-li se tzv. prostí lidé konečně sami,

bude o nich vždycky platit to, co o nich řeknou jiní. Kašlu na to a jsem tím zvědavější, co napsal on, Chudožilov. Pokud jde o odlišné podání našich rozhovorů, ať pomyslí na to, že já jsem si všecko psal hned toho dne, kdežto on si to vybavuje po roce. Krom toho se vedle sebe divně vyjímají obvinění, že prozrazuju, jak to bylo, a že nelíčím, jak to skutečně bylo.

Odcházel s politováním, že zřejmě mluvil nadarmo. Možná si ještě napíše své konkrétní poznámky, ale možná že ne. Ale není svině, a proto policajtům, budou-li se ho na něco ptát, neřekne proti mně nic, nemusím se bát.

Záznam o rozhovoru s mjr. Fišerem

Rukopis mi vrátil 22.10. na místě, kde jsem mu jej před měsícem půjčil - v kavárně Belveder.

Pravil, že sice není literární kritik, ale myslí si podle toho, co dosud ode mne četl, že "mám na víc". Zapsal jsem rok svého života, představuje to jistě hodně práce, ale můj pohled je jednostranný, takto život u nás nevypadá. Přiznává se, že knihu četl "z jejich hlediska", ale ani po té stránce nedověděl se tolik, kolik čekal podle pověstí, jež o ní kolovaly. Upozorňuje mě, že se pohybuju "na okraji zákona", protože vytržením některých vět ze souvislosti dalo by se najít hanobení představitelů republiky, například. Nemůže mi nic zakazovat, ale doporučuje, abych rukopis nešířil. Má zprávy, protože oni mají své lidi všude, že jsem ho poslal do Vídně. Ptá se, co míním s rukopisem dál dělat.

Řekl jsem, že rukopis jsem zatím uložil na několika místech, mezi jiným ve Vídni, a dál se teprve rozhodnu. Také já se k něčemu přiznávám: dělalo mi starost, aby mě nepovažoval za tak naivního, jak naivně

vypadá můj čin. Uvědomoval jsem si, jaké pracovní proceduře bude u nich můj rukopis podroben, někteří přátelé se na mne proto velice zlobí. Mám však své důvody a ty patří k postoji, který jsem vyjádřil samým rukopisem. Musím tedy svůj názor hájit na dvě strany.

Mjr. Fišer popřel, že by rukopis byl u nich nějak zpracováván. Řekl jsem, že tomu ovšem nevěřím. Upozornil jsem, že přes deníkovou formu jde o román a že k vyjádření skutečnosti užíval jsem změněných či smyšlených fakt. V dalším rozhovoru snažil jsem se narážkami na některá místa rukopisu zjistit, zda ho opravdu četl, protože jsem s tím, po pravdě řečeno, moc nepočítal. Až na jednu výjimku - popis udělování výstrahy - na mé narážky nereagoval, takže jistotu, že rukopis celý četl, nemám. Je však také možné, že se zásadně nechtěl k ničemu vyjadřovat dřív, než bude rukopis "vyhodnocen" a on dostane přesnější pokyny.

Další rozhovor se zas týkal všeobecně Petlice. On opakoval své tvrzení, že je to činnost nezákonná, já proti tomu

vykládal, že je zákonná, nutná, především však je odpovědí na nerozumnou kulturní politiku. Rozhovor trval asi hodinu.

V Praze dne 21. října 1980

Milý Ludvíku,

téma rozhovoru o Českém snáři se rozpadá na dvě části: na soud, řekli bychom, mravní, čili soud o oprávněnosti napsat takový text a zacházet s ním, jak s ním Ty zacházíš, a soud literární. První vynechávám. Cítíš se pro hru s ďáblem /kterou si asi pro sebe nazýváš svým příspěvkem k vylepšení poměrů/ ďábelsky silný, já ale vidím, jak Tě nese jen obyčejná lidská zpupnost; a taky se dáváš nést silou druhých, těch, které ďáblovi neseš na talíři, aby si posloužil. Tím se jistě rukopis stává jaksi věcí veřejnou a jazyk mě svědčí, protože nic tak nesnáším jako manipulátory s lidskými osudy - soudců ale budeš mít dost. Nehledě k tomu, že já do styku s ďáblem nikde nevstupuji vlastní vůlí a neudělám to ani jako Tvůj kritik.

K soudu literárnímu pak nevím, mám-li se oprávnit, když několikrát v knize naznačuješ, že nemám tu pravou literární kvali-

fikaci. Vtažena však Tebou do celé věci, tak snad jen, ať nevypadám jako uražený hňup - a rozhodně ne proto, že cítím toho potřebu, píšu pár těchto poznámek.

Cit pro text mi napovídá, že honíš v knize moc zajíců najednou a honíš je na poli nesprávně vymezeném. Tím je text ve stavbě rozbředlý, nesourody, nemonolitní, figury pak většinou jen lehce nahozené, někdy dokonce jméno člověka poslouží jen jako symbol, srozumitelný pouze autorovi. Říkali Ti někdo, žeš napsal "literární bombu", nevěř tomu; ta bomba není literární. Říká to jen, že seš dal strhnout efektem, který jsi použil, efektem pouze vnějším: žeš popsal skutečné lidi v nepravém jejich zařazení. Čili že je to kniha drbů o známých lidech. Měj ale na paměti, že zatímco rukopis čteme my dokola v knize obsažení, my, kteří se vzájemně známe a svou znalost mimoděčně dosazujeme do psaného, čtenář neznající naše prostředí a neznající celebrity, zde uvedené v nedbalkách, bude číst text holý, bez naší znalosti. A to pak jde o to, oč Ti běží: spokojíš-li se s úspěchem u senzacechtivého obecnstva, bude Tě hltat desetkrát lačněji než Adinu Mandlovou /jejíž

paměti jsou ostatně udělány líp než Tvůj deník/; jestli jsi ale chtěl napsat literární dílo, pak mi cit praví, že text je materiálem, z něhož by se dílo muselo teprve vytvořit.

Kdesi za textem, nevyřčena buď proto, že autor ji vyslovit nechtěl, nebo že neuměl, lze vycítit dramatickou látku stejně silnou, jako je látka Sekyry. Je to dokonce látka Sekyrou předpovězená. Ty umíš psát jen ze sebe, to je známo. V eseji o Tvých fejetonech /kterou jsem nezveřejnila, protože jsi k ní nedovolil zveřejnit fejetony/ jsem na Sekyře a Morčatech snadno dokázala, že v zájmu síly a autenticity Ty bys na sebe řekl, i kdybys zabil. Lidem píšícím ze sebe ostatně nic jiného nezbyvá, nechtějí-li psát jen grafomanský blábol. Tento rukopis má blíž k výlevu duše než k literatuře; a to jen proto, že ses ze skutečného dramatu nevydal.

Nechci se ptát, co blokuje autora; do toho nikomu nic není. Ptám se, co blokuje text: je to zvolený způsob deníkových záznamů, vedených reálně v reálném čase. Zás jeden marný pokus přetisknout život přímo do textu. Nevzniká tu dokonce ani odrůda

literatury faktu; leda tu vzniká literatury drbů. To je mi na Tebe dost málo. Jsi velká figura, Ludvíku, ale zas tak velká ne, aby ses mohl spolehnout při literární tvorbě jen na svůj reálně běžící čas. To dokonce i kdybys psal jen paměti tohoto času, musel bys postupovat jinak, čas zhušťovat a mísit, děje i osoby ucelovat. V reálném čase lze zachytit jen útržky dějů a fragmenty postav, zlomky; čili něco ne-ztvárněné.

V textu lze vysledovat několik vrstev. První, zřejmě ústřední, je příběh hrdinovy smutné lásky; tento vyprávěcí okruh se na několika místech volně prolne s další vrstvou textu - vyličeným rodinným životem hrdiny, denodenním nudným stereotypem zalévání kytek, krmení andulek, sekání trávy, česání ovoce, stereotypem kořeněným výbuchy nevole, jakou hojně poskytují ony přemrzlé rodinné vztahy. S těmito vrstvami spíše svým významem, než že by to tak bylo pracováno, prolíná líčení kradmých styků hrdiny s milenkou Zdenou. Je až zarážející pozorovat, že ač spolu významově ta tři vyprávění souvisejí, autorovi jako by se nechtělo kloubit je do celistvého dramatického příběhu; jde dokonce tak daleko, že příběh lásky k Heleně a líčení svých rodinných zkormut-

livostí napsal různým jazykem. A přitom - alespoň já to tak vyčetla - ústřední větou těchto všech soukromo-citových pasáží je ta, kde hrdina si pomyslí: Ona by mě dokázala odvést. Ona je Helena a odvést by hrdinu dokázala právě od zmarněných vztahů předchozích i od života veřejného, jehož se vlastně celou knihou hrdina právě zříká.

Hledání nových postojů k věcem veřejným je další vrstva textu: hrdina si zdůvodňuje a hledá způsoby sobě i době odpovídající: dělat jen, co je možné. Tato filozofie smíru oproti předchozím pokusům vítězit nad silnějším je i oním lomem, v němž hrdina přijde o svou lásku: neřekne v pravou chvíli pravé slovo - a ona odejde do emigrace. Vazba mezi soukromou historií hrdiny a jeho životní orientací širší, veřejnou, tu sice je - ale též jen vágní. Všechny vrstvy textu by unesly existovat jedna bez druhé; vzájemně se nepodmiňují.

A navíc! Deníkový záznam, vedený věrně podle skutečnosti, pašuje do knihy vedle těchto tří žen ještě dvě další: paní P. a Lenku! Čtenáře pak nutně napadne: takže vlastně o čem je ten příběh? O stárnoucím

muži, který možná naposledy zahořel láskou k ženě, jež by ho "dokázala odvést", ale který, protože stárnutím přistupuje na kompromis, svou příležitost "být odveden" promarní - anebo o stárnoucím muži, který vedle už tak dost komplikovaných vztahů s manželkou a milenkou rozehrává - nejspíš v druhé míze - na setkání vztahy další, různě jej zaujímající, od nichž se ale stejně ode všech v rozhodující chvíli odtáhne, protože jeho filozofií je: žít možným? Nebo jinak: je to kniha o stárnoucím muži, schopném ještě prudké lásky, anebo o muži, jenž je živ ze zajímavosti a síly různých žen?

Tématickou rozbředlost právě způsobuje užití reálného času. Reálný čas Ti zabránil vytvořit onu jemnou síť vazeb a vztahů, vypracování stavby, jíž by kniha vyslovila byt' složité, ale jedno téma. Tuto vazbu mezi vyprávěnými okruhy mají suplovat hrdinovy sny, vážící se k různým vyprávěcím rovinám. Jestli ale sny něco suplují, pak nejspíš to, co nechce autor říci přímo. Všechno tu utkvívá na polovičitosti.

A co má polovičitost zejména zakrýt a co dává knize onu dráždivost čtenářsky úspěšné knihy, jsou ony společenské drby.

Jestli předchozí partie váže mezi sebou alespoň významovost, tak touto vrstvou Tě záznam reálu zrazuje v literárním smyslu nejvýrazněji: bez těchto pasáží by se centrální příběh zcela obešel; neobešla se bez něj ale žádaná zajímavost textu. Jsou tu něčím vnějšně přidaným, literárně vlastně nepoctivým.

Záznam dějů v reálném čase znemožňuje výstavbu knihy jako literárního díla; znemožňuje i dotvoření postav. Kdybys chtěl například o profesoru Machovcovi napsat jako o figuře, jak on je, nevystačil bys se záznamy Vašich dvou hovorů, ať jsou tyto hovory jakkoli dráždivé; v Tvé knize, spokojující se deníkově s dvěma setkáními, se Machovec ocitá sotva svou desetinou. A právě onou, jíž mu hrubou rukou tlapeš do života. Nebo co se Ti stalo s profesorem Černým! S Havlem! S Grušou! Panečku, to jsi svého názorového protivníka, na čtyři a půl roku zavřeného, vyradýroval svým záznamníkovým způsobem! Je tu názor a pak už jen vylíčení, že Ty jsi na proces nemohl, bylo Ti zabráněno. Anebo Ota! Ale taky Zdena! Rozuměj! Teď vůbec neprovádím porovnání mezi živými lidmi a Tvou zprávou; ne; беру

prostě jednu po druhé postavy toho textu a zjišťuji jejich literární fragmentovost. Ty postavy nejsou v literárním smyslu dohotovené.

Látku lze uvažovat jen zevnitř, organizovat ji z jejího vnitřního smyslu, nikoli zvenčí, tím kalendářem. I deník lze zřejmě psát jako literaturu, jen přizpůsobený zvolenému tématu; pak by se ukázalo, co ještě dotáhnout a co vůbec vypustit. Takto vznikl polotovar.

Pokud jde o mne, nečekáš, doufám, že budu něco vyvracet nebo komentovat. Nepříjemná jsou v knize ta přímá jména; když už jsi je použil, pak Ti mohu přiznat jediné autorské právo: zkreslit ty pojmenované ke svému obrazu. Ale - když už tedy vystupujeme pod svými jmény, nic Tě neopravňuje cokoli si vymýšlet. O mně sis vymyslel, že jsem šla rozprodat jakési knihy fejetonů; není to pravda. V té době nebyly naše vztahy takové, abych pro Tebe cokoli udělala.

Nemohu se nakonec nezmínit, že jednou z postav je major Fišer. Tam jediné bych uznala, že charakter nerozpracováváš, že jméno slouží jako holý symbol; i když právě tento muž je přece jednou z výrazných po-

stav skrytého dramatu. Nebyl to on, kdo paní Zdeně vynášel trumfy fotografií? A není to opět on, komu jsi donesl svých víc jak pět set stran, popsaných svými sny, láskami a přátelstvími? Rozuměj dobře, toto není morální invektiva; jen zas můj cynismus literáta, cítícího, kde se zrovna připaluje žhavá látka.

Jinak Ti samozřejmě přeji, abys měl úspěch a dílo se Ti dařilo.

E.

26. 10. 1980

P.S.

Přečetla jsem si dopis - zda Ti ho mám anebo nemám poslat - a na dotažení myšlenky mě ještě cosi napadá:

Je to nevhoda psát ze sebe; hrozí, že se člověk neuvidí z odstupu a napíše grafomanský výlev, který jemu zní intenzívně, ale objektivně literární sílu nemá. Rušný dům z tohoto důvodu není dobrý román. V Sekyře ses vztáhl k tatínkovi, své zatím literárně nejúčinnější opoře. Nejsilnější

a nejsdělnější jsou místa, kde Vás oba prolínáš do jediné postavy, jsou možná ještě působivější než tatínkovy dopisy. Kde ale funguješ jako figura sám, ve vlastním prostředí redakce apod., ztrácíš dokonce i vysoký styl. Pomocí tatínka jsi našel způsob, jak na sebe pohlédnout - stále to myslím v literárním smyslu - zvnějška a nikoli otrocky zevnitř. Jak se odosobnit do postavy. V Morčatech jsi - jak se mi zdálo - sdělení příliš intimní převedl do absurdity umělého světa banky a hry o osud a reál morčat a domácího života jsi vázal s absurdnem pomocí koček a jurodivých holčiček. Došlo tu sice k rozlomení textu, ale protože i zkoumání morčat byla činnost sdostatek absurdní, prošlo to.

Ve Snáři ses mimoděčně asi pokusil vztáhnout se, stanout na pozadí osob z blízkého i nejbližšího okolí. Text se Ti ale až usvědčivě lomí. Těm z okolí totiž nastavuješ křivé zrcadlo svojí optiky, všichni se Ti knihou pohybují jak v zrcadlovém petřínském bludišti, pokřivení, znetvoření - jen Ty sám ve vlastní úvaze a vyslovování citů, způsobu, jímž sebe jako figuru prezentuješ, tu jsi nepokřiveně; sebe

neustále obhajuješ, a tak vylepšuješ.

Sám to cítíš a buď necháváš na sebe vyslovit názor někoho druhého /Zdena, manželka/, anebo si sám kladeš podobné dotazy. Vtip je ale v tom, že pochybu o sobě či kritiku textem jen sdělíš; ty druhé ale svým kritickým viděním zobrazuješ. Je to dost zvláštní: ony pasáže drbů a pomlouvání jsou nejživotnější a ale nikoli těmi drby; ty mě osobně rozčilují. Ale onou vaculíkovskou výpovědí. Kdežto sobě jsi znemožnil stát se skutečně literární postavou - neboť to asi pro autora píšícího o sobě znamená očištný čin. Očištný, ale nikoli ve smyslu, že se obhajuje, ale že se vylíčí, jak je, že se vydá. V Sekyře ses "vydal" pomocí tatínkových činů končících až v pomatenosti. V Morčatech ses "zabil". Tady tento rozměr, řekla bych existenciálního sebecítění, zcela chybí.

A proto se Ti nemůže věřit, že si jen zlovolně nezahráváš s cizími osudy, a navíc před zraky policie a za její přímé účasti, a že máš zájem pouze literární. Zacházej i se sebou bez okolků, bez vylepšování; ale ne tvrzením, slovy. Zobrazením.

Asi se ale z odstupu nevidíš a nenašel

jsi tu správnou berli, jak to zastříti /jako v Sekyře a v Morčatech/. A dostal ses do začarovaného kruhu vidění i úvahy. Můžeš mi ale věřit, že literárně nejslabší jsou místa, která bys jistě chtěl, aby zněla. Většina pasáží z Tvé každodennosti ~~je~~ dokonce už pak vyloženě nudná. Přechitelný jako Vaculík jsi hlavně v tom posunu pohledu na lidi; kde píšeš přímo o sobě, je to někdo jiný. Někdo, kdo teprve hledá to pravé slovo, to pravé místo, odkud by věc vyřkl.

Asi bys měl text na čas odložit. A až se Ti bude vynořovat před očima už zapomenutý a v Tobě už živě neznějící, přečti ho znova. Znáš to přeci, jak je text nemilosrdný; on sám Ti poví, co dotáhnout, co vypustit.

Setkat se s Tebou nechci.

E.

25. 10. 1980

Milý Ludvíku,

přečetl jsem si nejdříve Tvůj dopis majoru Fišerovi, pak Český snář, a nestačil jsem se divit. Dovol proto několik zcela neliterárních poznámek, protože k hodnocení literárních kvalit Tvého rukopisu se necítím povolán.

Ludvík Vaculík - autor a hrdina Snáře - se čtenáři představuje jako člověk důsledně respektující "konspirativní" pravidla /s přáteli si ve svém bytě dopisuje na papírkách, předpokládá, že jeho žena je v zaměstnání sledována a odposlouchávána, důmyslně uniká policii na tajnou schůzku v brněnském hotelu apod./. Tentýž Ludvík Vaculík však sepsal na 500 stran textu, ve kterém o svých přátelích a blízkých - s uvedením plných jmen - hovoří zcela autenticky a "nekonspirativně", podrobně líčí jejich názory, konkrétní činy a skutky, vzájemné styky a vztahy. A činí tak nikoli s úmyslem uchovat tento rukopis jako dokument pro dalekou bu-

doucnost, ale již několik měsíců ho dává číst po vlastech českých i moravských a 22.9.1980 svůj Snář předává - byť jako literární dílo - policii.

Jistě už se Ti doneslo, že tento Tvůj krok vyvolal mezi přáteli údiv, rozpaky i odsouzení. Přiznám se, že patřím do poslední skupiny.

Pokud bychom, Ludvíku, žili v podmínkách otevřené demokratické společnosti, mohlo by to být všechno náramná legrace a vlastně by o nic nešlo. Nanejvýš by Tě mohl někdo z jmenovaných žalovat pro urážku na cti a případné spory o Tvůj rukopis by měly pikantní příchuť společenského skandálu. Ale "literárním hrdinům" Tvého Snáře, žijícím v Československu roku 1980, nejde o nějaké lápálie s jejich "ctí"; tito lidé jsou ohroženi ve své základní lidské existenci a ve hře jsou policejní represe, soudy, vězení a nevybíravý tlak na vystěhování z vlasti. Poměry, které v této zemi vládnou, se jistě mohou zlepšovat, ale taky dále zhoršovat. Kde bereš jistotu, že se Tvůj Český snář neoctne za nějaký čas v dokumentaci obžalovacího spisu prokuratury proti některým Tvým přátelům a blízkým lidem?

O své specifické roli ve společnosti jsi až dosud rozhodoval zcela sám, bez ohledu na následky a mínění ostatních při vystoupení na IV. sjezdu čs. spisovatelů, při koncipování textu 2000 slov v roce 1968 i Poznámek o statečnosti v roce 1978. **Za** tuhle Tvoji svéráznou nezařaditelnost i nemalé zásluhy Tě mnozí právem obdivují. Činíš tak ale i svým posledním krokem? Kdo Ti dal, Ludvíku, právo brát do své "velké hry" další lidi? Domyslel jsi vůbec svou odpovědnost za Tvé živé literární hrdiny?

Obrovský aparát v tomto státě vytrvale shromažďuje údaje o každém z nás a používá k tomu nejrozumnějších metod: od fízlování hospodských řečí, přes odposlech a přímé výslechy až po tzv. ostré sledování vybraných jednotlivců. Jistě znáš odborný termín "vytěžování", na každého je dobré všechno, cokoliv se jednou bude hodit. Netroufám si ocenit pravý význam a hodnotu materiálu, který "vytěžila" policie z Tvého Snáře, ale soustředit takové množství cenných informací by stálo policii značné prostředky a čas, přičemž mnohé věci by asi nezjistila vůbec. Přitom nejde ani tak o

to, zda se policie dozví z Tvého rukopisu hodně nebo málo, jde spíš o princip: že jedním z "vytěžovaných" materiálů je i Český snář Ludvíka Vaculíka, jím osobně panu majorovi předaný.

Rozhodně nejde zrovna o "nevinný" text, stačí uvést pár příkladů:

- Tví přátelé se, bohužel, až na výjimky nedozvědí, o čem pravidelně bese-
duješ s majorem Fišerem; zato pan ma-
jor, jeho nadřízení a příslušný poli-
cejní aparát se dozvědí mnoho zajíma-
vých pikantností ze života Tvých přátel;
- podíl M.R. na výrobě Petlice je sice
líčen velmi rozverně /včetně vypité
lahve vína zaúčtované do ceny výtisků/,
ale za stejnou činnost byla nedávno ji-
ná paní docela vážně odsouzena na je-
den rok vězení;
- že se najde mecenáš, který věnuje neo-
ficiální české literatuře dvacet tisíc,
je jistě záslužné; jeho samozřejmě ne-
jmenuješ, ale proč uvádíš, komu jsi ty-
to peníze předal?
- že Ti Otká pomáhala s mnoha věcmi, je
mezi přáteli známo, ale je dobré v je-
jí dnešní situaci takovou činnost při-
pomínat a popisovat?

- a k čemu je dobré podrobně vylicít, jak Eva po výslechu, důrazně varovaná, aby s nikým o předmětu jednání nemluvila, Ti spěchá povědět, že policie chce svalit odpovědnost za věc na Tebe?
- Eva taky u všech výslechů tvrdí, že si spisovatelé rukopisy vzájemně vyměňují a že jí o nějakém prodávání knih či nedovoleném podnikání není nic známo; proč ji tedy nechávaš ve své knize rozprodávat po Praze nějaké výtisky fejetonů, když to navíc není ani pravda?
- popis prací na Slovníku spisovatelů a metoda vašich konspirativních schůzek v Brně najde na policii taky jistě svoje vděčné čtenáře... a tak by se dalo pokračovat.

Našel sis pro sebe určitě nejeden argument a výmluvu, že vlastně tak o mnoho nejde, že policie tohle všechno stejně ví. Ale přece jen: mnohé z těchto věcí neměla dosud k dispozici písemně a tak pěkně pohromadě: názory lidí, jejich vlastností i slabostí, rodinné poměry - prostě psychologický klíč k nejednomu člověku. Teď si

tedy mohou tento materiál pečlivě prostudovat, doplnit o vlastní poznatky a všechno zpracovat do svých "pavouků" styků, vazeb a skupin, i do osobních kartoték jednotlivých sledovaných případů. A major Fišer i jeho nadřízení budou jistě natolik prozíraví, že s výsledky postav Českého snáře nezačnou dnes ani zítra, ale že počkají. Oni mají, Ludvíku, času dost! Fotografie, které Ti zabavili, také nepoužili hned, ale až když se jim hodily!

A ještě poznámku na okraj: výrazným rysem Českého snáře je Tvůj vztah k ženám. Nechci být soudcem Tvých nejsoukromějších záležitostí, jde mi spíš o způsob, který jsi při líčení oné lepší poloviny lidstva zvolil. Dlouho jsem přemýšlel a hledal výraz, který by nejpřesněji vyjádřil popis Tvé vlastní ženy Madly, paní Zdeny, paní P. a všech dalších až po tu nebohou houslistku, která svým ženstvím ruší Tvůj umělecký zážitek z koncertu - a nevymyslel jsem nic jiného než s p r o s ě á c t v í . Vím, že galantnost k ženám se dnes v jistých kruzích zrovna nenosí, že Ty nad mou výhradou mávneš rukou, ale přesto asi nebudu sám, kdo tohle v Tvém rukopise nespolkne.

Vůbec se s Tebou nemíním přít o to, jak jsi vyličil Evu: jako zlou ženskou a nepřítliš schopnou spisovatelku /Milan Šimečka... šel tak daleko, že pochválil i Černou hvězdu."/ Tenhle "portrét" si srovnej se svým svědomím Ty. Jsem jenóm rád, že ve stejné době, kdy jsi psal Český snář, dokončovala moje žena rukopis "Dvanáct rozhovorů". Nezaújatý čtenář Rozhovorů i Snáře si udělá závěr sám.

Dávám Ti tyto řádky nerad. Jednak mě mrzí, že jsem je vůbec musel psát, jednak riskuji, že se mé poznámky mohou ocitnout v konečné verzi Českého snáře nebo v nějakém jeho pokračování a v tomto textu pak třeba na policii. Protože se ale se svými názory na Tvůj rukopis a jeho "zapůjčení" panu majorovi nikde netajím, nechci vypadat jako člověk, který šíří pomluvy. Proto tedy tento dopis.

Měj se dobře

J. Kantůrek

19. 7. 1980

Vážený příteli,

konečně usedám k papíru, abych sepsal své dojmy z četby Českého snáře. Na jedné straně velmi lituji, že jsem nezačal psát už v tom prvním opojení, kdy jsem nebyl po několik dní schopen ničeho jiného než ustavičných rozhovorů /v duchu/ s Vámi. Na druhé straně je to snad i dobře. Dnes už je zřejmé, že nešlo jen o okouze[n]í a dojem, protože čas je velký platonik a vybírá ze vzpomínek zrníčka idejí: to podstatné, co drápkem uvízlo. ~~E~~/Abych nezapomněl: Vaše kniha je v tomto smyslu nesmírně cenným útokem na platonismus. Je to kniha antisthenovská, nominalistická, hájí nade vše autenticitu jednotlivého života, jeho jedinečnost a pravdu. To ale není ani kritika, ani pochvala, neboť velkým blouděním dějin filozofie je snaha postavit Antisthena /a cyniky a všechny jejich pokračovatele/ proti platonikům. Ta dvě stanoviska jsou však komplementární; jedno bez druhého

ztrácí pravdivý smysl. Existují tak, jako radost je možná jen na pozadí smutku, slast neexistuje bez utrpení a člověčen- ská snaha nechat si jen to "dobré", to správné, vede k blazeovanosti /viz Lorenz!/: člověk neznající utrpení nemůže pocítit slast - platonik nechápající nominalistic- kou alternativu beznadějně zabloudí v hle- dání pravého bytí. To ovšem platí i naopak, tedy pro nominalisty, kteří důsledně odmí- tají platonismus a zabloudí v nemožnosti dorozumět se s druhými, v nemožnosti věci pojmenovat. Pokud Vám hrozí nějaké nebez- pečí, je to při Vašem povýtce antisthenov- ském postoji právě toto nebezpečí - a pro- to správně berete lék: musíte psát, dávat tvar slovům, která se však ve Vašem poje- tí netransformují v ideje, protože nechtě- jí znamenat více než autentický záznam, co- si jako fotografický snímek. Přesto však více znamenají - pro ^{tebe} druhé - a v tom je mj. právě velikost Vaší knihy.//...../

Čím déle jsem četl, tím méně jsem se bavil. Panoptikum našeho ghetta bylo vy- střídáno tím, co jste napsal o mně. /Mnozí mi říkali, když jsem Český snář velebil: "Tobě se to mluví, ty tam nejseš," Jenomže

já tam jsem! Napsal jste o mně hrozné věci, pane Vaculíku! Hrozné, ale pravdivé. Při čtení jsem najednou viděl svůj život jako "vzorové memoáry" /Vaculík/, z nichž jsou pečlivě vypreparovány bolestivé a nepohodlné zážitky a tkáň života je pak dovedně transplantována legendami. Ba co víc: protože jsem tuto techniku nejen znal, ale pokládal i za správnou a snad i jedinečnou, začal jsem jaksi postupně tyto dovedně záplatované a dodatečně vymyšlené memoáry považovat za pravdu, z níž hojně šířím poučení pamětníka pro mladší generace/.../

Každá opravdu velká věc - myšlenka, technika, kniha - působí strašně jednoduše a vnuká člověku myšlenku: Ksaku, vždyť tohle bych přece dovedl taky! Proč jsem tohle neviděl, nenapsal já!... Každý napišme jeden Český snář a budeme čistší, pravdivější! Patočka napsal ve výkladovém textu k Chartě, že morálka je nad zákonem. Vaculík /mými slovy/ dodává, že pravda je nad morálkou. Je! Divnost /THAUMA - pojem, z něhož Řekové odvozovali filozofickou moudrost: už zase, já blbec, vykládám něco

Vaculíkovi! / V předchozí větě má být slovo vaculík napsáno s malým "v", nejde o Vaše jméno, nýbrž o pokus o sociologickou typologii. / Tedy: Divnost nad divnost, ale Český snář je nade vší pochybnost kniha čistá a pravdivá, i když je to kniha skandální a asi nemravná. Nepochybný nemrava Vaculík /tentokrát jednoznačně s velkým "V"/ je pravdivý a čistý, řekl bych dokonce - prominete-li - cudný člověk. /Mrav zde chápu ve smyslu německého "Sitten", ve smyslu "obyčej", "zvyklost". / Už jako velmi mladý hoch jsem si vytvořil pomocnou typologii lidí; podle toho, jak se mi udělá, když mi vyprávějí sprostý, oplzlý vtip. Nikdy jsem se nepřátelil s těmi, po jejichž oplzlém vtipu mi bylo na blití. A vypěstoval jsem v sobě časem takovou citlivost, že se mi skutečně podařilo několikrát se téměř ve společnosti pozvracet při oplzlém vtipu odporného mi člověka. Naopak jsou lidé, mám k nim jakousi nepotlačitelnou náklonnost, po jejichž sprostě se srdečně a s gustem chechtám. Píšu to proto, že při Vaší porno-ahojácké aféře jsem skoro hrdě a určitě vztekle nesl část pohoršení "sympatizující"

veřejnosti, která odmítala pochopit, jak jste mohl své posvátné jméno takto pohanět, a při veškerém pobouření nad nezákonnostmi estébáků a jim podobných se vlastně především pohoršovala nad vaculíkem /zde malé "v", platí však i pro Vaculíka s velkým "V", jenž je typickým případem podrázeným sociologickému typu/. /.../

Tu desiluzi /která musela přijít, neměl-li vaculík /s malým/ sežrat Vaculíka /s velkým/, jsem si prožil o pár let dříve než ostatní Mnozí. Ještě dlouho poté, co jsem svůj šok racionalizoval, jsem nechápal, proč tak tvrdošíjně odmítáte identifikaci Vaculíka s vaculíkem. Chvilími se mi dokonce zdálo, že máte povinnost být vaculíkem, když Vás tolik potřebujeme s malým. /Myslím jako my všichni, národ, lid, jak se to říká./ Třeba nejste tak docela vaculíkem, kterého potřebujeme, ale když už nemáme nikoho lepšího, tak jste měl snad pociťovat jako povinnost představovat nám ho. /Tenhle národ trpí totiž nejen nedostatkem vhodných reprezentantů na rozhodujících místech, trpí také jakousi neodolatelnou náklonností ke kome-

diantství a herectví a vášnivě rad ztotožňuje herce s rolí, kterou hraje. Příklady: General Syrový /jednooký/ je náš Žizka, general Svoboda nam přinesl svobodu, poslanec Buchvaldek je /ve svém dalším úvazku hereckém/ poslancem Bavorem a je tudíž třeba považovat jej za poslance kvalit serialové postavy - a tak dale ad libitum. ≠ Je zvláštní, jak má blbost tendenci se rozplemeňovat /Werich/. Naštěstí jste zřejmě rozemý neherec /čtu Vaše fejetony, když se mi dostanou do ruky!/ a tomu přání blbců jste tenkrát nevyhověl. Úplně jasné to však bude teprve po vydání Českého snáře. /Já si zatím nedovedu představit, že byste tu knihu nedal z ruky!/

Po vydání Českého snáře vypukne skandál. Vaculík není vaculík! A třeba ani nikdy nebyl. Já vím, že to byl Váš záměr a že Vám působí úlevu, že teď je konečně jasné, kdo nejste! Jenomže Mnózí to nebudou chtít nechat jen tak. Herec, který nejen vypadne z role, ale dokonce přizná, že se ji nechtěl naučit, si nezaslouží nic jiného než být vypískán. Já si upřímně myslím /teď, když už jsem přece jen jinak blbý než před deseti lety/, že to představení s hr-

dinou vaculíkem /s malým/ bylo neobyčejně hloupé a že po vzoru V + W má snad hrdina - v tomto případě Vaculík /s velkým/ - jít zblblému pt. diváctvu dobrým příkladem a začít pískat první. /,,,/

Nevím, k čemu bych Český snář přirovnal. Vůbec si taky nejsem jist, zda je to literatura. Žánr je absurdní, spisovatel neví, co napíše?! Ale i tak - nebo právě tak? - si myslím, že to je s trochou podhodnocení největší česká kniha, něco, čím jste se vykoupil, čím jste uzemnil všechny rozumné hlasy, které Vám deset let hloupě radí, abyste se na všecko vybodl a přestal už s Petlicí a ostatními věcmi a začal konečně zase psát, což jste svému talentu povinován. Hlupáci! Pravda, napsal byste za ta léta třeba i deset dobrých knih. No a co! Knih je! Napsal jste místo toho jednu velkou, nezastupitelnou knihu, bez které tuhle dobu nepůjde pochopit. /Nevím, dokáží-li Český snář přečíst takto čtenáři jindy a jinde, ale o to teď neběží./ Přiznám se, že jsem se při čtení Českého snáře dvakrát rozplakal. Na str. 323 a pak ještě asi o dvacet stran dále a plakal jsem dlouho tak nějak, jako když mi

bylo devět nebo deset a dočetl jsem Posledního Mohykána a máma, aby mě utěšila, mi tu knihu vzala a řekla, že už mi nic takového číst nedá. Hloupá! Pak jsem moc let neplakal, styděl jsem se, chtěl jsem být chlap, a dlouho trvalo, než jsem některé knize dovolil, aby mi vehnala slzy do očí. V "memoárech" bych napsal, že to bylo až při četbě Thorntona Wildera Most sv. Ludvíka krále, ale... asi to bylo dřív.

Plakal jsem nad tím, co se Vám stalo, nad tím, že Vám nemůžu pomoci, že to vůbec nejde, že to tak musí být. Že je to dobře. Že je to dobrá kniha ten Váš život, že jej dobrý Bůh takhle strašně na Vás seslal. Plakal jsem nad námi nad všemi, disidenty, Čechy, lidmi, nad tím celým zkurveným, zasnáraným životem, nad tím, že je tak těžký a - krásný. A taky jsem Vám záviděl, že se Vám to stalo, že jste si to zasloužil /tak i tak/, že jste to vydržel, přežil a napsal! A byl jsem pyšný, že jste chlap, že jsem měl to neuvěřitelné štěstí poznat Vás a přečíst si to a potkat kus svého zasnáraného života jako Dílo a vnímat jeho katarzi. A najednou jsem se skoro nebál, co

s námi bude a jestli to vydržím a opako-
val jsem si, že to, kurva, stálo přece
zato. /.../

Je to velká kniha a my ji moc potře-
bujeme. Kdo je "my"? Chtěl jsem napsat
"já", ale to vypadá hrozně blbě a navíc
vím úplně pozitivně, že už teď je několik
lidí, kteří nad Českým snářem prožili ně-
co podobně zázračného. /.../

Co mi na Českém snáři vadí? S tím
se nedá nic dělat, je to součást autenti-
city - ta atmosféra prominentního disiden-
ta. Já Vám trochu závidím, Mnozí Vás za
to budou nenávidět. V jistém smyslu si ži-
jete - já vím, je to život, za který pla-
títe krutou daň, ale tu jiní platí také
a nemají Vaši volnost. Jsou vázání jak
pes u boudy u svých zaměstnání a jak se
ukazuje, nemohou se "osvobodit" na Váš
způsob. Co režim povolí prominentům, za
to "obyčejné NČ" zavře. Já třeba jsem ne-
vyvinul ani tisícinu Vaší aktivity /mís-
to "tisícina" má být asi "milióntina"/,
ale přes hubu dostávám srovnatelným způ-
sobem, možná 5 x, možná 10 x méně než Vy,
a třeba jsem také tak trochu prominent.

Představuji si ďábelského inkvizitora od STB, který tohle všechno zakalkuluje a povolí Český snář k masovému vydání s oprávněnou nadějí, že se "disi" mezi sebou požerou, až si přečtou, jak to chodí. Vy to do značné míry víte, ale často i z Vás /jste z prominentů nejmenší prominent, zrozením, naturelem a konec konců i tím, že jste vlastně zůstal vždycky chudý/ čouhá prominentský postoj jako sláma z bot. Příklad: když mluvíte o zaměstnání Zdeny: 2700 brutto je v tomto státě zatraceně slušný výdělek nejen pro disidenta, ale i pro vysokoškolsky kvalifikovaného odborníka ve strukturách, pokud nedělá Kariéru a nehamouní se po kšeftech. Můj švagr je architekt s deseti lety odborné praxe a má o stovku brutto víc, z čehož živí dvě malé děti. Mám kamaráda fyzika s dlouholetou praxí v ČSAV, ten má asi o tři stovky brutto méně! /A tři děti/ V téhle pasáži jste škrtl: "daní ovšem plná pálinka", i to je přehnané /i když je sprostěárna usvědčovat autora citací toho, co škrtl, tohle však není literární recenze, ale dopis/. Myslíte, že disidenti by měli být od daní osvo-

bození? Já platím měsíčně plnou pátku /když je dobrý měsíc/, i jedenáct set /já jsem rovněž prominent, mám dva úvazky, tedy dvojí daně, dvojí peníze i dvojí práci/. Jsem už jedenáctý rok hlídačem, ale nikdy jsem si nestěžoval. Byl jsem hlídačem už jako Patočkův asistent na fakultě, jinak bych z asistentského platu asi chcipl, původně 1200 brutto, před jedenácti lety, pochopitelně/. Ale to je od věci, píše to jen proto, že kritika z této strany by mohla být zvlášť bolavá a snad by stálo za to rukopis z tohoto hlediska ještě jednou přečíst: Máte pravdu, když nadáváte na "státní dobytek", ale neměl byste zapomínat na to, že jízdeckému koni jeho veličenstva se poněkud lacino pošklebuje nad udřenými pivovarskými valachy, i když těm riziko uštívání na honu rozhodně nehrozí...

Patočka rozlišuje mezi duchovním člověkem a intelektuálem - snad znáte můj text na toto téma. Český snář je v tomto smyslu příkladným dílem duchovního člověka. Právě proto mám podstatnou připomínku: Lidé vyhození po roce 1969 - mám na mysli tu statisícovou masu - byli v prvních letech po

vyhození v šoku, který zatím nikdo podrobněji neprozkoumal /Šimečkova ceněná kniha Obnovení pořádku je pouze první vlaštovkou a mne osobně příliš nenadchla./ Kvantitativně patrně v mase vyhozených převládal vzdor a přesvědčení, že dříve či později nás budou muset zavolat nazpátek /nebo pozavírat/. Stálo by zato prozkoumat z tohoto ohledu období let 1975-6 - období jakéhosi oteplení, snad začátek pomalých a opatrných návratů. Existoval-li takový trend - já myslím, že ano - dostal se do konfliktu s tendencí, která vyústila v Chartě 77, s tendencí vykašlat se na instituce a udělat se pro sebe, nebýt na státu závislí. Řekl bych - dle Českého snáře i toho, co vím z dřívějška - že právě Vaše myšlenky a Vaše iniciativa byly u kořene tohoto hnutí, jehož počátečním a do jisté míry vzorovým výrazem byla Petlice. Pod Patočkovou mravní patronací se tato koncepce dostala do Charty a zdála se přijatelná téměř pro všechny: Nejvíc ovšem asi pro underground - tažení proti "zpěvákům" /Patočka/ Plastikům mělo ostatně iniciátorský význam. Přidali se mnozí literáti a stoupenci ekologického myšlení, nedorto-

doxni křesťané i uhlovci - ti ostatně s pevným záměrem dostat tyto nové struktury pod kontrolu svojí "strany". Jaksi stranou stáli vzhledem ke svým absolutním počtům exkomunisté, kteří ze značné části - pokud Chartu vůbec podepsali - chápali zpočátku celou akci jako pouze jeden článek v řetězu protestních akcí petičního charakteru, který náhodou - dle jejich mínění - získal podporu širší veřejnosti. To je hodně rozšířený omyl. Charta podporu širší veřejnosti nezískala. Byla by ji patrně získala, kdyby nebyla předmětem tak brutální reakce moci, která právě proto zas reagovala možná tak brutálně. Řekl bych dokonce, že Charta znamenala oslabení sociálního zázemí opozice a že právě v tom je jedna z příčin, že se nevyvíjela úspěšněji a že její osud je posléze tragický. Ze statisícové masy pronásledovaných, která byla diferencována - a tvrdě pronásledována jen ve svých špičkách - se vydělila tisícíhlavá skupina, kterou bylo možné "zpracovávat" více méně v celé šíři, byť samozřejmě diferencovaně. Význam Charty je někde jinde: sjednotila

- byť na přechodnou dobu - opozici a dala jí program - negativní i pozitivní. Negativním programem Charty je vlastní otázka lidských práv a důsledky chartistického boje o "práva na práva" /Pithart/. Z tohoto trendu se postupným převažováním uhlovských tendencí vyvine VONS. Pozitivním programem Charty byl dle mého názoru program alternativní kultury a paralelních struktur inspirovaný vaculíkovskou koncepcí Petlice a ostatních samizdatů a v extrémních důsledcích dováděný do praktické podoby experimenty undergroundu o nový styl života v souvislosti s módními proudy ekologického a náboženského myšlení spojeného především s undergroundovou hudbou a rozšířeným hnutím non-konformní mládeže. Právě odtud z velice silných emotivních zážitků pramenila euforie příznačná pro vrcholnou fázi Charty od léta 1977 do léta 1978. /Chci se touto otázkou zabývat seriózněji a přesněji - jindy a jinde; zde se omezují na téze a zjednodušování./

Rád bych se pokusil dedukovat, jaké stanovisko by k tomuto vývoji zaujal Jan Patočka. Použiji pro svou argumentaci

dvou podkladů, textu Rizika a šance duchovního života a svého posledního rozhovoru s Janem Patočkou na refýži tramvaje na Václavském náměstí asi deset dnů před jeho smrtí. Patočka tehdy mluvil o potřebě rozšířit počet signatářů zejména mezi dělníky. Vyvozují z toho, že si byl vědom nutnosti širší podpory hnutí a počítal se široce založenou občanskou iniciativou. Tato koncepce však záhy selhala - z dnešního hlediska se dokonce ukazuje jako problematické zveřejňování jmen všech signatářů, ale tehdy to jinak udělat asi nešlo.

Ve zmíněném patočkovském textu píší o třech alternativách, které dle Patočky duchovní lidé mají. První je cesta Sókratova, cesta důsledného poukazu na to, že život je temný a že jej neznáme, cesta konfliktu s obcí, cesta na smrt. Druhou cestou je cesta Platónova, cesta přežití a založení obce duchovních lidí, třetí je cesta sofistů, intelektuálů, zrádců duchovního lidství. Píší tam také o své domněnce z předmětné Patočkovy přednášky, dle které jsem usuzoval, že Patočka si vybral cestu Platónovu. Život však během necelého půl roku ukázal, že pan profesor nastoupil k sókra-

tovskému "letu".

Patočka tédy platonickou cestu nezvolil, nebo opustil. Není potom tragické, že jeho "dítko" - Charta - touto cestou vykročilo? - do značné míry Vaší zásluhou! /přesnější by asi bylo: vinou, ale nejde přece ani o pochlebování, ani o soudy./

Tvrdím, že paralelní struktury bývají strukturami parazitními. Parazitují na oné oficiální, majoritní kultuře či společnosti. Možnost vyhnout se tomuto fatálně parazitnímu sklonu parazitních struktur závisí v podstatě na kvantitativních ukazatelích. Etnologické studie - či jinak Patočka v Kacířských esejích - ukazují, že pouze dostatečně početné společnosti mají naději na vytvoření duchovní kultury.

Patočka vidí na počátku řecké a tedy i evropské a v jeho pojetí i planetární linky dějin řeckou polis a specifickou strukturu řecké rodiny, v níž otcové jsou uvolnění od ekonomických povinností, aby se věnovali konání zaznamenáníhodných skutků v rámci polis. /Pokud zase něco blbě vykládám vaculíkovi /s malým/, tak si to škrtněte, ale mně by se jinak asi

ztratila nit myšlenky. Jsem totiž zvyklý vyjadřovat se spíše přednáškovým stylem./

Paralelní struktury chartistické na oficiální kultuře - i při jejím úděsném stavu - parazitují a parazitovat musí. Jsou na ni ^uvzány ekonomicky, pokud jde o vzdělání i pokud jde o uplatnění. /Zkoumal už někdo souvislost mezi množstvím titulů Petlice a nadějí, že takto vydané knihy dojdou vydání i v zahraničí?/ To samo o sobě není nic špatného. Jenomže cesta "obce filozofů" vede fatálně k jevu ghetta se všemi jeho důsledky. Obyvatelé platónské obce jsou buď vyvrženci ostatní společnosti, nebo ti, kdož okolní společnosti opovrhují, nejčastěji - i v našem případě - obojí. Tendence k přetrhávání životně důležitých pout s okolní společností jsou proto dvojnásob silné. V tragické parodii se tu opakuje tradice čecháčkovství minulého století: "co je české, to je hezké". Přední literární kritici paralelních struktur se rozplývají nad autory, jejichž úhrnná produkce čítá deset dvacet strof příležitostných veršů či písniček; věci o sobě vzxaté docela zajímavé a pitoreskně oživující. Jsou-li vydány za náhradu kultury majoritní /byť

spotřební/, budí úžas a obavy. Mám pro tyhle věci čuch ze své cikánologické praxe a musím říci, že Hübschmannová a Lopatka si odlívají z jednoho soudku, což je smutné, myslím, zejména pro Lopatku.

Vaculík píše, že úroveň světa závisí na úrovni, na kterou ti dobří dokáží pozvednout ty největší lemply. To je pravda, pravda nastokrát. Vaculík tu /v Českém snáři/ potírá Vaculíka /obojí s velkým/ epochy předchozí, nebo se mýlím?...

V souvislosti s výše zmíněnou tézí o závislosti úrovně světa na úrovni těch nejhorších bych chtěl připomenout, že tato neuvěřitelně samozřejmá myšlenka byla zapomenuta v souvislosti s Marxovým přenesením těžiště civilizace z venkova do měst. /Marx jako typicky urbánní myslitel by vůbec zasluhoval pozornosti. Nevyjednal byste mi konzultaci s poustevníkem Kosíkem?/ V ekonomice průmyslu je totiž rozhodujícím faktorem průměrná míra nákladů nutných na výrobu určitého zboží. /Kdo vyrábí laciněji, vydělává, kdo vyrábí drah, než je tento průměr, zkrachuje./ V zemědělství /i podle Marxe/ rozhoduje

nejvyšší míra nákladů, které mají ti, kdož hospodaří za nejhorších podmínek, ti nejzaostalejší. ~~Ne~~budu vysvětlovat, proč si to Marx /právem/ myslí. Nejsem honěný v marxistické terminologii a nemám - jsem pořád ještě v hlídačství - možnost nahlédnout do potřebných knih. Rozhodně však zkusím tento okamžitý nápad rozpracovat. ~~K~~dyž zvážíme, že téměř celé dějiny lidstva jsou dějinami zemědělských civilizací a teprve od Marxovy epochy se centrum přesune na město a průmysl. /Vzpomínáte na to, co jsem u Vás říkal o Kohákově rozdílu mezi vesnickým a městským stylem života? To sem taky patří! /.../

Marx a jeho pokračovatelé se pokoušejí vesnici urbanizovat: zavést kapitalistické /tj. průmyslové/ vztahy i na vesnici, a to je možná kořen průseru... Chartistické založení "platónské obce" duchovních lidí /v Patočkově smyslu těch, kteří jsou ochotni za určité věci přinášet oběti/ je v tomto smyslu urbánní čin, což znamená: průser, nemluvě již o tom, že Patočkův důraz na ochotu přinášet oběti pro hodnoty polis byl v dalším vý-

voji Charty transformován skoro na program. Mnozí /a i ti nejlepší/ často nedělají už nic jiného, než že přinášejí oběti. A to s Patočkovým záměrem nekoresponduje, nýbrž protiřečí! Zpět: platónská obec duchovních lidí je urbánní čin. Co musíme udělat teď? Já myslím, že začít bourat hradby té naší obce. /Přesněji zkusit otevírat brány, branky nebo třeba i kopat podzemní štoly, protože jinak by nám do té naší obce mohly ty kurvy podstrčit zbouranými hradbami nějakou trojskou kobylu, ale to oni už stejně udělali a dělají více méně permanentně a úspěšně./

Prostě musíme jít k nevěstkám a celníkům /Kristus/. Zkrátka přestat být tolik spravedliví a zakoušet trochu více normálního života /chcete-li: NŽ/. Čeká nás snad nová etapa "chožděníja v narod"? Ježíšmarjá! Zkusím to promyslet. Zatím mi na myslitane, že každá dobrá iniciativa zařvala na prastarou tendenci oddělovat zrno od plev, na prokletou starost o individuální a skupinovou spásu, na zasranou vyvolenost. Vždyť i tomu Kristovi učedníci zradí program a založí obec spravedlivých,

vyvolených: církev. A každá snaha tohle zbloudění napravit skončí jen založením nové obce spravedlivých - zpravidla ještě spravedlivějších a vyvolenějších než ti předchozí, kteří se ve své pyšné pokoře a ve svém pronásledování ještě více oddělí od stádce nepravého.

S tím je opravdu potřeba skončit! /Vaculík/ Vy jste už dávno řekl, že se s nima musíme smířit. Bohužel, asi musíme. Já už dlouho přemýšlím o tom, jsou-li fízlové bližní. Začalo to tím, že jsem - už jsem to jednou opravdu nemohl vydržet - podlehl svůdné teologické konstrukci, která mi na chvíli poskytla potřebou úlevu. Dovodil jsem tak, že fízlové bližní nejsou. Chvíli mi bylo dobře. I nenávist uspokojuje. Pak jsem si ale uvědomil, co bude, když novou teorii spojím se svojí dávnou, skoro nej-dávnější koncepcí, jež praví, že všechny hrůzy, k nimž v dějinách lidstva došlo, jsou pochopitelné pouze při zakalkulování představy, že v určitých epochách určité skupiny lidí vypadly - nebo nebyly vůbec zařazeny - pod pojem člověk. V antice otrok nebyl člověkem, ale "mluvícím nástrojem", domorodci v kolumbovské éře byli

"bezocasé opice", židé pro nacisty byli pololidé, "vykořisťovatelé" pro komunisty rovněž. Zděsil jsem se svých úvah a své nenávisti a roztrhal jsem svou teorii už v hlavě.

Dnes je mi fízlů opravdu líto. Dopracovali to, chudáci, už tak daleko, že už to skoro ani nejsou lidé. Mělo by se jim nějak pomáhat. Můj fízl, nadporučík /?/ Beran /?/, chudák, už z toho ustavičného lhaní třeba ani neví, má-li doma opravdu dceru či syna, nebo snad dvojčata? Přistihl jsem ho, že jednou při výsledku "lidsky" prohodí, že má nemocnou dcerku, jindy zas někam veze kluka a přitom tvrdí, že má jen jedno dítě....

Pomáhat fízlům? Určitě. Ale kdo na to má? Já určitě ne. Pro mne tito bližní ať zůstanou co nejvíce vzdálení. Člověk má totiž první povinnost odhadnout dobře své síly ve vztahu k úkolu, který na sebe bere. To nové, co mi Český snář také přinesl, je právě toto vědomí, že totiž nejzákladnější úkol je **A**koncovat s krátkodobostí. Kdo z nás by dnes znovu podepsal Chartu, kdyby věděl, co bude následovat?

Kdyby věděl, kolik bude muset zaplatit? To je otázka! Neříkám, že nikdo, říkám, že by si tu otázku měl každý položit a jednat podle své odpovědi, nikoli podle nějaké představy o mravnosti. Pravda /ve smyslu: věrnost sobě/ je před morálkou! Souhlasí Vaculík? /.../

Musím už konečně přestat se vsuvkami a přistoupit k hlavnímu sdělení: Vážený příteli! Dvanáct let, bezmála, od 29. srpna 1968, říkám, že se tady nemá být, že se má utéct, co nejrychleji utéct a co nejdál. Dvanáct let to říkám a pořád sedím na zadku. Jsem typ dřepěla, který se nerozhoupá. Jsem typ, který se strašně bojí, že spadne klec, ale rozhoupe se teprve, až když spadne. Před deseti lety to dopadlo taky tak. Léta se užívám, že jsem nesplnil svou základní povinnost: Nenapsal jsem to, co jsem si předsevzal napsat. Nepromyslel a neprostudoval to, co jsem pokládal za svoji minimální povinnost. Když se ohlédnu, tak nedokážu vysvětlit, jak jsem mohl tak proflákat třetinu, v nejlepším případě čtvrtinu produktivního života. Ještě před půl rokem jsem se strašně chtěl dokopat k odjezdu. Cítím,

že pokud jde o filozofii v akademickém smyslu slova, je už asi pozdě, ale třeba bych ještě dokázal začít na nějaké podřadnější univerzitě někde daleko. /.../

To hlavní, co Vám chci napsat, tedy zní: já už to nebudu říkat, nebudu říkat, že se tu nemá být. Já tady s Vámi, pane Vaculíku, zůstanu, ať se děje, co se děje. A nebudu už ty, co odjeli, omlouvat. Dopsavád jsem to nemohl prominout pouze Hutkovi, ne kvůli sobě, to vůbec ne, deset let jsem se s ním neviděl, ale kvůli všem těm mladým lidem, kterým léta tak autoritativně dával mravní ponaučení...

Ti, kteří jsou rozhodnutí zůstat, ať se děje, co se děje, by měli pochopit, že mají jinou pravdivost, jinou strategii a jinou morálku, než ti, kteří si říkají, že až to tady bude k nevydržení, prostě odjedou, pokud to půjde. A měli by si to říci, domluvit se. Náš život se změní. Budeme se hádat - je to moc potřeba - o důležitost věcí a pořadí důležitosti. Nemáte pravdu, když píšete, že Petlici nevydává Vaculík, ale kdekdo. Kdyby kdekdo - třeba já - vydával Petlici tak veřejně a v takovém roz-

sahu jako Vaculík, tak ho asi zavřou. Tím nechci říci, že musíte pokračovat, vůbec ne, mluvím o stylu diskuse, ne o obsahu či stanoviscích. Musíme znovu zmapovat terén, my "dřepělové" /Simac/. Fakt přežití nejen v hólém, fyzickém, ale také v duchovním a generativním smyslu je teď - pro nás - důležitější než cokoli jiného. Nesmíme připustit, aby nás bylo příliš málo, abychom měli příliš stejná stanoviska. Ekologicky nejstabilnější se přeci jeví systémy, kde ve vzájemné závislosti žijí miliardy různých organismů, třeba džungle - ekologická banka; naproti tomu evropská krajina typu ukrajinských pšeničných lánů, kde žije jen malý počet různých organismů, se jeví jako nestabilní a stačí relativně slabý náraz z vnějšku - třeba nový nebo mutovaný mikrob napadající pšenici - a žírné lány se během krátké doby změni v poušť, zatímco džungle posypaná napalmem se po pár týdnech zase zelená.

Vaše kniha končí snem, pohádkou. Mně se líbí. Zatoužil jsem přijít k tomu vlaku a zamávat. Ale, pane Vaculíku, ten vlak do Brna přeci nepojede a když, tak nezastaví a pofrčí si to až do Vídně. Éra prominent-

ních disidentů končí. Stárnou, odjíždějí, a nové nevidět. Mně se někdy zdá, a Český snář mne v tom utvrdil, že ti, kdož zůstávají, jsou zalezlí ve svých děrách jako kosíci /malé "k"/ a kutají své dílo nebo co. Já je nekřitizuji. Chápu je, snad jim /určitě!/ i závidím, ale quo usque tandem? Deset let? Těm nejmladším je čtyřicet a těch je pár, Vaše generace má za sebou padesátku a co bude pak? Vy jste individualista, můžete tedy zvolat hlasem mocným: co je mi do toho? Nic, chcete-li, ale Vy nechcete. /Nedělám z Vás zase vaculíka /s malým*?/ /.../

Nedohlédám ani začátku toho, co nás čeká. A neznám ještě ani otázky, natož odpovědi. Ale tohle všechno píšu proto, že je chci zkusit hledat a věřím, že půjde-li Český snář mezi lidi, pomůže. Urychlí diferenciaci, dá vyplavat zlobám a nenávisť, ale probudí vyčerpané a otrávené. Je to nezbytná pomůcka k pochopení této doby. Když pomyslím na to, co s Vámi bude, strachem se mi svírá srdce a taky zadnice, ale přesto Vás prosím: pusťte Český snář mezi nás!

S pocitem vděčnosti a přátelství

/kráceno s vědomím
autora/

Zdeněk Pinc

1. 11. 1980

Milý Ludvíku,

/.../ Jsi - vedle Františka Pavlíčka - jediný, kdo se mnou mluví lidskou řečí, ano, kdo vůbec mluví. Alespoň v rychlosti odpovídám, v naději, že Tě to dostihne do konce roku:

SPIS. - Mé výhrady způsobilo jen původní torzo; když jsem pak četl, chápal jsem víc a víc, že stojím tváří v tvář nikoli literatuře, ale jevu. To není odsudek, to je víc než chvála; kdy už člověk při setkání s uměnou takový pocit má! Četl jsem pak Spis ve vlaku do Zagrebu /!/ i zpět a při vlakové scéně, už poblíže Vídně, zaplakal. Mělo by číst mnoho lidí. Ohled k ženě i mně blízké nesdílím, jestliže nebrán ohled na jiné, příkladně pí P., jejíž manželství Tebou též /pro čtenáře/ ohroženo. Ale to Ti zřejmě nikdo nevysvětlí, jen svou inteligencí musíš alespoň občas vytušit, žes prostě v tomto punktu obdařen jiným metrem, což pochopitelné. Teď jen - poté, co jsem mu na Tvůj příkaz na pokračování vyložil, proč mu nesmím Spis půjčit - vezu týž jako blbec prý rovněž na Tvůj příkaz Josefu Š., vlastně

proto letím zítra do USA, mě napadá /sic! - L.V./, jinak bych ten nepříjemný let, na jehož konci mě asi zastřelí Jan Běneš, nepodnikal. Ale tedy vezu, v naději, že pak na Tvůj příkaz dostanu vynadáno.

/.../

USA. - Univerzita ve Filadelfii pořádá velký seminář o české literatuře, se Škvo-reckým, Lustigem, Kunderou a mnou. Požádali mě o přehled posledních let na téma Kulturní hřbitov. Využil jsem tedy k polemické analýze. "Zpráva o stavu hřbitova" shledává tento živější než leckterý západní literární lunapark. Hleděl jsem, abych jmenoval jen nezbytně a jen ty, jimž neublížím, je to totiž příspěvek k vědeckému zkoumání, tak jsem nemohl mlžit všecko.

/.../

Pavel

Milan H ů b l :

V Praze 16. listopadu 1980

Milý Ludvíku,

požádal jsi mě, až si přečtu Tvůj Český snář a až budu chtít, abych Ti napsal, co si o knize myslím - ať záporného či kladného. Nejsem literární kritik a necítím se povolán vyslovovat soudy o literatuře; a prostý soud "líbí-nelíbí" malíře stejně jako spisovatele málo uspokojuje, chtějí vědět proč a v čem. Jenže četl jsem Tvou knihu zrovna ve dnech, kdy jako by se nám půda pod nohama rozestupovala a nutila nás postavit se buď mezi ty, kdo Snář zatracují, nebo obhajují. Ještě než jsem si sám celý rukopis Českého snáře přečetl - jako jeden z těch, kdo jsou v knize jmenováni - zarážely mě značně protichůdné soudy o knize, jejím obsahu i literární hodnotě. Znepokojovalo mne, že až na dvě výjimky vyslovovali nejvyhraněnější kritické soudy až osobně urážlivého rázu ti, kdo knihu - jak se ukázalo - dosud vůbec nečetli a přitom svůj úsudek opírali o příhody a výroky reprodukované v ústním podání značně nepřesně a někdy až zlovolně. Až po

přečtení knihy jsem se přesvědčil, jak mnohé je v té kritice nadsazeno, a dokonce zdeformováno. Mluvíš přece především o své tvůrčí krizi posledních let, obnažuješ především sebe, své nitro, své rány a mluvíš o svých citových problémech - tam jsi zdaleka nejotevřenější a nejupřímnější. O přátelích a známých mluvíš v tomtéž mnohem zdrženlivěji a decentněji. Jako spisovatel nemůžeš však obejít u přátel stavy podrážděnosti, zvýšené senzitivity, někdy i hysterie či cynismu, tedy příznaky určité tvůrčí krize a tápavého hledání východisek. Pokud se za to na Tebe rozhněvali, pochopí snad časem, že Ti nešlo o skandalizaci kohokoliv, ale žeš musel otevřeně vyslovit, co Tě pálí a co by mělo pálit i ty, kteří se na Tebe pro Tvou otevřenost rozhněvali.

Diskusí na téma Vaculík a jeho Snář bylo v posledních týdnech tolik, že se mi o nich dokonce zdálo, což je u mne značně výjimečný jev. Zdálo se mi zpětně, jak přihlížím v minulém čase svazácké schůzi a jak její účastníci vehementně odhalují a potírají "hejzlarovštinu", aniž vědí, co potíraný skutečně dělal, říkal, psal. Všichni účast-

níci měli podoby našich známých - byť méně svazácké - jen ten odhalovaný a potíraný měl podobu jinou. A teprve, když jsem vyslovil na závěr svého diskusního vystoupení "Neostrakizujte Vaculíka", uvědomil jsem si, že to - žel - nebyl jen zlý sen.

Kdyby Český snář našel jednou v Tvé pozůstalosti Tvých pozůstalých literární historik, proslavil by asi nejen Tebe, ale i sebe. Literáti by se přeli /jak vidíš, přes svůj vyhlášený skepticismus nejsem úplný historický pesimista/, zda takto zpracovaný deník spisovatele z r. 1979 tvoří přes nefiktivní ráz děje svérázný literární útvar; každý z nich by pro něj razil svůj název, přeli by se, zda je výstižnější nazývat to Vaculíkovou literární freskou či jinak /vešlo by to do dějin jako Arbesova romaneta/. Lingvisté by se opájeli průzračnou čistotou Tvého jazyka. Historikové zabývající se koncem XX. století označovali by nalezený text za mimořádně závažné svědectví z prostředí nekonformních pražských, a trochu i brněnských a bratislavských intelektuálů, které objasňuje mnohé z nereprodukovatelného ovzduší oné zvláštní doby. Sociologové by se pře-

li, nakolik je to reprezentativní snímek z hlediska sociální stratifikace a nakolik jisté patogenní rysy byly obecné povahy a nakolik byly vlastní jen prostředí alter-nujícímu.

To všechno by Tě čekalo a asi neminulo, kdybys uložil do truhlice svůj Snář a nechal času budoucímu, aby rukama svých archivářů vyhrabal na světlo denní neznámý rukopis pozapomenutého a zřejmě nedoceněného, ba jeden čas zatracovaného a umlčovaného autora z doby před --ceti ~~lety~~ /či dokonce --sáti/ lety. Jenže Tys to literární historii všechno zkazil, protože měls tu odvahu /někteří říkají opovážlivost/ dát v r. 1980 kolovat to, cos o sobě, přátelích, známých a nejen o těch napsal v r. 1979. Inu já to vždycky tušil, že náš milý "valašský playboy" zase spáchá něco, zač bude peskovan jako enfant terrible této nepočetné společnosti.

Za první republiky by to nemohlo vyjít, protože v knize vystupují jednající osoby pod svými jmény a autor je ani trochu nepozměnil, jak bývalo zvykem mezi slušnými lidmi, říká jedna z kritických námitek. Jenže my už dávno v první republice nežijeme a

jejími normami se proto ani dost řídit nemůžeme. Navíc o mnohých členech této společnosti toho bylo tolik vytištěno, co by o nich dříve vyjít nemohlo, že mi tento argument připadá trochu starosvětsky zpozdilý. Zajímavé je, že se nikdo z těchto kritiků nedožaduje stažení filmů Lásky jedné plavovlásky a Ostře sledované vlaky s odvoláním na to, že by předválečná cenzura nepustila na plátno mnohé scény ani ve verzích přístupné až od osmnácti let.

Rovněž návrh vypustit z neliterárních důvodů ty či ony pasáže či příhody Snáře by jen napodoboval redakční zásahy do Mácho-vých deníků. Deník z r. 1835 je asi prvním předchůdcem Tvého Snáře v české literatuře včetně té snové roviny. Jako nedokončené literární torzo byl vydán mnoho let po smrti autora a i potom ještě s poznámkou vydavatele: "... zápisy nejsou zveřejněny úplně, jsouce místy obsahu příliš důvěrného". Kdyby tato pruderijní praxe trvala, jak okleštěně by vyšly třeba literární paměti Hemingwayovy. Pohyblivý svátek nemluví jen o mrtvých přátelích, a jak autor doslovu českého vydání připomíná, Hemingway dovedl zasáhnout zcela veřejně své přátele na nejcitlivějších

místech. Přesto by se asi jeho čtenářská obec vzbouřila, kdyby měl být Pohyblivý svátek "kuchán" podle edičních zásad, jaké platily ještě při vydání deníku K. H. Máchy, kdy se vše příliš důvěrné vynechávalo a kdy jen počet neuvedených slov v hranatých závorkách vyzrazoval, kolik z autora textu vypadlo.

Považuji za nedůstojné sebe, Tebe a hlavně Tvého Snáře zabývat se jednotlivými insinuacemi na Tvou adresu včetně tvrzení, jako bys ve své naivitě dal policii návod, na koho a jak jít. Ty sám nejlépe víš, cos tam "přiznal" a "zapřel". Nejsou to žádné legendy ze života svatých, cos napsal, vždyť také píšeš o živých lidech z masa a krve, kteří si prožívají své krize osobní i tvůrčí a žijí v době, o které se Bruno Kreisky vyjádřil "schiach /furchterregend/ schaut's aus". To všechno tam nakonec je, i když zpočátku na prvních stránkách textu má čtenář dojem, že píšeš o věcičkách téměř nicotných. Nepatrné šedé kaménky se skládají den za dnem k sobě a postupně se z toho rýsuje mozaika, byť místy à la Hieronymus Bosch. Najednou se ukáže, jak ty jednotlivé kamínky nejsou poskládány halabala a že to vůbec

není literární karbanátek podle receptu, co týden dal, že naopak vše postupně dostává svůj hlubší smysl a vyšší hodnotový řád.

Vzpomněl jsem si přitom na jednu dávnou návštěvu u Tebe, kdys mi nalil skleničku domácí valašské slivovice, jejíž nefalšovanost a pravost jsi ocenil podle lemu tvořícího se na hladině kolem stěn: "Řetázkuje." Ano, Ludvíku, i Tobě to ve Snáři "řetázkuje". Pochybovači a kritici z neznalosti se o tom budou moci přesvědčit, až jim dáš "okoštovat". Naleješ jim? Měl bys co nejdříve!

Milan Hübl

Milý Ludvíku,

přátelství, velká i docela malá, ba i ta jednostranná, neopětovaná, a dokonce i ta nejnižší a nejméně pevná, sexuální, která právě proto musí být obzvláště chráněna,

všechna ta přátelství mají jednu důležitou stránku a Ty jí přece znáš, člověk se vymaňuje ze své samoty a nastavuje se o blízkého člověka, náhle jistější, bezpečnější, vyrovnanější,

je šťastný z toho, že ~~je~~ někoho má, a že tedy může na někoho přenést své myšlenky, i ty nehotové, teprve kvasící, i své náhodné nápady, zítra už zapomenuté, své domněnky a starosti i své smutky, své činy, prohry i plány a naděje, že může zkrátka na někoho přenést i kus svého osudu, aniž by měl obavu, že to bude roztroubeno, zneužito a rozcupováno jinak a jinde, než si sám představuje, a že se dokonce může alespoň na chvíli před někým otevřít a žít, jak by si nedovolil, kdyby o tom měl vědět okolní svět.

Přátelství se zrodilo a v tisícileté kultivaci lidstva rozvíjelo jako nezbytný atribut člověčství, v mnoha dobách dokonce jako jediný předpoklad člověkovy autonomie a svobody vůči světu. Mrzí mě to říkat, protože Ty to víš a také víš, že v této době, kdy společnost zaplavují vlny zvlčilosti, má přátelství dokonce záchovný význam, a že světít je znamená chránit lidskost před jejím rozkladem. Ty to přece víš, dokonce líp než mnozí jiní. Jenže mám dojem, že jsi na to ve Snáři zapomněl a z falešné potřeby otevřenosti a pravdivosti, z toho svého demonstračního sklonu /protože zákony přátelství opravdu mohou zakrýt i malichernost skupinek, špinavost, zlobu a zbabělost/ jsi to mnohokrát porušil.

Ještě nešťastnější však je, žes vzal ve svém díle mnohým, a tím vlastně všem lidem jednu z jejich posledních svobod, a právě nejdůležitější, totiž právo rozhodovat o tom, která jejich slova a činy a až kam mohou či mají být slyšet a vidět, právě toto jejich výhradní právo sis - vševědoucí zřejmě a všeprávný - přisvojil,

a nejen to, vzal sis dokonce právo oznamovat světu drobné, všední činy lidí, kterými Ti nějak projevují sympatii, ačko-

liv ji určitě chtěli projevit jen Tobě a jen a jen před Tebou a ne předvádět se před světem, přivlastnil sis i tohle jejich právo rozhodovat o viditelnosti jejich činů a sympatií a jednals za ně, právě Ty, který tak těžko snášíš, když někdo jiný lidmi proti jejich vůli manipuluje.

Ale snad to muselo být, aby se cosi uzavřelo, a abys zas mohl bez křeče dýchat, alespoň proto možná musel být tento nový ob-
rodný proces v Semilech napsán, a já bych byl rád, kdyby se Ti opravdu podařilo uzavřít, co uzavřeno mělo být, protože i v tomto díle je tolik krásného, že člověk každou chvíli až zatrne, vrací se, znovu čte a obdivuje, a že už teď se těší, až dostane do ruky něco z těch děl, která jsi na sebe prozradil, vzav tím svobodu i sobě samému.

Tvůj

Mojmír K.

A.J. L i e h m

/v dopise Pavlu Kohoutovi/

Dočetl jsem Ludvíka. Nádherná kniha, neuvěřitelná, český Proust. Navíc si myslím, že tím, že zachoval jména a kniha se tváří téměř jako dokument, vytvořil obrovské možnosti pro napětí mezi mystifikací a skutečností a vzal rychle jejich příležitost všem voajérům, kteří se pasou na tzv. klíčových románech. Nehledě k tomu, že se mistrovsky vyhnul právě tomu, co z klíčového románu dělá nemožný žánr. Chápu, že se lidé naježí, ale taky si myslím, že většina z nich je tak kvalitní a do té míry věci rozumí, že pochopí, oč tu jde, jako o literaturu. Navíc, padesát metrů od Slávie a od StB jsou všichni románové postavy. V duchu si představuju českého čtenáře za padesát, za sto let. Kdyby byla Němcová chtěla, nebo mohla... Jestli můžeš, usnadni mu rozhodování, které je jistě nelehké. Je to velký čin a bylo k němu třeba velké odvahy a velkého talentu.

20. listopadu, Philadelphia

Toronto, 14. prosince 80

Nerad píšu kamarádům o jejich rukopisech, protože když se mi líbí, jsem příliš nadržžený dojmy a vidím, jak všechno kazím posudkem, který neumím napsat než v podezřele znějících klišé a frázích. A to je případ Tvého rukopisu. Opravdu se mi velice líbí. Předně mi to přiblížilo Tebe a situaci, v níž žijete, a protože je to přes všechny tragické nebo smutné spodní tóny kniha velice humorná ve svém vidění sebe i jiných, byla to první kniha z okruhu českého dissentu /nebo jak tomu říkat/ po dlouhé době, kterou jsem četl opravdu s chutí. Přiznám se totiž k exulantskému hříchu: přes to, že rozumem člověk je stále s vámi, ta vámi jistě nezaviněná monotónnost policejní šikanace, jež je obsahem takového množství chartistických dokumentů, je prostě čtení nejen neradostné, ale často pro nás, které pálí dobré západní bydlo, i trochu úhavné. Je to hrozné, co řákám, ale před tváří Tvé upřímnosti si to jaksi troufám. Opravdu se za to stydím, ale člověk nemůže poroučet svým pocitům: může proti

nim jenom rozhodnutím vůle a svědomí jít, což, doufám, dělám. Takže tedy Tvoje kniha je přes všemožné bídy v ní popisované velmi posilující a strašně - v tom kontextu je to asi taky trochu pitomé slovo - zábavná. A je to samozřejmě velký a originální dokument a skutečné a originální umělecké dílo.

Jak mě znáš z mého psaní, hřešil jsem vždy a mnoho tím, že jsem do svých spisů dával skutečné lidi, jen chatrně zakryté jinými jmény - a to jak osoby obecně známé, např. našeho přítele Pavla, tak osoby známé jen v okresním měřítku. Kromě mých detektivek je vlastně Lvíče jediná kniha, která obsahuje zcela vymyšlenou postavu, slečnu Stříbrnou. Proto mám asi otupělý smysl pro fakt, že se lidi mohou namíchnout, rozzlobit, rozzuřit a urazit. Trochu to má na svědomí asi Pavel, neb je na mne tak hodný, že pokud se zlobí, zuří a uráží, dobře to schovává pod svou maskou, o které sám tak dobře a dojemně píše v dopise, z něhož ve Spise cituješ. Fakt je, mám vceližaké zkušenosti s tím: milenec dívky, o níž jsem se domníval, jak je pěkně a dojemně vyličená v jedné mé knize, mi dal jednou

v tramvaji za to facku; jiná dívka se urazila za jiný paján na sebe samu, protože jsem tam naznačil, že přišla o panenství v jistém roce, kdežto ona, jak mi uraženě napsala, přišla o ně až o rok později, když už jí bylo osmnáct pryč. Jeden pán, jenž se ke mně výhrůžně blížil přírodním divadlem v Torontu, když tu koncertoval Matuška /nikdy se tu nesešlo tolik Čechů jako na Matušku.../, mi téměř se slzami v očích potřásl rukou, ačkoliv jsem čekal, že mi jde rozbít hubu..., ale po přečtení Tvého Spisu se opravdu divím, že se tam někdo za něco může urážet, snad kromě Juráčka, o němž ovšem Tvé pocity naprosto sdílím. Vždyť tam všem vymalováváš tak hezké, mile komické portréty, z nichž čiší přátelství, jemuž se na mém konci knihy dostává krásného chvalozpěvu. I ty Tvé tři ženy jsou vyličený tak sympaticky ve své lidskosti, že docela chápu, že je všechny máš rád a mělš s nima zvláštní vztah, protože mi z těch portrétů připadá, že kdybych takové tři ženské znal, zachovám se jak Ty, což je co říct, neb moje "zoufalá věrnost" je hlavně následkem mého katolictví, které mi prostě takové avantúry bohužel nedovoluje. Jestli sis všim, v Inže-

nýrovi je Vrchcoláb podán, přes všechno buffonérství a kasavost, se stále vzrůstající sympatií - aspoň to byl můj úmysl ho tak podat - ; a co se mně možná podařilo, možná ne, Tobě se daří pořád a u všech postav. I u té Kantůrkové, kterou osobně neznám, a připravila mi mnohá muka tím, že jsem se s těžkým srdcem musel odhodlávat její knihy nevydat, např. Pána věže, protože se mi opravdu nezdaří, a mluvíš mi ze srdce, když říkáš, že komunisti /i bývalí/ nemaj do svých kritických spisů o tragicko-komických jiných komunistech à la Drda plíst Kristapána. Mně je vždycky hrozně zle, když musím něco někomu zamítnout...

/.../

Konečně jeden projev díků, který si nemohu odpustit: Vždycky si přeju, aby si někdo aspoň trochu povšiml, že své knihy, čistě jazykově, píšu pečlivě a že se snažím o jakousi poezii ve větách prózy. Proto mě moc potěšila Tvoje poznámka o scéně mezi Dannym, Marií a její dcerou Danielou. Opravdu moc. Protože to jsem přesně chtěl, a tak se mi to snad trochu i podařilo. Pokud jde o prznění jazyka: to je prostě věc osobní filozofie. Z hlediska lingvistického jsou přiro-

zeně nejlepší ty jazyky, které jsou nejsprávnější: mají nejvíc možností. Vem si angličtinu, která je vlastně mišmaš nejméně ze čtyř různých jazykových základů, a co se jí dá všechno vyjádřit! Aniž bych samozřejmě haněl naši mateřštinu /protože tou se zas dáj vyjádřit jiné věci.../, ale vem si jen tak pitomej problém, jako je překlad Komu zvoní hrana, kde jsou v dialozích mezi Španěly zásadně používána synonyma románského původu, takže dialogům Američan sice rozumí, ale zároveň má pocit, že se tu mluví španělsky. Nelze v češtině vyjádřit, protože je rasově mnohem čistší. A pokud jde o Blběnku a pod.: takhle se tady prostě mluví, a já američtinu pokládám za dialekt češtiny. Mimochodem: objevil jsem nedávno v Chicagu nádhernou Urblběnku: v jednom časopisu z doby Dvořákova pobytu, fingované dopisy české služky v Chicagu rodince doma ve Skrčené Lhotě. Báječně vyličené milieu /autor byl anarchista/, tančovačky českých holek s ajrišáky, popis nůbl domácnosti, kde pán začíná den tím, že Miss Rosie pinčuje do číku atd. Asi to vydáme.

Takže přicházím ke grande finale: moc rádi bychom Tvůj Spis vydali, a myslím, že bys to vydat měl. Ten pán ve Vídni si to stej-

ně přečte z nějakého pirátského opisu, a tak rozkošné ženě snad fyzicky nemůže ublížit ani ten největší zuřivec. Kamarádi jsou na Tebe prý už - dle zdejších drbů - stejně nasraní /čemuž se mi nechce věřit/, takže to máš jedno. A protože jmenuješ lidi plnými jmény, bereš vlastně exilovým drbnám vítr z plachet. Čili: Tvůj krásný dlouhý drb bychom moc rádi vydali, neb jej pokládám za velký experimentální román z českého kraje této doby.

/.../

Tvůj Josef

20. ledna 1981

Podivínský příteli,

vyposlechl jsem si celou knihu, některá místa dokonce vícekrát, a byl jsem uchvácen a pobouřen. Ten naservírovaný přebohatý materiál lze rozebírat a přebírat na různé způsoby a rozpornost doj-
mů je pochopitelná.

Po druhém čtení jsem si obsah knihy rozložil do několika horizontálně souběž-
ných vrstev: sny, Tvé nitro, Tvé konání v onom roce, Ty a příroda, Tvé postoje k ve-
řejným věcem, nu a pak Tvé soudy a hlavně zprávy o lidech kolem Tebe. Každá ta vrstva na mne působí jinak. Například Tvé sny mě nezajímají, pokud výrazně nedotahují nebo nesymbolizují nějaký hluboký prožitek dne, který popisuješ /mnozí lidé dnes totiž na setkání vyprávějí své sny, i když okolí do nich nic není, a v literatuře se se sny pra-
cuje příliš mnoho, zvláště po Freudovi/. Jen tak pro sebe, v duchu, jsem se také pokusil z Tvých zápisů sestavit pásmo z Tvých Do-
břichovic a moc se mi ta místa líbila, jsou šťavnatá a poetická /a to mi připomíná, že

bych Ti měl v tomto úvodu sdělit, jak při čtení nesmírně rád vychutnávám, jak Ty píšeš, výběrem slov počítáje po celkovou skladbu Tvé věty, a že miluji Sekyru, vracím se k ní, a Tvé fejetony považuji za skvosty/. Dále jsem si od ostatního vypreparoval sdělení o Tvém vnitřním světě v roce 79 a byl jsem tím /a jsem doposud/ tak zaujat, že se k nejednomu Tvému svědectví o Tobě samém co chvíli vracím a žiju je v přemýšleních a úvahách s Tebou, tak silně a působivě jsou napsána. A tak bych mohl v "rozvrstvování" díla pokračovat, jenže to bych se dostával příliš komplikovaně k tomu hlavnímu, k tomu, co mě pobuřuje.

Jak Ty zacházíš s lidmi, Ludvíku? Podáváš o nich zprávy, ale jaké jsou to zprávy! /V žádném případě nemám na mysli moment policejtský, k tomu už se vyjádřili, pokud vím, jiní./ Napíšeš, co Ti kdo toho nebo onoho dne řekl s plným jménem a někdy i adresou, ale napíšeš to zcela svévolně a libovolně, zkrátka, jak se Ti to hodí do děje knihy, do Tvých sympatií a do Tvé náhodné nálady či - bohužel - častěji do Tvé nenálady, a to všechno, aniž by ses kohokoliv zeptal, jestli s Tvým zpravodajstvím sou-

hlasí. Nebylo by v tom případě lepší vést rozhovory s magnetofonem? Odpadla by aspoň Tvá svévole. Mnohé záznamy jsou sice trefné a usmíváme se řečem, které jsi zaznamenal, ale zamysli se nad tím: Vždyť většinou to není ani umění, je to jen pouhá zpráva, staticky zachycená, vytržená z charakterů a celkového myšlení a chování lidí, jichž se týká. To je nemravné. Ať si o tom říká kdokoliv, co chce, je to nemravné, protože ty zprávy zkreslují naše představy o lidech, pokud je neznáme, a já, protože většinu Tebou potrefených účinkujících osobně znám, bych mohl dokázat, že často dokonce nejde jen o zkreslení, ale přímo nepravdy.

Představ si, že by takových jako Ty bylo víc a chodili jsme mezi sebou a vždy občas veřejnosti oznamovali, co kdo k čemu řekl, co řekl jeden o druhém, s kým se vyspal, co jiní včetně manželů /manželek/ tomu říkají atd. Snad by se ulice bavila, ale jaký by to byl nesmysl a zároveň peklo, to snad rozvádět nemusím. Zatím se jiní touto cestou ještě nepustili, chvála bohu, tu výsadu jsi zřejmě přidělil pouze sobě.

Čím to, prosím Tě, že jsi na většinu lidí z knihy nevlídný nebo aspoň zamračený?

Laskavosti tam téměř není, a pokud ano, pak je silou potlačována nebo se také rodí jen z okamžité nálady. To je samozřejmě Tvoje věc i právo žít své postoje, jak právě chceš, ale pak si to piš v nějakém svém soukromém deníku, a nepodávej o tom zprávy, jak jsi to udělal ve Snáři, leda ovšem, že bys své prožitky povýšil na opravdové umění.

Slyším námitku, že tyto mé výtky by vedly ke konci memoárové literatury. Ale hodnota takové literatury je právě v tom, že autor v ní představuje celé postavy a děje, zobrazující celé problémy, samozřejmě, jak on je subjektivně prožil, viděl a hodnotil, ale jako výsledek svého dlouhodobého intelektuálního úsilí a ne náhodné nálady. Ať si tento problém rozhodnou literární odborníci, jistě, ale já jsem přesvědčen o tom, že mělo-li by tohle sloužit jako memoárový dokument pro potomky, byl by to velmi pokřovený pramen.

V mnoha debatách o Tvém Snáři se velmi dráždí lidé, kteří jsou Tvým perem osobně zasaženi, ale ze snobství svého druhu hrají velkorysé a povznesené čtenáře velké literatury, kteří nemohou být přece tak osobní a úzkoprsí, aby přiznali, že jsou naštváni ne-

bo dokonce dožraní. Tím Tě upozorňuji na to, že ne vždy asi slýcháš zcela upřímné názory na věc. Abych byl odlišným příkladem, tak Ti sděluji, že já se dotčen cítím. Kdybych totiž chtěl, mohl bych i Tvé zmínky o mně považovat za posměšky či úšklebky. Mnoha jiným se sice ani nemusí zdát, že v knize figuruji jako negativní postava, když odsudek jich samých je podáván čtenáři přímo po lopatě, ale proč bych to o sobě nemohl číst z té horší stránky také já? Ne, nechci být tentokrát velkorysý!

A nyní výpisek, který podle mne mluví i k ostatnímu:

"Čtvrtý svazek Pravdy a básně, /český překl. 'Dichtung und Wahrheit/' pokračoval, "kde najdete vypověděnu historii mého mladého štěstí a lásky k Lili, je již nějakou dobu dokončen. Byl bych jej napsal již dávno a vydal dříve, kdyby mi nebyly bránily jisté něžné ohledy, a to nikoli ohledy k sobě, nýbrž k milované ženě, která tehdy ještě žila. Já bych byl býval pyšný na to, že bych mohl celému světu říci, jak jsem ji miloval; a myslím, že ani ona by se nebyla rděla při poznání, že moji náklonnost opě-

tovala. Měl jsem však právo říci to veřejně bez jejího souhlasu? Stále jsem měl v úmyslu poprosit ji oň; ale váhal jsem, až to pak již nebylo nutno." /Eckermann, Rozhovory s Goethem, český překlad Praha 1960, str. 592/.

Jde ovšem o to, není-li teď Goethe už staromódní, a zda dnes neplatí pro spisovatele jiná pravidla.

Klement Lukeš

Bdící snivec 1979

Nad Vaculíkovým Českým snářem si vybavuju spisovatelské deníky, které jsem kdy četl, abych si mohl klidněji srovnat myšlenky, přestal autorovi v duchu spílat a dospěl k nějakým alespoň pracovním kritériím, což je spolehlivý způsob, jak se obrnit proti autorovi, který vás postaví na hlavu, přestože sedíte, ale žádný z přečtených deníků se druhému, zdá se, nepodobá, je to jeden z nejsvobodnějších žánrů. Nejextrémnějšími antipódy jsou snad egotistické diáře Stendhalovy a deníkové zápisky Jiřího Koláře, jemuž Vaculík Český snář věnoval, asi protože mu psaní deníků poradil, po jiném sebenepatrnějším spříznění tu není ani stopy. I Stendhalův deník je z docela jiného kadlubu. Je mladistvě hladový a chtivý a nepokrytě otevřený jako deník Máchův, jsou v něm fakta, vůně života a peněžní starosti spíš než úvahy a názory, a jeho intimnost je opravdová tak jako u Máchy; proti tomu Vaculík je zralý člověk zavalený dobou, která má problémů víc než vzduchu na dýchání, a bez názorů a permanentních analýz, sebeanalýz a metaanalýz by uhynula, kromě toho je Vaculík na rozdíl od Stendhala i Máchy profesionální

spisovatel, který se může rozhodnout, že něco napíše, a pak to za takových či onakých okolností vydá či nevydá, a přitom vědět, že - takové sofistikované výhybky mládežci jako Stendhal a Mácha, amatéři, neměli - své rozhodnutí možná asi změni - dovedu si dokonce živě představit ten úsklebek moravského uličníka, jímž autor takovou či podobnou úvahu provází, když je v pokoji sám.

Proč autorovi spílám? Nejdřív řeknu, proč mu nespílám. Nespílám mu pro to, proč mu někteří spílají. Ne snad, že bych byl přesvědčen, že nikomu neublížil. O té věci postrádám názor. Nejsem si docela jist, jestli něco neprozradil nebo "nedosvědčil", ale necítím se povolán vynášet soud a vycházím z předpokladu, že Vaculík má soudnost. Pokud jde o věci intimní nebo jinak osobní povahy, jsem toho názoru, že svoboda slova váží víc než pravidla počestnosti a diskrétnosti atd. a že této svobody se má autor zříkat jen opravdu v krajních případech. Maximum obezřetnosti nepřísluší v první řadě pišícímu, ale těm, kdo svobodně pronesenému slovu přisuzují zhoubné následky.

Méně klidně přijímám zprávu, že autor a dal rukopis přečíst komusi z estébé. Jsem tím

dost zmaten, snad je v tom i to, čemu psychologové říkají internalizace nebo identifikace s agresorem, tedy projev pýchy vystavené dlouhotrvajícímu stresu, na druhé straně zase vím, že Vaculík je vykutáleně racionální, s úřady má víc zkušeností než já, a tak má třeba k tomu kroku lepší důvody, než jaké si dovedu domyslet.

A teď tedy, proč mu spílám. Jedním z důvodů asi bude ten, že to je dobře napsáno. Vaculík je vlastně autor, který chce dráždit. Určitě namítne, že dráždit nechce, ale namítne to dráždivě. Spisovatelský deník patří, jak už řečeno, k nejsvobodnějším formám. Při četbě se mi často připomněla Sekyra, nikdy ne Morčata, jediné Sekyra, ne ovšem formou, skladbou nebo jiným vnějším elementem, ale vnitřně, koloritem ducha, náladou, porůznu vyvolaným trsem reminiscencí, jazykem - Sekyra byla přeci také napsána jednou z nejvolnějších prozaických forem. Vaculíkova potřeba volnosti je zřejmě integrální a projevuje se i v tom, jak si během psaní přizpůsobuje kadlub, pro který se rozhodl, a volnost skladby vyrovnává kázní věty, kterou si vypiloval zvlášť během let věnovaných fejetonu. Unikavost volných forem se ale jeho strohou, břitkou větou ještě u-

mocňuje. Rozvinul ji takovým způsobem, že neustále dociluje jakéhosi myšlenkového úhybu, který je u něho zvlášť v posledních letech stejně obligátní jako rým v parnasistním verši. Ten úhyb není docela bezelstný, přesto není venkoncem lstí, ale poskytuje prostor pro dynamičnost myšlení a šíří pohledu, obojí svérázného druhu. To mu ovšem nebrání v tom formulovat zcela racionální a jasně motivované názory, ale jeho formulace znesnadňují názorovou konfrontaci, znesnadňují mi s jeho názory se čelně střetnout. Tím úhybem se do věty pokaždé nahrne příliš mnoho skutečností a nabízí se příliš mnoho možných interpretací, než aby se s ní mohlo polemizovat naráz. Někdy ale mám podezření, že nejde jen a jen o výrazový prostředek užívaný výhradně proto, že se jím autorovi daří jazykově si podrobit prožívané, ale že jde o opakované exploatování jednou nalezené techniky, a tedy vlastně o trik. Podezření vzrůstá ve chvíli, kdy Vaculík promlouvá "rovně", komentuje, polemizuje nebo vysvětluje názor přímo a naplno a oběma plícemi, a ten názor se shoduje s tím, co se z oněch unikavých vět dalo jen vytušit.

Mezi názory konzervativních spisovate-

lů a jejich díly bývá nedohledné vakuum, které vzdoruje analýze. Dílo je víc než názor; jednoznačnost názoru a mnohoznačnost díla netkví jen v odlišné technice, ale v hlubší odlišnosti spekulace a imaginace. Vaculík, zdá se mi, čas od času užívá toho, co z jazyka vyλάkal při práci s imaginací, i tehdy, když vyslovuje názor; unikavost daná dynamičností a šíří pohledu se mění v trik.

Za to mu ovšem nespílám, jenom to kriticky konstatuju. Spílám mu z pozice daleko subjektivnější - Český snář mě k objektivnosti nenaladil. Popuzuje mě totiž jeho příšerný konzervatismus. V Českém snáři čtu: "Mám sklon nadřízené a vedoucí, dokonce invládu, respektovat, zvlášt, když uvážím, jací jsou lidé a jak zoufalý úkol je dobře je vést. Teprve špatné zkušenosti staví mě do odporu, který jsem ochoten opustit při každém zlepšení zhora."

Vládnout ale přece smí jen ten, koho si lidé vybrali, každý jiný vládce je usurpátor, "při každém zlepšení zhora" jím zůstává a své usurpované postavení tím brání, k jiným zlepšením nedochází. Slova o apriorním respektu k nadřízeným v první větě citovaného místa mají na druhé straně do sebe cosi vaculíkovsky odzbrojujícího. Když budu chtít, budu si

je vykládat jako typicky vaculíkovský paradox, typicky vaculíkovský způsob, jak zaskočit čtenáře. Jenomže on to asi přece jen - strašno povědět! - myslí doopravdy, když hned po těchto počátečních slovech dodává: "... když uvážím, jací jsou lidi a jak zoufalý úkol je dobře je vést." Nadřízení a podřízení, ti, co vládnu, a ti, co jsou vedeni, tedy představují dva druhy lidí. Obrat "jací lidi jsou" se přece může vztahovat jediné k těm, co jsou vedeni, a v žádném ohledu k těm, kdo vládnu.

Pokud jde o třetí svět, Vaculíkovi jeho problematiku odcizuje to, že tam běží o "svrhávání a nastolování". Rozumím-li mu dobře, pokládá postoje, jichž společným jmenovatelem je přání nahradit vládnoucí skupinu skupinou jinou, za špatné. U jiného autora by se dalo předpokládat, že myšlení vycházející ze schématu "zavrhávat a nastolovat" prostě omrzelo, ale tak povrchně a rozměrně Vaculík neuvažuje. Do této souvislosti patří i jeho zklamání nad tím, že na Západě mají větší úspěch knihy o ženě a islámu než o nás. Ota Filip o tom píše jako o problému knižního trhu. Vaculíkův nesouhlas sahá dál. Já si naopak myslím, že náš nezájem o

taková témata, jako třeba postavení žen v islámu, se podobá nezájmu ruského mužika o starosti běloručky Anny Kareninové. Jsme na tom tak uboze, že na to prostě nemáme, zabýmat se o věci, které evidentně hýbají světa- díly a které se řeší tak opožděně a výbušně, že to ohrožuje celý svět; příčinou toho globálního ohrožení je ale přece dřívější asijská nehybnost, příliš opožděná chuť "svrhávat a nastolovat" po příliš dlouho trvajícím respektu k nadřízeným, vedoucím a vládoucím.

Jinde Vaculík vítá papežův odmítavý postoj ke kněžkám sérií tvrzení o vrozených neschopnostech žen, která působí jako vtip, ale zřejmě jsou míněna vážně. Nemají hlavu ani patu a bublá v nich konzervativnost tak frenetická, až je to roztomilé. Co ale má Vaculík co být roztomilý?

Jeho konzervatismus ale není vždycky tak úplně neplodný. Je individualistický a spolu s jeho sveřepou samorostlostí a výraznou osobitostí tvoří kombinaci, ze které někdy vzniká cosi nezařaditelného. Jeho záběr je široký a spektrum bohaté. I v tom je ta unikavost, která dráždí a popuzuje, když jde o racionální úvahu, ale vymyká se soudu a podrobuje si odpůrce tam, kde sahá dál, než

kam může rozvažující rozum; tam se ovšem termín "konzervativní" stává bezbarvou nálepkou, protože to, co i tam lze takto označit, je koneckonců jen částečkou v části integrální osobnosti, která jde svou cestou. A Vaculík jde svou cestou. Proto zklame každého, kdo by chtěl jít s ním a kafrat mu do toho, nebo kdo by dokonce na něm chtěl, aby šel "svou cestou" korporativně.

Je tu úvaha o čemsi, co Vaculík nazývá "symetrická kompozice správného martyria". Moje zázemí je natolik jiné než Vaculíkovo, že si nejsem docela jist, jestli mu dokonale rozumím, ale jeho představa o tom, že se v naší dnešní situaci dobro a zlo rozestoupily, že zlo je mimo nás, a kdybychom se ho zbavili, ujalo by se v nás a prorůstalo by námi, je podle mého soudu mylná. Taková symetrie, myslím, neexistuje a zlo námi pilně prorůstá. Je to ovšem zlo dnešní a zdejší, exkluzivní, protože umělé, uměle zachovávané a pěstěné, antikvované, anachronní a neporovnatelně nesmyslné /každé zlo není nesmyslné/. Kdybychom se dnešního zla zbavili, ztratili bychom nanejvýš jen alibi, jejíž pochybnou výhodu nám poskytuje dnešní poměry. Pak by námi prorůstalo zlo adekvátní, s nímž je důstojné a smysluplné se střetat, protože běží o střetnutí vitálních sil

na obou stranách a ne o střetnutí nevázané hrubé síly s lidmi se svázanýma rukama a s roubíky v hubách. V obou případech, jako ostatně vždycky, ovšem platí, že střetnutí je formou koexistence, a tedy vzájemného prorůstání. Snad právě v tom, v té nutnosti se s nimi špinit, je jakási symetrie.

V Českém snáři se hned na začátku připomíná Vačulíkův fejeton k Peckovým narozeninám a polemická reakce Václava Havla a dalších. Autor teď dodatečně objasňuje věci, které byly v původním fejetonu obsaženy jenom jako malířova stínová silueta na jeho vlastním zátiší. Tehdejší výhrady tím podle mého soudu neztrácejí platnost, ale to, co teď autor dodává, je eminentně zajímavé. Připomíná se mi - nelogicky ovšem, paměťové stroje pracují zaplať pámbu nezávisle na rozumu - jeden jeho článek v Listech, který otiskl těsně po 2.000 slovech. Psal v něm s humorem o potížích, které mu při psaní působil hluk ze staveniště, horko, když kvůli hluku zavíral okna, a zlobení se synem, který mu - ti mladí! - dost spolehlivě a včas nespočítal, kolik slov má pracovní verze textu. Byl to článek typicky vačulíkovsky dvojsečný. Vracel věc i jejího autora z nebe slávy na zem, ale skrovný význam své osoby i toho, co napsala, přitom zdůrazňoval

takovým způsobem, že vlastně bagatelizoval nejen sebe, ale i to, co z toho vzešlo; leckdo si případně mohl lámat hlavu, jestli autor nenaznačuje, že by se nejraději ode všeho distancoval. Je v tom jeden z Vaculíkových velkých rozporů. Chce svobodně mluvit, ale odmítá to jako roli. Trvá na své integritě. Je to plodný rozpor. Okolností ho obdařily nazíráním, formulační schopností a humorem, které jsou v nebyvalém souladu s národním cítěním. Všechny jeho výlučnosti a extravagance jsou prostoupeny a provázeny neselhávajícím "zdravým rozumem". Je ~~proto~~ proti své vůli tribunem. V prostředí, kde svoboda projevu patří k samozřejmostem, by se pohyboval jako ryba ve vodě a kromě průvodních jevů popularity by jeho integritu nic neohrožovalo. U nás se ale neustále dostává do situací, kdy jeho ~~svobodně~~ ^{svobodně} projevený osobní názor působí jako slovo vyřčené za všechny a jako příslib, a budí očekávání, že autor k němu ještě něco přidá, něco, co si k tomu lidé přiřazují a co si z jeho slov samovolně vyvozují. Tato očekávání mu svazují ruce a on se brání, protože na něm chtějí něco, co mu není vlastní. Brání se i z jiného důvodu: ze vzdoru, z potřeby vzdorovat, která je možná jeho nejplodnější vlastností. Vaculík je homo politicus v tom

smyslu, že jeho tématem je společenský člověk a jeho etika. Politika jako boj o vliv, o moc a o řízení je mu naprosto cizí. Proto se tak zlobí, když zjistí, že dělá dějiny.

Intenzita jeho odporu k vlastní, mimo-
děk získané autoritě je pozoruhodná. Je zase
v rozporu s jeho stejně pozoruhodným uznáváním
autorit tradičních, a tak říkajíc zdědě-
ných, i s jeho zřetelným sklonem k paterna-
lismu uvnitř vlastního mikrokosmu. Jeho ob-
zor je tak široký, že určitě zná Kafkův Do-
pis otci nebo aspoň jeho obecnou problemati-
ku, ale v Českém snáři píše o dopise svého
syna a o svých rozhovorech s Chudožilovem,
jako by o těchto vazbách vůbec nic nevěděl;
jsou tím podbarveny i stránky - fakticky ce-
lé stránky - věnované Grušově polemice s je-
ho fejtonem k Peckovým narozeninám.

Český snář je ovšem v první řadě lite-
rární dílo a ne jenom skládka názorů a psy-
chologických negližé. Prvních několik desí-
tek stran nese stopy rozběhu, kdy autor do
svých deníkových záznamů teprve vstupuje.
Zážitky oněch dní mu ostatně svou povahou
ohledávání žánrů a mezí, které ukládá, ni-
jak neusnadňovaly. V této počáteční fázi
často připomíná spíš kritický anál než sub-
jektivní deník. Autor deníku se může přit,

může bručet, stěžovat si, odsuzovat, ale pro sebe. Vaculík tu ale polemizuje a soudcuje, jako by psal článek nebo fejeton. Deník je samomluva, intimissimum, kdežto Vaculík tu zprvu mluví a místy hřímá jaksi veřejně, jako by svou při předkládal k posouzení čtenáři, s nímž vede rozhovor. Takové oslovení, takovou ozvučnost deníková forma nedobře snáší.

Pak se ale anál náhle mění ve skutečný deník, jednotný i mnohotvárný, a s mistrně napsanými epizodami, které deníkový záznam přerůstají, aniž v něm v sebemenší míře působí cizorodě. Už po půl stovce stránek přichází epizoda, která by svou skladbou mohla prozaika a fejetonistu svádět k literárnostem, ale Vaculík ji bezpečně udrží v holé podobě subjektivního záznamu o tom, co se stalo a u čeho byl: stěžuje si synovi, že se mu krátí dech, je na svatbě za svědka, nespokojen sám se sebou odchází, a na silnici zachrání zraněnou kočku. Je to dokonalé.

Na str. 389 je palčivě přesná epizoda o návštěvě přítelkyně, která má nemocného psa, přijde další známý a vypráví o dívce, která sbírala podpisy, aby Hutka směl zpívat,

a kterou výsledky dohnaly k sebevraždě. Rozhovor dozní a jeho účastníci odvezou nemocného psa k doktorovi. Je to napsáno bez afektů a bez efektů, kontrast zůstává "nevyužit", není to ani necitlivé, ani rezignovaně odevzdané, ani okázale drsné, je to jenom holá pravda.

Ve Vaculíkově textu je okázalé napětí i tam, kde obsahem výpovědi nejsou kritičnost, nespokojenost nebo hněv. Je to utajované, zvládané napětí, které se místy komprimuje až po meze snesitelnosti, ale o strůjcích toho napětí se tu mluví s demonstrativní umírněností /kterou oni pravděpodobně nechápou/, z níž jen výjimečně vyšlehne plamínek jako z autogenu /při zmínce o Krieglově pohřbu/.

Vynikající je i Vaculíkovo umění drobného, ~~kusého~~ stručného až kusého, ale přesného portrétu. Takový je krátký rozhovor s Václavem Černým nebo náhodné setkání se Stankovičem, znamenáné jen letmo několika slovy, tak jako kreslíř několika čarami zachytí výraz a tvářnost o to přesněji, že uposlechne diktát prvního dojmu. Zato Vaculíkův dlouholetý přítel Kosík je tu zahalen neprůhledným rouchem dlouhého, nedokončeného pozorování.

I mistr se utne, ale nedovedu si představit půvabnější selhání tohoto portrétního umě-

ní, než jakým je moravský slovosled ve větách, vložených do úst Grušovi.

Je tu několik záznamů o tom, že Vaculík chodí sedět k výtvarnici, která maluje jeho portrét. Těch zmínek je nemnoho a jsou sporé, jedna z nich je až k nečitelnosti stručná, je tu cosi nevyřčeného, jakási podrážděnost, která se tu tísní v řádcích jako kresba, která chce vyskočit z rámu. Všechno je to ponořeno do neurčita, ale je to tichý, nenápadný, překrývaný leitmotiv - ona je totiž celá kniha vlastně autoportrét, což také subjektivní deník má být. I časté zmínky - často kritické, mnohdy drsné, velmi drsné - o jmenovaných osobách jsou čarami doplňujícími jen a jen autoportrét. O jejich drsnosti zbývá v této souvislosti dodat, že sem koneckonců patří jako piha nebo předkus - ovšem autorův, ne osob zpodobených. O dilematu autorské pravdivosti a ohledů k jmenovaným osobám už jsem se zmínil, s literárními kvalitami textu to nemá nic společného.

Zbývá jen ocitovat větu tak dokonalou, obsažnou a průzračnou, že ji tu musím uvést: "Hřbitov je velice pohodlný, přestože neveliký."

Josef Vohryzek

P. S. Pro úplnost opravuju omyl okrajového významu. Na str. 312 rukopisu je mi vložena do úst poznámka o tom, co se přihodilo po mém setkání s norským profesorem ekonomie Raftem: "Když jsem vyšel na ulici, předjelo mě policéjní auto a legitimovali mě." Ve skutečnosti jsem byl legitimován o několik ulic a rohů dál osobou v uniformě VB, která mě nesledovala - byla dobré dva metry vysoká - ale čekala na mne a vypsala si jakési údaje z mé občanské legitimace; žádné policejní auto jsem v těch tichých, temných postranních uličkách nepozoroval.

J. V.

21. 2. 1981

Milý pane Vaculíku,

dlužím Vám odpověď na otázku: Co říkáte mému spisu?

Užívat život svůj, svých nejbližších a přátel jako prostředku k literárnímu dílu je psychologicky šokující, a osvobodivé zároveň. Konstatuji to, ale nemyslím, že odtud by mělo vycházet hodnocení. Český snář není pro mne čtení o těchto životech, nýbrž skrze ně o dnešku vůbec. A k tomuto tématu jste podle mne řekl nové, odkrývající a přesvědčivé gesto.

Jiří Müller

O b s a h

Předmluva

Milan Jungmann	3
Sergej Machonin	13
Eda Kriseová	35
Jiří Gruša	41
Petr Pithart	50
Karel Kraus	57
Pavel Rychetský	64
Luboš Dobrovský	69
Zdeněk Urbánek	83
Karel Šiktanc	90
Vladimír Pistorius	96
František Pavlíček	98
Jan Šimsa	103
Milena Šimsová	119
Jan Trefulka	121
Jaroslav Putík	124
Milan Šimečka	128
Milan Šimečka ml.	142
Vladimír Karfík	145
Dopis L.V. majoru Fišerovi	182
Záznam rozhovoru s Petrem Chudožilovem	184
Záznam rozhovoru s majorem Fišerem	188
Eva Kantůrková	191
J. Kantůrek	203
Zdeněk Pinc	210

Pavel Kohout	236
Milan Hübl	238
Mojmír Klánský	245
A. J. Liehm	248
Josef Škvorecký	249
Klement Lukeš	255
Josef Vohryzek	261
Jiří Müller	276